

**MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
INSTITUTE OF CULTURAL HERITAGE**

SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL DE ETNOLOGIE

dedicat Zilei Universale a Iei și Zilei Naționale a Portului Popular

Ediția a VI-a

THE INTERNATIONAL ETHNOLOGY SYMPOSIUM

dedicated to the Universal Day of the Traditional Embroidered

Blouse and the National Day of the Folk Costume

Program și rezumate ale comunicărilor

Chișinău, 24 iunie 2025/ Chișinău, June 24, 2025

Organizarea Simpozionului de Etnologie și editarea culegerii de rezumate fac parte din acțiunile programate în cadrul proiectului 170101 *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027)*

The organization of the Ethnology Symposium and the publication of the collection of abstracts are part of the actions programmed within the project 170101 *Research and Valorization of the Built, Ethnographic, Archaeological and Artistic Cultural heritage of the Republic of Moldova in the Context of European Integration (2024–2027)*.

ARIILE TEMATICE ALE SIMPOZIONULUI:

Ia și Portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale
Cercetarea și valorificarea culturii tradiționale românești
Cercetarea și valorificarea culturii tradiționale a minorităților etnice

THEMATIC AREAS OF THE SYMPOSIUM:

Ia and Folk costume in the context of national and universal cultural values
Research and valorization of Romanian traditional culture
Research and valorization of the traditional cultures of ethnic minorities

Redactare / Proof-reading:

dr. Natalia Grădinaru (textele în limba română/ Romanian)

dr. Nina Ivanova (textele în limba engleză/ English),

dr. Ecaterina Cojuhari (textele în limbile ucraineană și rusă/ Ukrainian and Russian)

Tipar: **Notograf Prim s.r.l.**

str. M. Sadoveanu, nr. 8/3, of. 18, Chișinău,

notografprim@gmail.com

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

„Simpozionul internațional de etnologie“ (6 ; 2025 ; Chișinău). Simpozionul internațional de etnologie : dedicat Zilei Universale a Iei și Zilei Naționale a Portului Popular = The International Ethnology Symposium : dedicated to the Universal Day of the Traditional Embroidered Blouse and the National Day of the Folk Costume, Ediția a 6-a : Program și rezumate ale comunicărilor, Chișinău, 24 iunie 2025 / comitetul științific: Sabina Cornelia Ispas [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2025 (Notograf Prim). – 144 p.

Antetit.: Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Institutul Patrimoniului Cultural. – Texte : lb. rom., engl., rusă, etc. – [80] ex.

ISBN 978-9975-84-246-4.

[39+746](478)(082)=00

S 58

Parteneri / Partners:

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR
„CONSTANTIN BRĂILOIU” AL ACADEMIEI ROMÂNE
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE
“CONSTANTIN BRĂILOIU” OF THE ROMANIAN ACADEMY

UNIVERSITATEA TEHNICĂ DIN CLUJ-NAPOCA, CENTRUL UNI-
VERSITAR NORD DIN BAI A MARE, ROMÂNIA
TECHNICAL UNIVERSITY OF CLUJ-NAPOCA, NORTHERN UNI-
VERSITY CENTER, BAI A MARE, ROMANIA

INSTITUTUL DE STUDII AL ARTELOR, FOLCLORISTICĂ
ȘI ETNOLOGIE „M. RYLSKYI” AL ANS DIN UCRAINA
M. RYLSKYI INSTITUTE OF ART STUDIES, FOLKLORISTICS AND
ETHNOLOGY OF THE NAS OF UKRAINE

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
ACADEMY OF SCIENCES OF MOLDOVA

MUZEUL NAȚIONAL DE ETNOGRAFIE ȘI ISTORIE NATURALĂ
THE NATIONAL MUSEUM OF ETHNOGRAPHY AND NATURAL
HISTORY

UNIVERSITATEA DE STAT „BOGDAN PETRICEICU HASDEU”
DIN CAHUL
“BOGDAN PETRICEICU HASDEU” STATE UNIVERSITY, CAHUL

Comitetul științific / Scientific Board:

Academician Sabina Cornelia ISPAS, dr. hab. Gherghina BODA,
dr. Camelia BURGHELE, dr. Natalia LAZAR, dr. Elena IAGĂR,
dr. Ion URSU, dr. Natalia GRĂDINARU, dr. Valentin ARAPU,
dr. Ecaterina COJUHARI, dr. Nina IVANOVA, dr. Ion DUMINICA,
dr. Ion GHELEȚCHI, dr. Sergiu SUVAC, Carolina COTOMAN

Comitetul de organizare / Organizing Board

Dr. hab. Liliana CONDRATICOVA, dr. Ion URSU,
dr. Natalia GRĂDINARU, Valentin ARAPU, dr. Natalia LAZAR,
dr. Camelia BURGHELE, dr. George NICULESCU, dr. Elena IAGĂR,
dr. Iulian MITRAN, dr. Ion DUMINICĂ, dr. Ecaterina COJUHARI,
Iurie COJUCARI, dr. Violeta TIPĂ, dr. Svetlana PROCOP,
Carolina COTOMAN, Ina ISAC, Sorin GRAJDARI

**PROGRAMUL SIMPOZIONULUI /
SYMPOSIUM PROGRAM**

Martți, 24 iunie 2025 /Tuesday, June 24, 2025
9.00 – 12.00

ȘEDINȚA PLENARĂ / PLENARY SESSION

Biroul / Office: Sala Mică a Academiei de Științe a Moldovei
Small Hall of the Academy of Sciences of Moldova

Link pentru video conferință/ Link to video conference:

<https://meet.google.com/qcb-heop-hsn>

Moderatori / Moderators:

Dr. Natalia LAZAR, dr. Valentin ARAPU

CUVÂNT DE DESCHIDERE/ OPENING SPEECH

Dr. Ion URSU,

Director al Institutului Patrimoniului Cultural/
Director of the Institute of Cultural Heritage

MESAJE DE SALUT / GREETING MESSAGES

Dr. Vlad VORNIC,

Secretar de Stat, Ministerul Culturii/ Secretary of State, Ministry of Culture

Academician Sabina Cornelia ISPAS,

Președinte al Secției de arte, arhitectură și audiovizual,
Director al Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” al Academiei
Române/ Chairperson of Arts, Architecture and Audiovisual Section, Di-
rector of “C. Brăiloiu” Institute of Ethnography and Folklore of the Roma-
nian Academy

Dr. hab. Liliana CONDRATICOVA,

secretar științific general al Academiei de Științe a Moldovei/ Scientific
Secretary of the Academy of Sciences of Moldova

Dr. hab. Sergiu CORNEA,

rector Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu”/ Rector of „B. P. Hasdeu” State
University

COMUNICĂRI ÎN PLEN/

PLENARY SESSION COMMUNICATIONS:

Academician Sabina Cornelia ISPAS, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Academia Română, București, România/ Institute of Ethnography and Folklore “Constantin Brăiloiu”, Romanian Academy, Bucharest, Romania
Identitate și cod alimentar în secolul al XXI-lea/ Identity and food code in the 21st century

Dr. Varvara BUZILĂ, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală/ National Museum of Ethnography and Natural History

Retrospectiva cercetării costumului popular: descriere și interpretare/ A retrospective of folk costume research: description and interpretation

Dr. Camelia BURGHELE, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău/ Zalău County Museum of History and Art

Traditional dress code for this and the other world (the Easter shirt and the wedding shirt)/ Cod vestimentar tradițional, pentru lumea aceasta și „cealaltă lume” (piese de referință: spăcelul de Paști și cămașa de mireasă)

Dr. Natalia LAZAR, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere, România/ Technical University of Cluj Napoca, Northern University Center of Baia Mare, Faculty of Letters, Romania

Pe firul tradiției. Protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural/ On the thread of tradition: safeguarding and promoting cultural heritage

Habil. Dr. Victoria ROCACIUC, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural

Artistic approaches to the folk costume in Moldovan painting of the 1980s/
Abordări artistice ale costumului popular în pictura moldovenească din anii 1980

12.30 – 17.00

Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni / Scientific proceedings in sections

SECȚIUNEA I / SECTION I:
COSTUMUL TRADIȚIONAL – REFLEXII IDENTITARE,
ISTORICE ȘI SIMBOLICE/
TRADITIONAL COSTUME – IDENTITY, HISTORICAL
AND SYMBOLIC REFLECTIONS

Biroul / Office: Sala de Lectură a Academiei de Științe a Moldovei

Link pentru video conferință/ Link to video conference:

<https://meet.google.com/feq-qxzg-smv>

Moderatori / Moderators:

Dr. Corina MIHĂESCU, Dr. Iulian MITRAN

Dr. Corina MIHĂESCU, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, Academia Română, București, România/ Institute of Ethnography and Folklore “Constantin Brăiloiu”, Romanian Academy, Bucharest, Romania
„Hora costumelor”, spectacolul total al portului popular de la Pietrari/ “The Dance of Costumes”: A Complete Showcase of traditional folk dress from Pietrari

Dr. Elena IAGĂR, Membru în Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial din Ministerul Culturii, România/ Member of the National Commission for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage of the Ministry of Culture, Romania

The Popular Costume from the Cotmeana Valley – Typology, Production Techniques, Evolution/ Costumul popular din Valea Cotmeana – tipologie, tehnici de realizare, evoluție

Dr. Ion GHELEȚCHI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul/ B. P. Hasdeu” State University of Cahul

Andrea BUTNARU, masterandă, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Facultatea Transfrontalieră/ Master's student, “Dunărea de Jos” University of Galați, Cross-border Faculty

Ia și portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale: continuitate, identitate și patrimoniu imaterial/ *The traditional blouse and folk costume in the context of national and universal cultural values: continuity, identity, and intangible heritage*

Dr. Iulian MITRAN, Universitatea Internațională Danubius, or. Galați, România/ Danubius International University, Galați, Romania

Vestimentația țărănească din microregiunea Negru Vodă – Mangalia: români, tătari, germani. Tipologie, croi, cromatică, impactul industrializării și a urbanizării/ *Peasant clothing in the Negru Vodă – Mangalia microregion: Romanians, Tatars, and Germans. Typology, cut, chromatics, the impact of industrialization and urbanization*

Cristina PETREA, Master's student, Technical University of Cluj-Napoca, Northern University Center of Baia Mare, Faculty of Letters, Romania/ Masterandă, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord, Baia Mare, Facultatea de Litere, România

The history of one traditional Romanian blouse (ie) / *Istoria unei ii tradiționale românești*

Alexandra NEGRILĂ, PhD student, Doctoral School „History. Civilization. Culture”, Faculty of History, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Romania/ Doctorandă, Școala Doctorală „Istorie. Civilizație. Cultură”, Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, România

The Traditional Costume in the Perșani subzone of the Olt Country: cultural memory and ideological influences (1920–2025)/ *Costumul tradițional în subzona Perșani a Țării Oltului: memorie culturală și influențe ideologice (1920–2025)*

Drd. Cristina Maria VOICU, Universitatea din Craiova, Școala doctorală "Alexandru Piru"/ PhD student, University of Craiova, "Alexandru Piru" Doctoral School

Acoperământul capului femeii – rol funcțional și de ceremonial în momentele de prag și în zilele de sărbătoare / Women's head covering: functional and ceremonial roles in the rites of passage and festive days

Georgiana-Loredana SANDU-GAVRILĂ, PhD student, University of Craiova, "Alexandru Piru" Doctoral School/ Doctorandă, Universitatea din Craiova, Școala doctorală "Alexandru Piru"

The shirt as a ritual clothing element in wedding and funeral ceremonies / Cămașa – element vestimentar ritual în ceremoniile de nuntă și înmormântare

Olesea ENACHI, PhD student "Ion Creangă" State Pedagogical University of Chisinau/ Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Specific elements shaping the identity of the placket shirt/ Elemente specifice care conturează identitatea cămășii cu platcă

Diana ROȘCA, masterandă, Universitatea de Stat din Moldova/ Master's student, Moldova State University

Cămașa cu altiță – expresie a lumii arhaice/ The embroidered blouse – expression of the archaic world

SECȚIUNEA II / SECTION II:
**PRACTICI CONTEMPORANE DE VALORIZARE ȘI REPREZENTARE
A COSTUMULUI TRADIȚIONAL/
CONTEMPORARY PRACTICES OF VALORIZATION AND REPRESENTA-
TION OF THE TRADITIONAL COSTUME**

Biroul / Office: Sala Argintie a Academiei de Științe a Moldovei

Link pentru video conferință/ Link to video conference:

<https://meet.google.com/fss-bnuy-xsh>

Moderatori / Moderators:

Dr. Marina MIRON, dr. Hab. Victoria ROCACIUC

Dr. Natalia GRĂDINARU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Cămașa cu altiță: sistem simbolic, expresie identitară și vector de reziliență culturală/ *The embroidered blouse (cămașa cu altiță): symbolic system, identity expression, and vector of cultural resilience*

Dr. George NICULESCU, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Chișinău/ University of Political and Economic European Studies “Constantin Stere”, Chisinau

Valorizarea portului popular românesc în economia creativă. O analiză a potențialului intern și internațional/ *The valorization of the Romanian folk costume in the creative economy. An analysis of its national and international potential*

PhD Marina MIRON, Institute of History of the State University of Moldova/ Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

The traditional costume of Bulgarians from the Republic of Moldova: conservation and valorization issues (ex. village of Stoianovca, Cantemir district) / *Costumul tradițional al bulgarilor din Republica Moldova: probleme de conservare și valorificare (ex. satul Stoianovca, raionul Cantemir)*

Dr. Doina TĂTARU, Centrul de Economia Serviciilor Industriale, Academia Română/ Center for the Economics of Industrial Services, Romanian Academy
Ia românească – veșmânt cu suflet. Impactul emoțional al purtării iei/
The Romanian blouse – a garment with soul. the emotional impact of wearing the „ie”

Drd. Student Luiza-Maria DRAGOMIR, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău/ PhD student, University of Political and Economic European Studies „Constantin Stere”, Chisinau
Sărbătoarea iei, o reconectare spirituală cu trecutul colectiv și valorile neamului/
The celebration of the „Ie”: a spiritual reconnection with the collective past and the nation’s values

Drd. Daniela-Elena OPREA, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, București, România/ PhD student, Research Institute for Quality of Life, Romanian Academy, Bucharest, Romania
Voluntariat și patrimoniu imaterial. Contribuția rețelelor civice la vizibilitatea portului tradițional/
Volunteering and intangible heritage. The contribution of civic networks to the visibility of traditional dress

Elena GĂVAN, curator IA, Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România/ IA Curator, ASTRA National Museum Complex, Sibiu, Romania
Ia „rumânească” în colecția Muzeului ASTRA/
The “rumânească” blouse in the ASTRA Museum collection

Camelia ȘTEFAN, curator IA, Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România/ IA Curator, ASTRA National Museum Complex, Sibiu, Romania
Ia și Portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale/
The blouse and folk costume in the context of national and universal cultural values

Alina MATEI, Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România/ ASTRA National Museum Complex, Sibiu, Romania
Colecția de broderii, despre identitate și rafinament românesc/
The embroidery collection: on Romanian identity and refinement

Ana-Maria-Alexandra TĂBUȘ, Phd student, University of Craiova, “Alexandru Piru” Doctoral School/ Doctorandă, Universitatea din Craiova, Școala doctorală „Alexandru Piru”

Romanian traditional gastronomy and folk costume as image vectors in consumer marketing / *Gastronomia tradițională românească și costumul popular – vectori de imagine în marketingul de consum*

Dina VOLOC, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău/ Moldova State University, Chișinău

Particularitățile costumului tradițional românesc din zona de centru a Basarabiei / *Particularities of the traditional Romanian costume from the central area of Bessarabia*

Stela DRAGUȚAN, Muzeul de Istorie și Etnografie, Bălți, Republica Moldova/ Museum of History and Ethnography, Bălți, Republic of Moldova

De la scenă la muzeu: Teatrul Bălțean ca spațiu de conservare a cămășii tradiționale / *From stage to museum: the Bălți Theater as a space for preserving the traditional blouse*

SECȚIUNEA III / SECTION III:

**PATRIMONIUL ETNOCULTURAL MATERIAL ȘI IMATERIAL
REFLECTAT ȘI PROMOVAT PRIN FORME MUZEALE,
INSTITUȚIONALE, RELIGIOASE ȘI ARTISTICE DE EXPRESIE/**
*TANGIBLE AND INTANGIBLE ETHNOCULTURAL HERITAGE
REFLECTED AND PROMOTED THROUGH MUSEUM,
INSTITUTIONAL, RELIGIOUS, AND ARTISTIC FORMS OF EXPRESSION*

Biroul / Office: Sala de ședințe 538 a Institutului Patrimoniului Cultural

Link pentru video conferință/ Link to video conference:

<https://meet.google.com/qcb-heop-hsn>

Moderatori / Moderators:

Dr. hab. Gherghina BODA, dr. hab. Ivan DUMINICA

Dr. hab. Gherghina BODA, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România/ Museum of Dacian and Roman Civilization, Deva, Romania

Crucile de jurământ – simbolism și interpretare/ Oath Crosses – Symbolism and Interpretation

Dr. Ion ȚIȚA-NICOLESCU, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, or. Ștefănești, jud. Argeș, România/ Museum of Viticulture and Fruit Growing, Golești, Ștefănești city, Argeș county, Romania

Etnologia teologică și tradițiile populare românești/ Theological ethnology and Romanian folk traditions

Dr. Ion URSU, dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Portul și podoabele în comunitățile creștine medievale din Moldova în lumina descoperirilor arheologice din necropola de la Lozova (secolele XIV-XV)/ Clothing and ornaments in medieval Christian communities of Moldova in light of archaeological discoveries from the Lozova Necropolis (14th–15th Centuries)

Dr. Borco ILIN, Muzeul Satului Bănățean, Timișoara, România/ Banat Village Museum, Timișoara, Romania

Cultural marketing: from the museum courtyard to online/ Marketing cultural: din curtea muzeului în mediul online

Dr. Mirela CREȚU, Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România/ ASTRA National Museum Complex, Sibiu, Romania

Muzeul – mediator patrimonial/ Museum as heritage mediator

Dr. Valentina URSU, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău/ “Ion Creangă” State Pedagogical University of Chișinău

Studierea culturii tradiționale în programele universitare de formare inițială și continuă din Republica Moldova/ The study of traditional culture in initial and continuing university training programs in the Republic of Moldova

Dr. hab. Ivan DUMINICA, Ministerul Educației și Cercetării/ Ministry of Education and Research

Practici tradiționale legate de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului la bulgarii din Basarabia/ *Traditional practices related to the feast of the Dormition of the Mother of God among the Bulgarians of Bessarabia*

Drd. Ruslan GRECU, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova/ PhD student, Doctoral School of Humanities and Education Sciences, Moldova State University

Călugărițe de la Mănăstirea Răciula – prezențe etnoculturale într-un așezământ monastic/ *The nuns of Răciula Monastery – ethnocultural presences in a monastic settlement*

Alexandru MAGOLA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

O broderie liturgică din Moldova medievală la Muntele Athos/ *A liturgical embroidery from Medieval Moldova at Mount Athos*

Dr. Violeta TIPA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Motivul casei în cultura tradițională (pe baza filmelor inspirate din opera lui Ion Creangă)/ *The motif of the house in traditional culture (based on films inspired by the works of Ion Creangă)*

Claudia Rodica POPA, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Chișinău/ University of Political and Economic European Studies “Constantin Stere”, Chisinau

Implicarea administrației publice locale în organizarea de evenimente pentru păstrarea și revitalizarea tradițiilor și obiceiurilor/ *The involvement of local public administration in organizing events for the preservation and revitalization of traditions and customs*

Dr. Polina LUNGU, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul/ “Bogdan Petriceicu Hasdeu” State University of Cahul

Valorificarea elementelor de cultură națională în învățământul primar / *The valorization of national cultural elements in primary education*

Drd. Maria SMIRNOVA, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova/ PhD student, Doctoral School of Humanities and Education Sciences, Moldova State University

Educația religioasă ca factor de coeziune culturală în comunitățile bulgare din Basarabia în secolul al XIX-lea/ Religious education as a factor of cultural cohesion in Bulgarian communities of Bessarabia in the 19th century

Дрд. Светлана КАПАНЖИ, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova/ Svetlana KAPANJI, PhD student, Doctoral school of Humanities and Education Sciences, Moldova State University

Советские репрессии в Бессарабии против православных священнослужителей из гагаузских сел в 1940 – 1941 гг. / Soviet repressions in Bessarabia against Orthodox clergy from Gagauz villages in 1940–1941

SECȚIUNEA IV / SECTION IV:
CULTURA TRADIȚIONALĂ –
SURSĂ DE CUNOAȘTERE ISTORICĂ ȘI IDENTITARĂ /
TRADITIONAL CULTURE AS THE SOURCE
OF HISTORICAL KNOWLEDGE AND IDENTITY
Biroul / Office: Sala Mică a AȘM

Link pentru video conferință/ Link to video conference:

<https://meet.google.com/cmg-rgtm-isr>

Moderatori / Moderators:

Dr. Valentin ARAPU, dr. Sergiu SUVAC

Dr. Delia SUIOGAN, Technical University of Cluj-Napoca, Northern University Center of Baia Mare, Faculty of Letters, Romania/ Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere, România

The Romanian village – between looking and seeing/ Satul românesc – între a privi și a vedea

Dr. hab. Dumitru-Cătălin ROGOJANU, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva/ Museum of Dacian and Roman Civilization, Deva, Romania

Patrimoniul cultural imaterial și utilizarea sa în scopuri socio-politice/
Intangible cultural heritage and its use for socio-political purposes

Măriuca VERDEȘ-NEMEȘ, Școala Rădăcinilor Străbune/ Asociația Rădăcinilor Străbune, Călinești, Maramureș, România/ School of Ancient Roots/ Association of Ancient Roots, Călinești, Maramureș, Romania

Pănura de halube și țesăturile ornamentale din lână pe Valea Cosăului, Maramureș/ *The “Pănura de halube” and ornamental wool textiles from the Cosău Valley, Maramureș*

Dr. Vitalie MALCOCI, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Casă-corp-Cosmos – omologări antropocosmice ale casei de locuit/ *House-body-Cosmos – Anthropocosmic Homologies of the Traditional Dwelling*

PhD. Nina IVANOVA, Institute of Cultural Heritage/ Institutue of Cultural Haritage

The “Casa Mare”: memory, identity and museumification/ *„Casa Mare”: memorie, identitate și muzeificare*

Drd. Sorin GRAJDARI, Institutul Patrimoniului Cultural/ PhD student, Institute of Cultural Heritage

Viața într-un bordei: o privire asupra realității rurale din Rogojeni, raionul Șoldănești/ *Life in a dugout: a glimpse into rural reality in Rogojeni, Șoldănești district*

Dr. Valentin ARAPU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Aspecte etnoculturale privind construcția și întreținerea fântânilor: studiu de caz în baza cercetărilor de teren efectuate în satele Scăieni (r-nul Dondușeni) și Fintinița (r-nul Drochia) [22-25 aprilie 2025]/ *Ethnocultural aspects of the construction and maintenance of wells: a case study based on field research in the villages of Scăieni (Dondușeni district) and Fintinița (Drochia district) [April 22–25, 2025]*

Dr. Sergiu SUVAC, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Procesul trecerii de la porțile de lemn la cele de metal în spațiul zonei Codrilor Orheiului/ *The transition from wooden to metal gates in the Codrii Orheiului Area*

Ina ISAC, Institute of Cultural Heritage/ Institutul Patrimoniului Cultural
Gate pillars: between material, technique and symbol/ *Stâlpii de poartă între material, tehnică și symbol*

Drd. Raisa OSADCI, Institutul Patrimoniului Cultural/ PhD student, Institute of Cultural Heritage

Obiceiuri nuptiale românești de la est de Prut, desfășurate până la plecarea miresei la casa mirelui/ *Romanian wedding customs east of the Prut, carried out up to the Bride's departure to the groom's house*

Carolina COTOMAN, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Pâinea în cadrul obiceiului de înmormântare/ *Bread in the funeral custom*

Dr. Nicolae DUDNICENCO, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală/ National Museum of Ethnography and Natural History

Dr. Anatolie BAJORA, Centrul de Studii Românești, Universitatea Zhejiang de Știință și Tehnologie din Hangzhou, China/ Center for Romanian Studies, Zhejiang University of Science and Technology, Hangzhou, China

Unele aspecte ale utilizării arborilor fructiferi în alimentația poporului roman/ *Aspects of the use of fruit trees in the diet of the Romanian people*

Drd. Aurel FONDOS, Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău/ PhD student, Doctoral School of Humanities and Education Sciences, Moldova State University, Chișinău
Ciclul vieții în Basarabia (anii 1930): între tradiție și modernizare/ *The life cycle in Bessarabia (1930s): between tradition and modernization*

Drd. Elena REȘETNIC, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală/
PhD student, National Museum of Ethnography and Natural History
Despre comensualism și încadrarea lui în problematica etnologică/ *On commensalism and its framing within ethnological issues*

SECȚIUNEA V / SECTION V:
PROCESE ETNICE, ETNOSOCIALE ȘI ETNODEMOGRAFICE:
ISTORIE, PREZENT, PERSPECTIVĂ/
ETHNIC, ETHNOSOCIAL, AND ETHNODEMOGRAPHIC PROCESSES:
HISTORY, PRESENT, PERSPECTIVE
Biroul / Office: Sala de Ședințe 523 a Institutului Patrimoniului Cultural

Moderatori / Moderators:
Dr. Svetlana PROCOP, Dr. Diana NICOGLO

Dr. Ion DUMINICA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Valorificarea „rămășițelor patrimoniale” ale meșteșugului fierăritului practicat „la cald” în comunitatea romilor tradiționali (ciocănari) din orașul Otaci (raionul Ocnița)/ *Valorization of the “heritage remnants” of the hot forging blacksmithing craft practiced by traditional Roma (Ciocănari) in the town of Otaci (Ocnița district)*

Dr. Irina IJBOLDINA, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Particularitățile locuinței tradiționale lipovenești din satul Pocrovca (raionul Dondușeni, Republica Moldova)/ *Particularities of the traditional Lipovan house in the village of Pocrovca (Dondușeni district, Republic of Moldova)*

Dr. Svetlana PROCOP, Institutul Patrimoniului Cultural/ Institute of Cultural Heritage

Evoluția și trăsăturile contemporane ale vestimentației cotidiene a femeilor de etnie romă/ *The evolution and contemporary features of everyday clothing of Roma women*

Ольга ГАРУСОВА, Институт культурного наследия/ Olga GARUSOVA, Institute of Cultural Heritage

Мужская моленная одежда старообрядцев Молдовы/ Male prayer garments of the old believers in Moldova

Др. Татьяна ЗАЙКОВСКАЯ, Институт культурного наследия/ Dr. Tatyana ZAYKOVSKAYA, Institute of Cultural Heritage

Кичка как элемент традиционного женского костюма старообрядцев Республики Молдова/ The “kichka” as an element of the traditional female costume of the old believers in the Republic of Moldova

Др. Надежда КАРА, Институт культурного наследия/ Dr. Nadezhda KARA, Institute of Cultural Heritage

Семейное празднование Рождества Христова и традиционные блюда болгар Молдовы (с. Московей)/ Family celebration of Christmas and traditional dishes of the Bulgarians in Moldova (Moscovei village)

Др. хаб. Жозефина КУШНИР, Институт культурного наследия/ Dr. habil. Zhozefina KUSHNIR, Institute of Cultural Heritage

Парадокс трикстера в идишских устойчивых выражениях евреев Республики Молдова как проработка ряда смыслов феноменологической теодицеи/ The Trickster Paradox in yiddish idioms of the Jews of the Republic of Moldova as a working through of phenomenological theodicy

Др. Диана НИКОГЛО, Институт культурного наследия/ Dr. Diana NIKOGLO, Institute of Cultural Heritage

Стилизация меховой безрукавки *keptar* в сценическом народном костюме гагаузов/ Stylization of the fur vest *keptar* in the Gagauz stage folk costume

Др. Алексей РОМАНЧУК, Институт культурного наследия/ Dr. Aleksey ROMANCHUK, Institute of Cultural Heritage

Румынский язык и культура в системе полилингвальности населения Гагаузии: штрихи к портрету/ The Romanian language and culture in the polylingual system of the Gagauz population: strokes toward a cultural portrait

Др. Евдокия СОРОЧЯНУ, Институт культурного наследия/ Dr. Evdokiya SOROCHYANU, Institute of Cultural Heritage

Ритуальные действия с хлебом в родильных обычаях в гагаузских селах Вулканештского района/ *Ritual bread practices in childbirth customs in the Gagauz villages of Vulcănești district*

Др. Виталий СЫРФ, Институт культурного наследия/ Dr. Vitaliy SYRF, Institute of Cultural Heritage

Архаичные элементы тюркского происхождения в жилищно-поселенческой культуре гагаузов/ *Archaic elements of Turkic origin in the housing and settlement culture of the Gagauz*

Drd. Olga TERZI, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova/ PhD student, Doctoral School of Humanities and Education Sciences, Moldova State University, Chișinău

Болгары и гагаузы Молдавской ССР в Сибири: проблемы этнокультурной адаптации в условиях депортации/ *Bulgarians and Gagauz of the Moldavian SSR in Siberia: issues of ethnocultural adaptation under deportation conditions*

SECȚIUNEA VI / SECTION VI:
CULTURA TRADIȚIONALĂ UCRAINEANĂ:
SOLUȚII DE VALORICARE ȘI RESURSE /
TRADITIONAL UKRAINIAN CULTURE:
RECOVERY SOLUTIONS AND RESOURCES

Biroul / Office: Sala de Ședințe 531 a Institutului Patrimoniului Cultural

Link pentru video conferință/ Link to video conference:
<https://meet.google.com/qcb-heop-hsn?hs=151>

Moderatori / Moderators:
Др. Катерина КОЖУХАР, габ. др. В'ячеслав КУШНИР

Др. Альона ВАМУШ, др. Вероніка ГРИЦКУ, Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», м. Чернівці, Україна/ Dr. Aliona VAMUSH, Dr. Veronika HRYTSKU, Institute of Postgraduate Pedagogical Education of Chernivtsi region, Chernivtsi, Ukraine
Традиційна вишивка румун Північної Буковини: регіональна специфіка і трансформації/ *Traditional embroidery of the Romanians from Northern Bukovina: regional specificity and transformations*

PhD Oksana DROHOBYTSKA, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine/ Universitatea Națională Vasyl Stefanyk din Priкарпаття, Ivano-Frankivsk, Ucraina
Traditional embroidery in the clothing of the Galician clergy and their families/ *Broderia tradițională în vestimentația clerului din Galiția și a familiilor acestora*

PhD Nataliia PETROVA, Odesa I. I. Mechnikov National University, Ukraine/ Universitatea Națională „I. I. Mechnikov” din Odesa, Ucraina
Eastern Romance elements in the wedding ritual of Ukrainians of South-Eastern Podillya/ *Elemente romane orientale în ritualul de nuntă al ucrainenilor din sud-estul Podoliei*

Др. Олександр БОСИЙ, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Україна/ Dr. Oleksandr BOSYI, Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts and Design named after M. Boichuk, Ukraine
Від символу захисту до культурного спадку: пояс у народних звичаях українців/ *From protective symbol to cultural heritage: the belt in Ukrainian folk customs*

Габ др. Людмила ГЕРУС, Інститут народознавства Національної академії наук України, м. Львів/ Habil. Dr. Liudmyla HERUS, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv
Лялька як об'єкт репрезентації та актуалізації народного вбрання українців у сучасності/ *The doll as an object of representation and actualization of Ukrainian folk dress in the contemporary context*

Олександр ГОЛОВКО, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ/ Oleksandr HOLOVKO, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Особливості домашнього виготовлення та ремонту взуття у першій половині ХХ ст. (за свідченнями респондентів зі Східноподільського Придністров'я) / *Characteristics of homemade footwear production and repair in the first half of the 20th century (based on testimonials from Eastern Podolian Transnistria respondents)*

Габ др. Галина ІВАШКІВ, Інститут народознавства НАН України, Львів, Україна/ Dr. Halyna IVASHKIV, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

Петро Лінинський і його спадщина / *Petro Linytskyi and his legacy*

Др. Віктор КОЖУХАР, Інститут культурної спадщини у навчальному курсі, Республіка Молдова/ Dr. Viktor KOZHUKHAR, Institute of Cultural Heritage, Republic of Moldova

Вивчення традиційного житла українців у навчальному курсі «Історія і культура українського народу» в гімназичних класах навчальних закладів Республіки Молдова / *The study of traditional Ukrainian dwellings in the course „History and culture of the Ukrainian people” in gymnasium classes of educational institutions in the Republic of Moldova.*

Др. Катерина КОЖУХАР, Інститут культурної спадщини, Республіка Молдова/ Dr. Kateryna KOZHUKHAR, Institute of Cultural Heritage, Republic of Moldova

Їжа і харчування українців Молдови в курикулумі з історії і культури українського народу / *Food and nutrition of Ukrainians in Moldova in the curriculum of the course „History and culture of the Ukrainian people”*

Др. Олександр КОЛОМІЙЧУК, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ/ Dr. Oleksandr KOLOMYIUCHUK, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
«Громові» свята в гуцульському народному календарі / *“Thunder” feast days in the Hutsul folk calendar*

Габ др. В'ячеслав КУШНІР, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна/ Habil. Dr. Viacheslav KUSHNIR, I. I. Mechnikov Odesa National University, Ukraine

Орнаментика ткацьких виробів порубіжної зони Південно-Східного Поділля і Нижнього Подунав'я: проблема культурної атрибуції/ Ornamentation of textiles in the border zone of South-Eastern Podillia and Lower Danube: the problem of cultural attribution

Др. Тетяна КУЦИР, Інститут народознавства Національної академії наук України, м. Львів/ Dr. Tetiana KUTSYR, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

Українська уставкова сорочка: варіанти крою/ *The Ukrainian "ustavka" shirt: pattern variants*

Др. Тетяна МОРОЗ, габ. др. Олександр КОЖОЛЯНКО, Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», Україна/ Dr. Tetiana Moroz, habil. dr. Oleksandr Kozholianko, Municipal Institution „Institute of Postgraduate Pedagogical Education of Chernivtsi Region“, Ukraine

Зачинателі українського народного стилю в одязі як вияву національної свідомості/ Founders of the Ukrainian folk style in clothing as an expression of national consciousness

Др. Романа МОТИЛЬ, Інститут народознавства Національної академії наук України, м. Львів/ Dr. Romana MOTYL, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

Етнічні традиції у діапазоні творчості художниці Ганни-Оксани Липи/ Ethnic traditions in the oeuvre of artist Hanna-Oksana Lypy

Др. Марина ОЛІЙНИК, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ/ Dr. Maryna OLIIANYK, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Український одяг в житті та творчості Максима Рильського (до 130-річчя з дня народження)/ Ukrainian clothing in the life and work of Maksym Rylsky (on the 130th anniversary of his birth)

Ігор ПЕРЕВЕРТНЮК, Інститут народознавства Національної академії наук України, м. Львів/ Ihor PEREVERTNIUK, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

Мистецькі майстерні як осередки збереження традиційного вбрання українців/ *Artisan workshops as centers for the preservation of Ukrainian traditional dress*

Маргарита ПУГАЧЕНКО, Київський столичний університет ім. Бориса Грінченка, Україна/ Margarita PUGACHENKO, Borys Hrinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

Скляні прикраси в українському народному костюмі/ *Glass beaded ornaments in Ukrainian folk costume*

Др. Сергій СІРЕНКО, Національний музей історії України, м. Київ/ Dr. Serhii SIRENKO, National Museum of the History of Ukraine, Kyiv

Особливості формування колекції юпок у Національному музеї історії України/ *Characteristics of Ukraine's traditional outer garment (yupka) collection from the National Museum of History*

Др. Валентина СУШКО, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ/ Dr. Valentyna SUSHKO, M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Традиції народного будівництва на Слобожанщині/ *Traditions of folk architecture in Slobozhanshchyna*

Габ. др. Олена ФЕДОРЧУК, Інститут народознавства Національної академії наук України, м. Львів/ Habil. Dr. Olena FEDORCHUK, Institute of Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

Науковий каталог «Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» – унікальна збірка речових джерел української культури/ *Scientific catalogue "Embroidered shirts of Luhansk region from the permanent collection of the National Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine" – a unique collection of tangible sources of Ukrainian culture*

Mențiuni din partea echipei editoriale

Volumul de față reunește contribuții științifice valoroase ale cercetătorilor din Republica Moldova, România, Ucraina și din alte spații multiculturale europene, care investighează, dintr-o varietate de perspective disciplinare, dimensiunile complexe ale patrimoniului cultural tangibil și intangibil. Temele abordate reflectă preocupări actuale privind portul tradițional, practicile rituale, alimentația, meșteșugurile, formele tradiționale de locuire și modalitățile contemporane de valorizare și reintegrare a acestora în viața culturală și socială.

Simpozionul dedicat costumului tradițional și patrimoniului etnocultural s-a constituit într-un cadru de reflecție și cercetare interdisciplinară, promovând o înțelegere aprofundată a valorilor identitare, istorice și simbolice care definesc cultura tradițională în spațiul românesc și în contexte culturale învecinate. Lucrările incluse în volum reprezintă rezultatele unor cercetări de teren recente, interpretări teoretice riguroase, studii de caz relevante și abordări metodologice variate, care contribuie la evidențierea identității culturale, a continuității tradițiilor și a strategiilor de adaptare la noile realități socioculturale.

Textele propuse explorează multiplele valențe ale costumului tradițional, privit nu doar ca obiect vestimentar, dar și purtător de memorie colectivă și expresie a identității etnice. În această direcție, sunt analizate funcțiile sale simbolice, rolul său în conservarea și transmiterea codurilor culturale și felul în care acesta este reinterpretat în diferite epoci istorice și contexte sociale. De asemenea, o atenție deosebită este acordată strategiilor contemporane de valorificare a costumului popular, prin intermediul unor inițiative muzeale, festivaluri tematice, expresii artistice vizuale și manifestări ale design-ului vestimentar contemporan, care contribuie la revitalizarea patrimoniului vestimentar în contextul globalizării.

Volumul abordează și interacțiunea dintre patrimoniul tangibil și cel intangibil, reflectată în spațiile muzeale, în practicile religioase și în expresiile artistice contemporane, subliniind rolul esențial al instituțiilor culturale în păstrarea, transmiterea și promovarea identității culturale. Cultura tradițională este prezentată ca un sistem simbolic coerent, a cărui analiză permite nu doar reconstituirea unor aspecte istorice, ci și înțelegerea proceselor de formare identitară la nivel individual și comunitar. Astfel, patrimoniul devine un instrument esențial în procesul de cunoaștere, educație și reconfigurare a memoriei colective.

Analiza proceselor etnice, etnosociale și etnodemografice scoate în evidență dinamica identităților culturale și transformările suferite de comunitățile tradiționale în contextul migrațiilor, al interacțiunilor interculturale și al presiunilor modernității. Aceste procese sunt prezentate într-o manieră integrativă, relevând modul în care tradițiile se adaptează, persistă sau se reconfigurează în fața noilor provocări. O direcție distinctă a volumului este reprezentată de cercetările dedicate culturii tradiționale ucrainene din regiune, cu accent pe identificarea resurselor autentice și pe formularea unor soluții viabile de conservare și promovare în contextul integrării europene și al diversității culturale.

În ansamblu, volumul propune o lectură coerentă și cuprinzătoare asupra fenomenelor culturale tradiționale, integrând perspective istorice, etnologice, sociologice și artistice. Această abordare complexă răspunde necesității tot mai stringente de a cerceta și valorifica patrimoniul cultural în mod interdisciplinar, în conformitate cu orientările actuale ale cercetării științifice și cu imperativele dezvoltării durabile.

În acest context prielnic, ne exprimăm profunda recunoștință față de toți partenerii și colaboratorii Institutului nostru, a căror contribuție substanțială conferă o valoare științifică și culturală deosebită acestui demers. În mod special, aducem un omagiu distinsei doamne academician Sabina Cornelia Ispas, personalitate notorie a etnologiei românești contemporane, al cărei parcurs profesional, excelență științifică și devotament instituțional au avut o influență determinantă asupra consolidării domeniului etnologic în spațiul românesc. Sprijinul generos și implicarea prodigioasă în activitățile Institutului Patrimoniului Cultural și în cadrul Academiei de Științe a Moldovei reprezintă un reper valoros pentru comunitatea academică.

De asemenea, exprimăm recunoștință față de cercetătorii dr. Varvara Buzilă, dr. Natalia Lazar, dr. Delia Suiogan, dr. Elena Iagar, dr. Camelia Burghele, Corina Mihăescu, dr. hab. Gherghina Boda, dr. hab. Cătălin Rogojan și dr. George Niculescu, pentru sprijinul constant, expertiza profesională și implicarea activă în proiectele de colaborare științifică regională și internațională. Implicarea lor sinergică adaugă o dimensiune substanțială în valorificarea etnologică românească a unui spațiu istoric comun reflectă o solidaritate academică autentică.

Cu aceeași căldură, adresăm mulțumiri colegilor din Ucraina, care, în ciuda contextului social și politic extrem de dificil, rămân angajați în mod exemplar în dialogul științific. Devotamentul, profesionalismul și reziliența lor constituie surse autentice de inspirație și modele de perseverență în demersul științific european.

Suntem onorați să colaborăm cu asemenea parteneri dedicați și entuziaști, ale căror eforturi converg spre realizarea obiectivului comun de protejare, cercetare și valorificare a patrimoniului cultural, în spiritul promovării valorilor naționale și europene, sub egida Academiei de Științe a Moldovei. Totodată, echipa editorială adresează sincere mulțumiri tuturor autorilor pentru efortul de documentare și rigoarea contribuțiilor științifice, precum și colaboratorilor tehnici și lingviștilor implicați în traducerea, editarea și revizuirea materialelor.

Ne exprimăm convingerea că acest volum va deveni un instrument valoros de referință pentru cercetători, cadre didactice, studenți și toți cei interesați de patrimoniul etnocultural din spațiul istoric românesc și est-european. Prin organizarea celei de-a VI-a ediție a Simpozionului Internațional de Etnologie și publicarea acestei culegeri de rezumate în cadrul proiectului 170101 „Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024–2027)”, se aduce o contribuție importantă la consolidarea cercetării, la dezvoltarea dialogului științific și la promovarea valorilor culturale autentice, în acord cu direcțiile strategice ale Uniunii Europene privind protejarea și susținerea patrimoniului comun european. Lucrările prezentate vor stimula apariția noilor abordări în cercetările umanistice și culturale, vor facilita schimbul de bune practici și vor încuraja consolidarea rețelelor de cooperare între cercetători, instituții și comunități academice europene, în vederea protejării identității culturale și valorificării elementelor inexplorate a patrimoniului etnocultural european.

Dr. Natalia GRĂDINARU

Aspecte etnoculturale privind construcția și întreținerea fântânilor: studiu de caz în baza cercetărilor de teren efectuate în satele Scăieni (r-nul Dondușeni) și Fintinița (r-nul Drochia) [22-25 aprilie 2025]

Dr. Valentin ARAPU,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0002-1103-9758>

Rolul și importanța fântânilor în viața omului, atât în trecut, cât și în prezent, au fost accentuate în istoriografie, retrospectiv fiind invocate următoarele teze: „sacralitatea fântânilor are rădăcini precreștine” (Arcadie M. Bodale); fântâna, a devenit în timp „un loc sacru și social situat în centrul comunității umane” (Ioana Repciuc); fântâna „fiind o sursă principală pentru existență” (Natalia Grădinaru); sursa de apă a fântânilor „era aproape sfântă pentru oameni” (Anatol Munteanu); fântâna „este casa apei” „în care se adună și se păstrează acea licoare dătătoare de viață – apa” (Dumitru Olărescu).

Cercetările de teren au fost efectuate în Săptămâna Luminată, majoritatea celor intervievați fiind dispuși să ofere informațiile solicitate în curțile gospodăriilor – Ion Ostavciuc (a. n. 1949, s. Scăieni), Valentin Țurcanu (a. n. 1948, s. Fintinița), Petru Șargu (a. n. 1943, s. Dângeni, r-nul Ocnița), Emilia Șargu (născută Rotaru) (a. n. 1941, s. Scăieni); în birourile de serviciu – Marina Grițco (a. n. 1973), primar al satului Fintinița, Aliona Corcimari (a. n. 1972), conducător artistic, Centrul Cultural Fintinița; în incinta Bisericii „Acoperământul Măcii Domnului” din s. Scăieni – preotul paroh Radion Pleșca (a. n. 1976, s. Corjeuți, r-nul Briceni).

Informațiile culese sunt relevante prin faptul că au fost oferite de către doi meșteri fântânari: Ion Ostavciuc (s. Scăieni) și Valentin Țurcanu (s. Fintinița). Confesiunile meșterilor fântânari reprezintă un valoros material etnografic și cultural în baza căruia sunt schițate un șir de constatări: a) fântânarii se divizau după muncile executate în câteva categorii: meșteri care în mod manual săpau, zideau și ulterior curățeau fântânile; meșteri care în mod manual doar adânceau și curățeau fântânile; meșteri care au trecut cu timpul la munca mixtă, manuală și mecanizată, în construcția și întreținerea fântânilor. Cu referire la tradițiile existente în domeniu, ambii fântânari au specificat interdicțiile impuse femeilor de a se apropia de fântână în timpul săpatului sau curățatului, explicându-le prin factori fiziologici și religioși. Totodată, a fost formulată și explicația, conform căreia munca depusă la săpatul fântânii este destul de dificilă și grea din punct de vedere fizic, fiind pe măsura bărbaților, iar femeile, astfel, sunt menajate de acest supraefort fizic, revenindu-le misiunea de a pregăti pomenile și bucatele.

La fel de prețioase sunt informațiile adunate despre componentele structurale ale fântânii, procesul de săpare și zidire a fântânii, riscurile la care sunt supuși fântânarii (inclusiv accidente de muncă), tradițiile, credințele și obiceiurile însoțitoare construcției și curățatului fântânilor.

Cuvinte cheie: fântână, fântânar, apă, tradiții, obiceiuri.

Crucile de jurământ – simbolism și interpretare

Dr. hab. Gherghina BODA,
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România
<https://orcid.org/0000-0003-2736-1810>

Crucile de jurământ, considerate conform tradiției ca locul de odihnă al sufletelor celor decedați sau „casa sufletului”, reprezintă un obicei unic în România, specific unor localități din județul Gorj, cum ar fi Hurezani, Licurici, Aninoasa, Vladimir, Jupânești, Stejari ș.a. Acestea se prezintă ca și cruci pictate cu diverse culori, reprezentând figuri religioase, în rare cazuri cu scurte versuri, atârinate în copaci, la fântâni, în curtea unor biserici, la porți, dar cele mai multe pe marginea drumurilor, amplasarea lor făcându-se la 40 de zile de la deces. Expresiile cele mai folosite care se scriu pe cruci sunt: „Cruce pentru robul lui Dumnezeu” sau „Se pomeneste robul lui Dumnezeu”. Există mai multe interpretări ale acestor cruci de jurământ: 1. Loc de odihnă pentru sufletul celui decedat după ce a colindat locurile cunoscute timp de 40 de zile, după această perioadă sătenii amplasându-le la poartă, dublând-le astfel pe cele obișnuite din cimitir; 2. Au rol de absolvire a decedatului de minciunile spuse și de jurămintele strâmbe făcute în viață; 3. Privite ca și cruci de pomenire puse pe marginea drumului pentru ca trecătorii să-și amintească de decedat; 4. Legământ făcut cu cei rămași în viață ca prin crucile de jurământ să îi păstreze în memorie prin pomenire.

Atât crucile de pomenire, cât și cele de jurământ se fac pentru iertarea celor plecați dintre cei vii, o tradiție ancestrală ale cărei origini nu se cunosc, însă care este respectată cu sfințenie după deces. Acestea sunt confecționate din lemn de meșteri locali care și-au transmis meșteșugul din generație în generație. După uzură, sunt adunate pe lângă garduri sau copaci dar niciodată arse deoarece ar fi considerată o adevărată blasfemie la adresa morților.

Simbolistica iertării celui plecat la cer o reprezintă cu prisosință crucea de jurământ care pe de o parte sacralizează spațiul prin prezența sa, pe de altă parte constituie un mijloc de iertare, de ușurare a sufletului celui decedat, deoarece

crucea semnifică mântuirea. Poate fi privită și ca un liant între dorința celui decedat de a i se face o astfel de cruce și între cei rămași care au datoriat de îndeplinirea a promisiunii. Și aceasta pentru că ținerea jurământului de a pune o astfel de cruce reprezintă nu numai o promisiune față de decedat, ci și față de Dumnezeu care este singurul care poate ierta păcatele.

Cuvinte cheie: cruce, jurământ, tradiție, unicat, păcate.

Retrospectiva cercetării costumului popular: descriere și interpretare

Dr. Varvara BUZILĂ,

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Deschiderea crescândă a cercetării către portul popular în ultimele două decenii ale secolului al XXI-lea oferă oportunități pentru retrospectiva domeniului, proces firesc când se delimitează o nouă etapă în perceperea socială a unui fenomen etnologic. În acest context, trei segmente temporale se cer a fi acoperite: trecutul (conturarea câmpului tematic), prezentul (elucidarea modelului științific în raport cu realitățile culturale) și de aici reies perspectivele de viitor (reconsiderarea resurselor de dezvoltare). Vom urmări evoluția exegezelor care au configurat istoriografia în baza criteriilor de bază ale abordării etnologice: identificarea și valorificarea izvoarelor, repertorierea morfologică a portului, problematica relevată și modul cum a fost desfășurată, idei, concepte, teorii, metodologii utilizate. Ca urmare, au fost identificate izvoare inedite, s-au deschis noi posibilități pentru examinarea celor editate, încât se poate pune problema relevării nivelului actual al tipologiilor realizate, al funcțiilor și semnificațiilor pieselor de port popular. Se poate contura modelul științific rezultat din diverse contribuții, încât să fie pus în raport cu realitățile culturale, pentru a se observa corespondența, discrepanțele, dar și natura resurselor.

Urmare a analizei sunt evidențiate două tipuri dominante de abordări: descrierea fenomenologică și demersul interpretativ. Descrierea este preponderentă într-un număr mare de lucrări, apărute pe o durată apreciabilă ca timp – până la sfârșitul secolului XX. Ea este justificată prin însuși specificul disciplinei care are ca principiu fundamental cercetările de teren cu tot instrumentarul lor capabil să conecteze cercetătorul la surse și să asigure obiectivitatea acestora. În bună parte aceste lucrări surprind caracteristicile generale ale portului popular la nivelul arealului basarabean, având ca finalitate realizarea tipologiilor. Deme-

rsul interpretativ capătă pondere către sfârșitul secolului XX, în prezent este în creștere și dezvoltă problematica domeniului explorând relațiile dintre diverse piese de port în conturarea costumului, dinamica acestora în timp și cauzele care au determinat schimbările, structurile decorului, funcțiile și semnificațiile atât a părților constitutive cât și a pieselor în diverse contexte.

Conform problematicii examinate, sunt elucidate câteva perspective științifice adecvate relevării tuturor manifestărilor care îi conferă specificitate vestimentației populare. Sunt evidențiate ca prolifice câteva tendințe care pot da un nou impuls cercetărilor: studierea costumului popular în cadrul construcțiilor reprezentativității, a realizării strategiilor identitare, – acestea fiind în strânsă legătură cu cele ale perpetuării gândirii simbolice –, și cea a practicilor ecologice. Fiecare dintre acestea face conexiuni largi etnologice cu alte structuri ale culturii tradiționale și cu științele proxime.

Cuvinte-cheie: costum popular, cămașă cu altiță, metodă, structură, semnificație.

Pâinea în cadrul obiceiului de înmormântare

Carolina COTOMAN,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0002-7911-0274>

Moartea reprezintă Marea Trecere a omului spre cealaltă lume. Din punct de vedere biologic este un sfârșit, dar în concepția și mentalitatea tradițională este doar un prag de trecere în celălalt tărâm. În trecut, dar și astăzi, în unele localități se observă că ceremonialul de înmormântare cuprinde o multitudine de obiceiuri și ritualuri.

În toate societățile umane, din preistorie până în prezent, riturile de trecere au jucat un rol deosebit de important în viața spirituală a comunităților, ele asigurând integrarea în sacralitatea universului. Poporul român a conservat un ansamblu de obiceiuri legate de înmormântare, deși au fost practicate vreme de mai multe veacuri, unele dintre ele se mai practică și astăzi, motivate fiind de o serie de concepții și credințe adânc înrădăcinate în memoria locuitorilor satului. Putem să menționăm și să vorbim despre *pâine* este simbolul vieții, pe care omul i-o oferă lui Dumnezeu. Aceste valențe sacre s-au transmis în tradiția populară, pâinea în sine însemnând viață. Pâinea, colacul are un rol important în tot ceea ce înseamnă credința creștină. Ele sunt necesare ca daruri pentru cel adormit,

întrucât ele reprezintă, datorită compoziției lor, trupul celui răposat. Grâul, ce stă la baza acestor compoziții, este arătat de către Mântuitorul ca simbol al învierii morților, fiind întruchipare a hranei esențiale, semnifică trupul și se asociază vieții active. Românii privesc pâinea ca pe o ființă vie, și după cum este menționat mai sus este chiar întruchiparea lui Dumnezeu. După cum grâul, pentru ca să încolțească, să crească și să aducă roadă trebuie să fie mai întâi semănat sub brazdă de pământ, ca să putrezească, tot așa și trupul celui răposat se îngroapă în pământ ca să putrezească și după aceea să învieze într-o nestrăcătune. Grânele, făina, aluatul și în cele din urmă pâinea sunt încărcate de o simbolistică pe cât de veche, pe atât de prezentă în lumea satului, fiind, după caz, semn de bucurie, rodnicie, belșug, puritate. Luând diferite forme, pâinea îl însoțește pe om de-a lungul vieții, în momentele de bucurie, dar și la necaz. Iar acest lucru este vizibil și astăzi în comunitățile tradiționale, în diverse momente de peste an.

Înmormântarea este un moment de răscruce pentru sufletul omului, marcat de o serie de practici, acte magice și magico-rituale menite să asigure integrarea individului în lumea de dincolo.

Cuvinte cheie: înmormântare, pâine, suflet, moarte, obicei.

Muzeul – mediator patrimonial

Dr. Mirela CREȚU,

Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România

Muzeul este o instituție inserată într-un context cultural pe care el însuși îl determină. Muzeele colecționează, prezervă și pun în valoare obiecte care exprimă viața unei comunități, având obligația de a îi reda acesteia esența identitară, folosind resursele pe care aceasta le oferă. Muzeul are astfel șansa de a se (re)inventă, într-un efort de introspecție științifică bazată pe colecții dar și pe deschiderea către comunitatea din care face parte și pe care o servește, plecând de la nevoile reale ale beneficiarilor săi. Expozițiile sunt reflectarea modului în care Muzeul: problematizează raportarea societății la propriul trecut; reactivează memorii colective sau individuale; provoacă dezbateri asupra patrimoniului; propune relații între bunurile de patrimoniu și oameni.

Muzeul ASTRA este una dintre cele mai dinamice instituții culturale din România, recunoscut ca un muzeu-pilot care a reușit să canalizeze energii multiple de dezvoltare și a finalizat cu succes proiecte și programe culturale. Modernizând infrastructura muzeului și implementând programe de comunicare și in-

interpretare a colecțiilor sale către publicul larg, Muzeul ASTRA este câștigătorul Premiului *European Museum Academy* / Luigi Micheletti, 2019, fiind considerat de jurați „un excelent exemplu despre cât de importantă este colaborarea dintre instituțiile culturale din diferite țări pentru dezvoltarea unor parteneriate solide și a domeniului muzeal ca atare”. Vom aborda implicarea Muzeului ASTRA, ca mediator de patrimoniu în comunitățile de coasere a cămășilor tradiționale.

Muzeul ASTRA a fost una dintre instituțiile care a oferit, încă din 2017, consultanță și spațiu de expunere pentru comunitățile ce revitalizau meșteșugul. Este o colaborare care generează „viitorul patrimoniu”. Cămășile cusute astăzi păstrează amprenta comunităților creatoare, dar sunt adaptate limbajului actual al vestimentației. Prin expunerea în spațiile muzeale s-a girat autenticitatea meșteșugului dar și a produsului.

Cuvinte cheie: muzeu, expoziție, cămașă, patrimoniu, mediere culturală.

De la scenă la muzeu: Teatru Bălțean ca spațiu de conservare a cămășii tradiționale

Stela DRAGUȚAN,

Muzeul de Istorie și Etnografie, Bălți, Republica Moldova

Naționalul bălțean, Teatrul „Vasile Alecsandri” din Bălți este un martor fidel al tuturor celor care au păstrat și au promovat cultura, tradiția obiceiurilor și a portului. În sălile sale de spectacol a fost jucat un bogat repertoriu, teatrul fiind, deseori, gazdă a numeroaselor evenimente și activități culturale. Vestimentația și recuzita necesară pentru spectacolele jucate, admirate și păstrate de decenii, rămân mărturii pe hârtia scrisă și în imagini imortalizate și nemuritoare, și sunt cu adevărat grăitoare și convingătoare pentru valorificarea patrimoniului cultural. Printre acestea se regăsesc și cămășile tradiționale, care vorbesc pentru cei care vor să asculte. Prezența și importanța cămășii tradiționale în spectacolele Teatrului Național „Vasile Alecsandri” reprezintă prezența în timp și în spațiu a valorilor culturale locale. Fotografii și piesele vestimentare păstrate și expuse publicului larg, sunt mărturii ce vorbesc despre importanța rolului vizual și simbolic al cămășii în cadrul spectacolelor. Cămășile femeiești tradiționale prezentate în cadrul studiului au fost selectate printre cele fizic expuse în muzeul teatrului și printre cele capturate prin fotografie, în imagini ale cămășii femeiești din spectacolele jucate de către actorii teatrului. Integrarea cămășii tradiționale, și în deosebi a cămășii cu altiță, în costumele de scenă ale Teatrului Național bălțean nu doar

a îmbogățit și continuă să îmbogățească vizual spectacolele, dar reprezintă o arhivă vie a culturi, și servește drept un puternic simbol al identității culturale locale. Redescoperirea cămășii femeiești printre obiecte de vestimentația teatrului, recunoașterea rolului său în viața scenică contribuie substanțial la educarea și sensibilizarea publicului pe de o parte și păstrarea, valorificarea și conservarea patrimoniului cultural imaterial local, dar și național, pe de altă parte.

Cuvinte-cheie: cămașa tradițională femeiască, cămașa cu altiță, teatru, spectacol, patrimoniu.

Unele aspecte ale utilizării arborilor fructiferi în alimentația poporului român

Dr. Nicolae DUDNICENCO,
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală
<https://orcid.org/0000-0002-1789-5301>

Dr. Anatolie BAJORA,
Centrul de Studii Românești,
Universitatea Zhejiang de Știință și Tehnologie din Hangzhou, China
<https://orcid.org/0000-0002-9866-1389>

E cunoscut faptul că arborii au jucat un rol considerabil în evoluția societății omenești, inclusiv și la poporul român. În afară de faptul că arborii furnizau material de construcții (de la cele mai simple instrumente până la cele mai mari edificii), ofereau combustibil pentru încălzire și prepararea hranei, furnizau remedii naturiste, cei fructiferi ofereau prin fructele lor și produse alimentare, subiect care a fost abordat dispersat în diferite lucrări (articole, monografii) de către diverși cercetători români. Printre aceștia îi menționăm pe T. Pamfile, V. Butura, C. Pârvu, V. Iarovoi, M. Ciocanu, A. Felea, D. Onica și E. Reșetnic. Totuși, nu am depistat nici o lucrare consacrată exclusiv subiectului utilizării arborilor în alimentația poporului român, subiect destul de valoros și nevalorificat la justa sa valoare. De aceea, am considerat să remediem această situație, punându-ne drept scop să prezentăm unele aspecte ale utilizării arborilor fructiferi în alimentație (hrană și băuturi) la poporul român, prin investigarea lucrărilor acestor etnografi și utilizând rezultatele propriilor investigații de teren. Astfel, elucidăm faptul că toate fructele erau consumate proaspete (în formă crudă). Merele, gutuile se păstrau și pe timp de iarnă. În scopul păstrării și mai îndelungate, majoritatea fructelor erau prelucrate prin uscare (deshidratare) la soare, la umbră

sau cu ajutorul fumului (prunele). Iarna, precum și în alte perioade ale anului, aceste fructe deshidratate erau consumate direct, dar și fierte, obținându-se o băutură care era numită în diferite moduri (chiseliță, compot din fructe uscate). De asemenea, majoritatea fructelor erau tratate termic prin fierbere, obținându-se compot, dulceață sau magiun. Merele erau murate separat (numai mere) sau în combinație cu alte legume (roșii, varză, gogoșari) sau cu pepeni roși. Gutuile, la fel erau puse la murat împreună cu legumele.

Numeroase fructe erau utilizate și ca ingrediente, fiind folosite la aluaturi. Magiunul din prune se mânca și cu mămligă, se puneau în aluaturi de pâine, colaci, pe paste făinoase etc. În numeroase localități din spațiul dintre Nistru și Prut, în perioada de post, se preparau cartofi înăbușiți cu prune, iar ca desert se pregăteau prune coapte în vin roșu, umplute cu miez de nucă. În unele localități merele erau puse în rață, curcan umplut și gătit la cuptor. Cireșele negre se foloseau ca umplutură la plăcinte (vârzare). Din fructe de cireșe, vișine, pere, coarne se făcea lichior: se puneau zahăr, era lăsat să se elimine suc și să fermenteze, ulterior se adăuga rachiu. În unele localități, în timpul fermentării vinului, se adăugau bucăți de fructe de gutui pentru a oferi o aromă deosebită vinului. Din majoritatea fructelor - cireșe, prune, zarzări, pere se prepara rachiu. Totuși, cel mai frecvent se prepara rachiu din prune. E necesar de menționat că din frunzele unor arbori (cireș, gutui) se prepara ceai foarte gustos pentru potolirea setei. La finalul acestui rezumat concluzionăm faptul că fructele aveau o vastă întrebuințare în alimentație, contribuind la diversificarea alimentației românilor.

Cuvinte cheie: alimentație, fructe, băuturi alcoolice, dulceață, murături.

Valorificarea „rămășițelor patrimoniale” ale meșteșugului fierăritului practicat „la cald” în comunitatea romilor tradiționali (ciocănari) din orașul Otaci (raionul Ocnița)

Dr. Ion DUMINICA,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0001-5896-6850>

La începutul secolului XX, strămoșii romilor ciocănari duceau un mod de viață itinerant în spațiul est-carpatic, practicând meșteșugul fierăritului pentru populația locală, preocupată de muncile agricole. Odată cu adoptarea Hotărârii nr. 1373 din 05 octombrie 1956 a Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.

„Cu privire la inițierea prin muncă a țișanilor (romilor) care se ocupă de vagabondaj” – strămoșii romilor ciocănari au fost impuși inopinat să înceteze practicarea modului de trai itinerant, fiind nevoiți să revină urgent „la baștină” în satele Tîrnova (r-nul Dondușeni), Sauca (r-nul Ocnița), Codreni (com. Vălcineț, r-nul Ocnița) și Zăbriceni (r-nul Edineț), unde de obicei își găseau un adăpost temporar și hrană pe timp de iarnă.

În anul 1957, la invitația conducerii administrației publice locale, primii reprezentanți ai comunității romilor tradiționali (ciocănari) s-au stabilit cu traiul în orașul Otaci, fiind angajați oficial în calitate de fierari la Uzina de prelucrare a produselor uleioase (act. Î.C.S. „Ulei Nord” S.R.L.). Treptat, romii ciocănari s-au sfătuit și s-au stabilit „aici cu traiul permanent unul lângă altul”, pentru că „orașul Otaci este un loc liniștit și binecuvântat de natură, fiind populat în mare parte de evrei, alături de care se poate de trăit, de lucrat și de câștigat o bucată de pâine”. Totodată, în preajmă, era amplasat cel mai mare târg de mărfuri de uz casnic din regiune, în orașul Moghiliiov-Podolsk (Ucraina), unde romii ciocănari puteau să-și vândă lejer produsele confecționate din fier. În prezent, orașul Otaci a devenit cea mai numeroasă localitate dens populată de romi din Republica Moldova. Conform datelor prezentate de primăria orașului Otaci, în anul 2025, în localitate sunt înregistrate 3.622 de persoane de etnie Romă (dintre care 1.262 minori), care locuiesc în cartierele „Deal”, „Satul regesc”, „Centru” și „după Pod”.

În cadrul comunicării vor fi prezentate rezultatele cercetării etnografice efectuate în orașul Otaci (28 aprilie – 02 mai 2025), în special vor fi valorificate mărturiile orale ale romilor fierari despre starea curentă aferentă practicării meșteșugului de prelucrare a fierului (fierăritului). În prezent, în or. Otaci activează trei fierari romi, care practică fierăritul „la cald”: PREIDA Ivan „Buruian” (1942), BUZANU Fiodor „Ciucă” (1947) și PLEȘCA Vladimir „Vișan” (1962). În virtutea capacităților profesionale dobândite („furate”) încă din copilărie, în mod vizual „unul de la altul” – romii fierari (ciocănari) pot confecționa „la solicitare” orice obiect din fier. În prezent, însă, romii fierari sunt implicați doar la confecționarea sabelor din materialul rudimentar fieros procurat (discurile utilizate ale cultivatoarelor agricole sau bucăți asimetrice tăiate din tablă groasă de metal), pe care le vând „la sezon” în piețele apropiate din orașele Dondușeni (Republica Moldova) și Moghiliiov-Podolsk (Ucraina).

Totodată, în cadrul cercetării de teren au fost documentate instrumentele esențiale ale fierăritului, utilizate în trecut/ prezent de romi ciocănari: ilăul (*coanța* – confecționată manual din capacele mașinilor de luptă blindate (tan-curii); foalele (*pișota* – în prezent înlocuite cu aspiratorul de uz casnic); ciocanul

de o mână (*ciocanu văsescu*); ciocanul de două mâni (*ciocanul baro*); cleștele cu capetele drepte (*orta*); cleștele cu capetele curbate (*bango*); stropitoare de apă pentru domolirea/stingerea focului (*prafțura*), vătrar cu capătul drept (*caraș-maua*).

Alături de măiestria profesională dobândită nativ și ulterior „furată vizual unul de la altul”, fierăria construită, instrumentele de lucru moștenite, cărbunele pentru foc și materialul rudimentar fieros procurate – principalul element ancestral necesar în practicarea a fierăritului este „bafta romilor”. Acest element imaterial imperceptibil intensifică motivația de muncă în diverse situații de criză, sporește vânzările produselor confecționate și nu lasă niciodată „să moară de foame” familia extinsă a romilor fierari (ciocănari). Raționamentul îndrumător al romilor fierari din or. Otaci („rămășițele patrimoniale ale meșteșugului fierăritului”) este lipsit de valorile luxuriante; aceștia se mândresc de potențialul profesional acumulat din copilărie, pe care îl utilizează zilnic în fierărie, căci „omul din ce muncește, din aceia se hrănește și trăiește, iar viața îndesată cu bogăție și distracție – nu aduce satisfacție”.

Cuvinte-cheie: romii fierari (ciocănari), orașul Otaci, fierăritul „la cald”, instrumentele fierăritului, „bafta romilor”.

Practici tradiționale legate de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului la bulgarii din Basarabia

Dr. hab. Ivan DUMINICA,
Ministerul Educației și Cercetării
<https://orcid.org/0000-0002-2019-6456>

Cultul Maicii Domnului s-a bucurat, atât în trecut, cât și în prezent, de o cinstire deosebită în rândul bulgarilor din Bugeac (teritoriu aflat astăzi în Republica Moldova și sudul Ucrainei). Prin urmare, nu este deloc întâmplător faptul că, în coloniile ale bulgarilor din Basarabia, mai mult de o treime dintre biserici au fost închinare unor evenimente din viața pământească a Maicii Domnului: Nașterea Maicii Domnului, Intrarea în Biserică, Buna Vestire și Adormirea.

Ziua adormirii fericite a Maicii Domnului (15/28 august) era în mod special venerată de către bulgarii din Bugeac, astfel încât majoritatea bisericilor lor erau dedicate acestui eveniment. Astfel, doar în anul 1856, dintre cele 13 biserici închinare Maicii Domnului, aflate în coloniile bulgare, 11 purtau hramul „Adormirea Maicii Domnului”.

În unele colonii, această zi era numită „Marea Sărbătoare a Maicii Domnului”. Și nu este întâmplător – în cadrul Bisericii Ortodoxe, Adormirea este considerată mai presus decât celelalte sărbători închinete Maicii Domnului, deoarece nimeni „nu poate fi cu adevărat fericit înainte de moarte”. Sfinții Părinți ne învață că, oricât de mari ar fi meritele unei persoane, ele pot fi evaluate cu adevărat doar după moarte.

Bulgarii din Bugeac nu lăsau bisericile goale nici în zilele de prăznuire a Împărătesei Cerești. De exemplu, în ziua Adormirii Maicii Domnului, în unele sate se aduceau donații voluntare (în formă de grâu) din partea enoriașilor, în folosul bisericii. Tot în această zi, în biserică se sfințeau strugurii și noua recoltă de grâu. Din această zi se permitea și consumul de struguri.

O particularitate a sărbătorii în unele colonii consta în tradiția preparării *kurbanului* (jertfă ritualică). Preotul Gheorghe Varzopov descria astfel acest obicei în satul Selioglo, în anul 1874: „... fiecare gospodar junghie un miel, îl pregătește – îl frige și îl aduce spre sfințire în curtea bisericii. După încheierea Sfintei Liturghii, se săvârșește o slujbă cu sfințirea apei... apoi are loc o masă comună, unde se consumă tot ce a fost adus. În vremurile de demult, clerul primea pieile mieilor aduși...”.

La rândul său, preotul Mihail Fiodorov din satul Zadunaevca menționa în 1876 că, de Adormirea Maicii Domnului, după Sfânta Liturghie, enoriașii mergeau acasă, dar, la sunetul clopotului, se întorceau la biserică, iar: „femeile aduceau colaci, iar bărbații – boclițe de vin”. Vinul și colacii erau lăsați în curtea bisericii. După rugăciunea de binecuvântare, toți ieșeau din biserică și participau la o procesiune, în timpul căreia preotul sfințea colacii și vinul aduse: „După încheierea ritualului religios, toți se adunau în curtea bisericii și pregăteau o masă mare (rotundă), iar cu binecuvântarea preotului se așezau la masă și mâncau împreună”.

Trebuie menționat faptul că, printre bulgari, icoanele reprezentând scena Adormirii Maicii Domnului se bucură de o deosebită cinste. Deseori, asemenea icoane erau aduse din mănăstiri și din Locurile Sfinte (Kiev, Athos, Ierusalim), unde bulgarii mergeau în pelerinaj (*hajlik*).

Cuvinte-cheie: Adormirea Maicii Domnului, Bulgarii din Bugeac, tradiții religioase, kurban, pelerinaj.

Ciclul vieții în Basarabia (anii 1930): între tradiție și modernizare

Aurel FONDOS, doctorand,
Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0001-8405-2745>

În Basarabia anilor '30 al secolului XX, diverse tradiții și practici legate de ciclul vieții – nașterea, căsătoria și moartea – erau profund ancorate în moștenirea culturală și religioasă a comunității. Prof. Petre Andrei sublinia importanța solidarității familiale, caracterizată prin legături de sânge și sufețești, evidențind cum aceste legături sunt esențiale pentru coeziunea socială. De asemenea, conceptul antropologic al ciclului vieții evidențiază cum nașterea, căsătoria și decesul sunt procese interdependente, influențate de contextul social și economic al vremii. La începutul anilor 1930, România întregită a adoptat reforme legale care au transferat autoritățile de înregistrare a nașterilor, căsătoriilor și deceselor către primării. Astfel, comunitățile erau informate despre aceste procese prin intermediul bisericii. Media natalității în Basarabia era superioară mediei naționale, iar nașterea era asistată de moașe, care îndeplineau nu doar roluri fizice, ci și ritualice în comunitate. Moașele se ocupau de tradiții legate de naștere, inclusiv îngrijirea placentei și organizarea festivităților post-naștere.

Botezul, realizat la 15-20 de zile după naștere, era un moment de foarte mare importanță, asociat cu sărbători mari, unde rudele se adunau pentru a celebra venirea pe lume a noului membru al familiei. Masa de cumetrie era un alt aspect semnificativ, unde ritualurile și mesele opulente simbolizau acceptarea socială și spirituală a nou-născutului.

Căsătoria, un alt pilon esențial al ciclului vieții, era marcată de tradiții variate, de la logodnă la ceremonia propriu-zisă. Numărul căsătoriilor a fost semnificativ, iar formele tradiționale de căsătorie reflectau atât influența religioasă, cât și structuri sociale mai vechi. Acestea includeau fuga miresei sau răpirea, reflectând adesea normele sociale și economice ale vremii. După căsătorie, procesele de divorț erau monitorizate și înregistrate de oficiile stării civile. Deși numărul divorțurilor era în creștere, Basarabia avea în continuare una dintre cele mai mici proporții de divorțuri comparativ cu alte provincii, ceea ce sugerează o stabilitate mai mare a instituției căsătoriei în rândul populației.

Moartea, ultima etapă a ciclului vieții, era marcată de ritualuri elaborate care reflectau respectul față de cei decedați. Ceremoniile de înmormântare implicau strângerea comunității, iar tradițiile legate de moarte erau adesea influen-

țate de credințe religioase. Procesul de înregistrare a deceselor era reglementat de autoritățile civile.

Concluzionând, perioada interbelică din Basarabia a fost una de tranziție, caracterizată prin păstrarea tradițiilor ancestrale, dar și de influențe modernizatoare aduse de stat. Ciclul vieții, cu etapele sale distincte, a fost un exemplu al felului în care societatea a navigat între tradiție și modernitate. Statul român, printr-o multitudine de reforme legislative, a contribuit esențial la modernizarea modului de viață tradițional românesc, iar aceste schimbări au dus, de asemenea, la evoluția practicilor în majoritatea domeniilor vieții cotidiene, cu un accent vădit pe domeniul sanitar și asistenței medicale, în perioada de cercetare, ajutându-se astfel la standardele emergente ale vremii.

Cuvinte cheie: naștere, căsătorie, moarte, modernizare, tradiție.

Sărbătoarea iei, o reconectare spirituală cu trecutul colectiv și valorile neamului

Drd Luiza-Maria DRAGOMIR,
USPEE „Constantin Stere”, Chișinău
<https://orcid.org/0000-0002-4189-7622>

Sărbătoarea Iei a devenit un eveniment cultural cu o semnificație profundă pentru identitatea națională, simbolizând o reîntoarcere spirituală către rădăcini, tradiții și valorile fondatoare ale poporului român. Prin redescoperirea iei ca obiect de patrimoniu și ca simbol identitar, se realizează o reconectare colectivă cu trecutul, valorificând nu doar estetica vestimentației tradiționale, ci și mesajul spiritual, etic și comunitar pe care aceasta îl transmite. Articolul urmărește semnificația sărbătorii din perspectivă antropologică, istorică și sociologică, accentuând impactul acesteia asupra conștiinței naționale contemporane.

Costumul popular românesc, în special ia, reprezintă un reper de identitate colectivă și spirituală. Ia este un artefact ce poartă însemnele unui trecut comun, ale unei memorii transmise din generație în generație. Sărbătoarea Iei, marcată anual pe 24 iunie, coincide cu sărbătoarea Sânzienelor, moment de sincretism între sacru și profan, între ceremonialul agrar și cel religios.

Ia românească este expresia unei „scriituri” simbolice ce reflectă credințele, statutul social, vârsta, dar și regiunea geografică a purtătoarei. Semnele geometrice și florale de pe ie funcționează ca un limbaj ancestral, revelând o relație profundă între individ și cosmos.

Începând cu anul 2013, când comunitatea online „La Blouse Roumaine” a inițiat Ziua Universală a Iei, această celebrare a căpătat amploare globală. Evenimentele organizate cu acest prilej – parade, expoziții, ateliere și momente artistice – devin prilejuri de coeziune identitară.

Sărbătoarea Iei oferă oportunități educaționale pentru noile generații, aducând în prim-plan valoarea muncii meșteșugărești, rolul femeii în transmiterea patrimoniului cultural și importanța respectării rădăcinilor. Ea devine un spațiu al memoriei vii, în care colectivitatea își asumă trecutul prin celebrare.

Sărbătoarea Iei este mai mult decât o simplă manifestare folclorică; este o formă de terapie socială, de reconectare spirituală cu ceea ce ne definește ca neam. Într-un context marcat de globalizare și pierderea reperelor identitare, ia devine un act de rezistență culturală, o formă de regenerare a conștiinței colective și o invitație la dialog între trecut și prezent.

Resemnificarea contemporană a iei susține ideea că modernitatea și tradiția nu sunt incompatibile, ci dimpotrivă, pot conviețui în mod armonios.

Cuvinte-cheie: identitate culturală, patrimoniu imaterial, simbolism vestimentar, memorie colectivă, reconectare spirituală.

Ia „rumânească” în colecția Muzeului ASTRA

Elena GĂVAN, curator IA,
Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România

Portul din Mărginime, alături de alte genuri de artă populară, stă mărturie asupra complexului de relații sociale, administrative, economice, a unui concept de viață și a influențelor diverse care le-au modificat, într-o zonă profund pastoral sibiană, situată între munte și vale, cu circulație frecventă și extinsă a populației și cu tangențe orășenești și industriale.

La baza portului popular din Mărginimea Sibiului stau piese vestimentare care se mențin, în linii generale, până astăzi: căciula, cămașa dreaptă purtată peste *cioarecii* din lână, șerparul sau cureaua, pieptarul și cojocul, *ia* sau cămașa femeiască, *cătrînțele*, *betele* și nu în ultimul rând *vălitura*.

Cămașa femeiască din Mărginimea Sibiului și în mod special *ia* din Săliștea Sibiului prezintă o notă de sobrietate conferită de croiul pieselor și de albul imaculat al pânzelor pe care sunt înscrise motivele brodate cu negru, fapt ce *a făcut ca acest port să devină un fel de simbol al portului tradițional, un fel de frac național românesc*.

Cuvinte cheie: Ia „rumânească”, portul popular, Mărginimea Sibiului, Săliștea Sibiului, Muzeului ASTRA.

Ia și portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale: continuitate, identitate și patrimoniu imaterial

Dr. Ion GHELEȚCHI,

Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

<https://orcid.org/0000-0002-5709-164X>;

Andrea BUTNARU, masterand,

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați,

Portul popular reprezintă una dintre cele mai perene forme de expresie a identității culturale, sociale și istorice a unui popor. În spațiul românesc, ia, ca element definitoriu al portului tradițional feminin, ocupă un loc deosebit de important în construcția imaginarii naționale și în păstrarea valorilor imateriale. Simbolizând continuitatea tradițiilor, apartenența la un spațiu cultural comun și creativitatea comunităților rurale, ia românească a fost recunoscută ca element de patrimoniu național și universal.

Portul popular românesc, cu deosebire ia, a cunoscut de-a lungul secolelor o remarcabilă stabilitate formală, decorativă și funcțională, conservându-și elementele esențiale în pofida numeroaselor influențe externe și a transformărilor istorice. Această conservare a fost posibilă datorită valorii simbolice profunde pe care costumul popular a avut-o în cadrul comunităților rurale tradiționale, unde nu era doar un simplu articol vestimentar, ci un veritabil cod de comunicare socială și culturală.

Portul popular a îndeplinit de-a lungul vremii nu doar o funcție utilitară, adaptată condițiilor climatice și ocupaționale, ci și una profund socială și identitară. Costumul popular reflecta statutul social al individului, apartenența sa la o anumită comunitate, vârsta, starea civilă și chiar momentele importante din viața personală sau colectivă. Ia – ca piesă centrală a costumului feminin – a devenit un simbol al feminității și al creativității meșteșugărești, fiind ornamentată cu motive geometrice, florale și zoomorfe care nu aveau doar rol estetic, ci și unul apotropaic și ritualic.

În mediul rural tradițional, ia nu era purtată în orice împrejurare, ci avea un statut aparte. Existau ii de sărbătoare, purtate cu ocazia ceremoniilor religioase, a nunțurilor sau a târgurilor, dar și ii de lucru, mai simple și mai puțin ornamentate. Ia putea semnala, discret dar convingător, poziția socială a purtătoarei, aptitudinile sale meșteșugărești sau apartenența la o anumită categorie de vârstă ori statut marital. Tinerele necăsătorite purtau ii cu motive florale bogate și culori vii, în timp ce femeile măritate ori vădulele alegeau tonuri și motive decorative mai sobre.

Ia și portul popular românesc nu sunt doar elemente ale unui patrimoniu național valoros, ci și simboluri ale unei continuități culturale care traversează milenii și care se reinventează constant, adaptându-se la schimbările sociale și culturale din prezent. Prin recunoașterea oficială aiei ca parte a patrimoniului cultural imaterial al umanității, acest simbol al identității românești a dobândit o dimensiune universală, devenind un punct de referință pentru întreaga umanitate.

Cuvinte-cheie: ie, port popular, patrimoniu imaterial, identitate culturală.

Viața într-un bordei: o privire asupra realității rurale din Rogojeni, raionul Șoldănești

Sorin GRAJDARI, doctorand,
Institutul Patrimoniului Cultural
<https://orcid.org/0000-0001-9385-5195>

În nord-estul Republicii Moldova, la circa 111 km de Chișinău, în raionul Șoldănești, se află localitatea Rogojeni – una dintre puținele așezări din țară unde se mai păstrează bordeiele – locuințe tradiționale semi-îngropate.

Ca urmare a condițiilor de trai precare, numărul persoanelor care mai locuiesc în bordeie este foarte redus, majoritatea fiind vârstnici. În timpul unei vizite de documentare pe teren desfășurată în perioada 22–25 aprilie 2025, am realizat un interviu cu Maria Ardeleanu, una dintre ultimele persoane care mai locuiesc într-un bordei funcțional din localitate. Am reușit să obținem informații valoroase despre aceste locuințe: modul de construcție, materialele utilizate, dar și despre adaptările necesare traiului cotidian în condițiile unei locuințe semi-îngropate, expuse influențelor climatice și provocărilor specifice mediului rural.

Deși traiul într-un astfel de bordei este dificil din cauza spațiului restrâns, lipsei unei băi, a unui sistem de canalizare și a apei potabile (multe dintre fântânile din localitate au secat în ultimii ani), cu toate acestea, mulți dintre cei care locuiesc în aceste condiții refuză să se plângă, acceptând viața de zi cu zi așa cum este, fără a lăsa dificultățile să le umbrească viața.

Bordeiul, în esență, nu este doar un simbol al sărăciei sau al lipsei de acces la resursele moderne, acesta este de asemenea și o formă de locuire care a fost adaptată de oameni de-a lungul secolelor, un mod ingenios de a răspunde provocărilor climatice, economice și sociale. Acest mod de locuire ce pare acum învechit, poate oferi o lecție despre sustenabilitate și simplitate.

Interesul pentru aceste locuințe tradiționale semi-îngropate a crescut semnificativ în ultima perioadă, atrăgând tot mai mulți turiști. În localitatea Rogojeni există chiar un muzeu bine amenajat, care include un bordei construit în secolul al XVIII-lea, locuit odinioară de familia Țara. Conform localnicilor, aceste bordeie sunt frecvent vizitate de persoane din diverse colțuri ale țării și din străinătate. Prin urmare, conservarea acestora nu doar că este esențială pentru păstrarea tradițiilor și identității culturale ale regiunii, dar reprezintă și un factor important în dezvoltarea turismului rural și în promovarea valorilor istorice autentice.

Cuvinte-cheie: bordei, Rogojeni, locuință tradițională, trai cotidian, turism rural.

Cămașa cu altiță: sistem simbolic, expresie identitară și vector de reziliență culturală

Dr. Natalia GRĂDINARU,

Institutul Patrimoniului Cultural,

<https://orcid.org/0000-0002-8144-5997>

Cămașa cu altiță, parte esențială a portului tradițional românesc și moldovenesc, este o piesă vestimentară cu o arhitectură simbolică complexă, care depășește funcția practică pentru a deveni un sistem de semnificații înrădăcinate în imaginarul mitico-ritual al satului tradițional. Prin structura sa – bazată pe module geometrice (foi de pânză dreptunghiulare) și o organizare decorativă tripartită (altiță – încreț – râuri) – cămașa reflectă o viziune cosmogonică și o ordine sacră a lumii.

Decorul textil nu este aleatoriu, ci are funcții sociale, simbolice și inițiatice. Altița, ca element plasat pe umeri, este un spațiu al investiției, al protecției și al recunoașterii comunitare, echivalent simbolic al cerului. Încrețul, ca zonă de tranziție între altiță și râuri, poate fi citit ca o linie de tensiune arhetipală – zona în care destinul și libertatea se întâlnesc. Râurile, prin repetiția lor verticală, simbolizează curgerea vieții, ritmurile naturii și inițierea feminină. Această arhitectură decorativă poate fi interpretată ca o „hartă simbolică” a ființei în raport cu lumea și cu sacrul.

Din perspectivă jungiană, cămașa este un suport al unor arhetipuri feminine profunde – Marea Mamă, Protectoarea, Preoteasa –, dar și un mijloc de afirmare a identității individuale în cadrul unei comunități, fiind croită, cusută

și purtată în funcție de vârstă, statut marital și zonă etnografică. Această funcție identitară este dublată de dimensiunea rituală: cămașa era purtată la sărbători, ceremonii de trecere (căsătorie, moarte), șezători, devenind un costum al sacralității.

În epoca contemporană, cămașa cu altiță nu dispare, ci este resemnificată. Din simbol arhaic, devine element de brand cultural, dar și instrument de regenerare identitară în contextul globalizării. Mișcări precum *La Blouse Roumaine*, Șezătoarea Basarabia, *IA Sibiu* sau festivaluri etno și inițiativele de slow fashion valorifică această piesă vestimentară într-o cheie creativă, ecologică și identitară. Aceste demersuri nu doar conservă o tradiție, ci actualizează un limbaj simbolic, făcându-l relevant pentru noile generații. În acest sens, cămașa cu altiță este o formă de arhivare simbolică a identității comunitare și un canal de transmitere a patrimoniului viu.

Așadar, cămașa cu altiță este mai mult decât un obiect de port popular – este o arhitectură simbolică purtabilă, o construcție de sensuri între sacru și profan, între trecut și prezent. Ea dovedește capacitatea culturii tradiționale de a supraviețui și de a se transforma, păstrând în același timp esența unei viziuni arhetipale asupra lumii.

Călugărițe de la Mănăstirea Răciula – prezențe etno-culturale într-un așezământ monastic

Drd. Ruslan GRECU,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0009-0003-3573-571X>

Situată în zona de interferență a mai multor comunități etnice din spațiul pruto-nistean, Mănăstirea Răciula nu a fost doar un centru de spiritualitate ortodoxă, ci și un spațiu de conviețuire și afirmare a identităților etno-culturale. Prin structura obștii sale monahale, acest așezământ a reflectat o diversitate care a transformat mănăstirea într-un model de coabitare religioasă și culturală. Prezența călugărițelor de etnie ucraineană, bulgară și rusă a contribuit nu doar la consolidarea vieții monahale, ci și la transferul de tradiții, limbi și practici religioase între comunități.

De-a lungul secolelor XIX–XX, din cei 26 de conducători monahali ai Mănăstirii Răciula, 7 au fost femei de etnie străină: patru ucrainence și trei bulgă-

roaice. Acestea nu doar au administrat mănăstirea, ci au lăsat importante urme în infrastructura și cultura spirituală a așezământului.

Prima stareță de etnie ucraineană, Olimpiada Malorunova (1820–1822), a inițiat construcția bisericii de iarnă Sfântul Nicolae și a trapezei, integrând astfel viziuni constructive și rigori administrative aduse din experiența monahală a comunității sale de origine.

Un alt exemplu notabil este maica Nicandra, ucraineană de neam nobil, numită în 1832, care a condus obștea până în 1838. În aceeași linie se înscrie și Glafira Frontchevici (Glicheria Morozovscaia), fiică de preot ucrainean și văduvă, care și-a dedicat viața monahală la Răciula, contribuind la transmiterea unei tradiții spirituale înrădăcinate în cultura slavă. Tot de etnie ucraineană a fost și Macaria Malinofscaia (1851–1854), al cărei nume este legat de perioada de consolidare a comunității.

Elementul bulgar este reprezentat de călugărițe precum Eufrosinia Berbirova (1846–1851), Olga Caldaran și Sepfora Chiriacova – ultima stareță înainte de închiderea mănăstirii în 1959.

Olga Caldaran (născută Elena), văduvă și cultivată în mediul familial, a adus în mănăstire elemente ale culturii bulgărești tradiționale, prin limba vorbită, îmbrăcămintea specifică și tiparele de muncă colectivă. Sepfora Chiriacova, de asemenea bulgăroaică, a încheiat simbolic o epocă de existență a mănăstirii în care identitățile etnice s-au întâlnit sub semnul credinței ortodoxe.

La momentul închiderii Mănăstirii Răciula în 1959, în cadrul obștii erau 225 de viețuitoare, dintre care 14 aparțineau altor etnii: 8 erau ruse și 5 bulgăroaice. Aceste date indică o continuitate a diversității în sânul mănăstirii și reconfirmă vocația sa de spațiu de dialog intercultural. Încă de la începuturile mănăstirii, în 1810, primele călugărițe sosite din schitul Mana – în număr de 8 – erau majoritar ucrainence (Sofronia, Matrona, Olimpiada, Mariomia, Agafia, Irina, Marfa, Elisaveta), ceea ce arată existența unui nucleu etnic divers încă din faza incipientă a așezământului.

Prezența acestor călugărițe de etnii diferite a facilitat nu doar o viață religioasă comună, ci și o interacțiune constantă între limbi, obiceiuri, forme de spiritualitate și organizare comunitară.

Cuvinte-cheie: Răciula, măicuță, stareță, etnie, obște monahală.

Particularitățile locuinței tradiționale lipovenești din satul Pocrovca (raionul Dondușeni, Republica Moldova)

Dr. Irina IJBOLDINA,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0002-1136-0082>

Satul Pocrovca din raionul Dondușeni reprezintă un caz unic în peisajul etnografic al Republicii Moldova, fiind singura localitate care, încă de la întemeiere, a fost alcătuită exclusiv din populație de rit vechi (lipoveni) și care nu a cunoscut, în structura sa demografică inițială, influențe etnice sau confesionale externe. Așezarea a fost populată la sfârșitul secolului al XIX-lea de comunități de lipoveni din ramura belokrinitsk și își păstrează până în prezent o coeziune comunitară pronunțată, reflectată inclusiv în modul de organizare a spațiului locativ.

Pocrovca este amplasată într-o zonă deluroasă, are o întindere redusă și o structură compactă. Din punct de vedere istoric, acesta este divizat în mai multe sectoare, cunoscute sub denumirile de Centru, Kamceatka și Valea. În zonele vechi ale localității, stăzile sunt dens populate, din ambele părți cu locuințe de o arhitectură modestă, dar funcțională: case cu două camere („hata”), cu fundații joase și lavițe perimetrare („zavalinki”), acoperite inițial cu paie („ocolot”), ulterior înlocuită cu azbociment și alte materiale moderne. Structura gospodăriei tradiționale este riguros organizată, cu delimitări clare între curte și grădină. Configurația clasică a gospodăriei țărănești includea un teren agricol situat în vatra satului, pe care erau amplasate: locuința principală (hata), curtea gospodărească cu anexele aferente (grajduri, magazii, șoproane etc.), iar în spatele acestora, grădina.

În prezent, configurația locuințelor din Pocrovca a suferit anumite modificări, adaptându-se la noile condiții sociale și economice, însă rămâne recunoscutibilă influența tradițională. Studiul arhitecturii vernaculare din această localitate relevă atât procesele de conservare, cât și pe cele de transformare ale patrimoniului locativ al lipovenilor din Republica Moldova. Este important de subliniat că aceste procese nu se manifestă izolat, ci reflectă tendințe mai largi, întâlnite în toate localitățile rurale ale țării, unde distrugerea treptată a fondului de construcții tradiționale și uniformizarea peisajului arhitectural constituie provocări majore pentru conservarea identității culturale. În ciuda acestor schimbări, locuința tradițională din Pocrovca, în special în ceea ce privește aspectul exterior, păstrează trăsături distincte care o individualizează în peisajul

rural moldovenesc. Deși se observă influențe ale arhitecturii populare moldovenești, elementele constructive originale ale gospodăriilor lipovenești denotă o identitate arhitecturală proprie, transmisă și conservată intergenerațional.

Cuvinte-cheie: locuință tradițională lipovenească, satul Pocrovca, complex gospodăresc, „hata”, „zavalinka”.

Identitate și cod alimentar în secolul al XXI-lea

Academician Sabina-Cornelia ISPAS,
Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” al Academiei Române

Alături de locuire, sistemul de căutare, obținere și prelucrare a hranei este un capitol de importanță fundamentală pentru definirea specificului făpturii umane; într-o primă formă, amintim culegerea din natură, o practică instincțională de găsire și obținere a alimentelor. Fiind o activitate conștientă, impune „învățarea”, transmiterea informației de la o generație la alta, a deprinderilor specifice pentru supraviețuire, a procedurilor de preparare a alimentelor prin tehnici specifice de pregătire – fierbere, coacere cu ajutorul focului, conservarea alimentelor prin uscare, afumare, sărare etc. Pentru înțelegerea specificului unei culturi, a poziției pe care o deține într-un areal determinat, continental sau planetar, a gradului de dezvoltare a tehnicilor, a deprinderilor de producție, meșteșugurilor, comerțului, a sistemului de reprezentări abstracte privind spiritualitatea, a raporturile omului cu tot ceea ce îl înconjoară și cu transcendentul, alimentația devine un act cultural prioritar.

În comunitățile tradiționale calendarul religios reglementează viața și activitățile oamenilor, iar „codul alimentar” se armonizează cu acesta, relaționează cu ciclul de viațuire și reproducere al plantelor și animalelor, cu cel care ordonează activitățile productive sau cu tipul de familie, cu ritualurile vieții și ale morții ș.a.m.d.

Categoriile culturilor tradiționale sunt grupate, cu o relativă elasticitate, în două unități mari: rituale și nerituale sau ocazionale și neocasionale. În ultimul secol și jumătate, componenta rituală s-a diminuat, în avantajul celei ceremoniale. Se impune să avem în vedere prezența sacrului cu cei doi poli ai săi: *pozitiv* și *negativ*, *pur* și *impur*. Fără înțelegerea acestei dihotomii, nu putem opera o minimă ordonare a materiei. Cunoașterea, familiarizarea, acceptarea unor noi „oferte alimentare” sunt legate de fragilizarea autorității componentelor dihotomiei. Concilierea este oferită de cadrul festiv, stimulată de noile sisteme de comunicare care minimizează autoritatea recomandărilor tradiționale în domeniul alimentar.

Definirea identităților pare a redeveni o problemă-cheie a ultimelor decenii ale secolului al XX-lea și începutul celui de al treilea mileniu, urmare a dinamicii societăților post industriale, a celor postcomuniste, a exploziei tehnologice, determinantă pentru disputatul proces al mondializării culturale. Identitatea individuală se dezvoltă ca un rezultat al capacității fiecărei persoane de a-și adapta, activ și rapid, sistemul de cunoștințe și experiența. Identitățile individuale și de grup trec printr-un proces de redefinire și restructurare într-o societate care este supusă, la rândul ei, unei diversificări active.

Purtătorii culturilor „etnice” înțeleg dinamica proceselor mondializării culturale pe care le acceptă. Dar vor fi din ce în ce mai acute și procesele de alienare, înstrăinare, dezorientare, criză identitară. Este un proces de redimensionare și redefinire a conceptelor: *sine* și *celălalt*.

Analizii fenomenelor complexe ale lumii contemporane menționează fenomenul de „festivalizare a lumii”, un proces amplu care pare a se extinde progresiv în cele mai diverse domenii și sub cele mai insolite forme, în care un rol principal îl au componentele *folclorului* (cultură populară tradițională, cultură profundă) care sunt folosite în alcătuirea „festivalurilor” lumii moderne ca forme selecționate, prelucrate, reformate, resemantizate în vederea transmiterii către „cei-alți” a unor structuri considerate de către anumiți actanți culturali drept repere identitate caracteristice unor grupuri umane definite prin vârstă, gen, religie, profil socio-profesional, etnie etc. Am apreciat aceste fenomene drept forme de „exploatare” a folclorului, o *conversie a culturii populare tradiționale în festival*. Festivalizarea structurilor și formelor de expresie ale folclorului are un impact dur asupra fenomenului genuin. Tehnologiile audiovizuale moderne utilizează, frecvent, un pattern folcloric. Societatea contemporană beneficiază și de ceea ce am numit „cultură industrială”, care dispune de o mare diversitate de canale de transmitere și posibilități de creație în domeniul culturii de consum. Elementele genuine sunt erodate, golite de sens și devin o „butaforie” culturală utilizată pentru transmiterea oricărui mesaj, care poate avea sau nu tangență cu ce era specific culturii tradiționale. Alimentația și gastronomia sunt între componentele culturale cel mai frecvent exploatate în cadrul acestor procese complexe.

Se impune conceperea unei strategii riguroase, a cărei proiectare necesită cunoașterea detaliată a tipologiei alimentare românești, fără concesii excesive făcute variantelor strict locale, cu accent special pus pe alimentația rituală, asociată, implicit, semnificațiilor fiecărui segment (ritual și ceremonial) din ciclul calendaristic și din cel al vieții de familie.

Cuvinte-cheie: cultură, cod alimentar, festivalizare, folclor, identitate individuală.

Pe firul tradiției. Protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural

Dr. Natalia LAZAR

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere

Comunitatea de tip tradițional s-a organizat și a evoluat în jurul unei moșteniri colective, devenită, în timp, logică culturală - formă complexă de transpunere în practică a unei gândiri morale și etice. Pentru a înțelege acest sistem e nevoie de un proces de decodificare a formelor de cultură, a semnelor și imaginilor considerate o „interpretare a lumii din punctul de observație al unui subiect colectiv, ce dispune de toate registrele necesare pentru a-și reproduce existența” (G. Georgiu)

Cultura, ansamblu de valori materiale și spirituale, este rezultat al procesului de adaptare a omului în raport cu mediul înconjurător, un fenomen social, ce apare, se propagă în interiorul comunității și dă naștere unor modele comportamentale și culturale.

În spațiul cultural românesc s-au intensificat discuțiile privind salvarea, conservarea, păstrarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural, printr-un set complex de măsuri cu respect față de autenticitatea și integritatea patrimoniului și în acord cu necesitățile comunității. Necesitatea salvării și punerii în valoare a patrimoniului cultural nu se referă doar la conservarea trecutului, ci reprezintă o oportunitate de a întări identitatea culturală și de a crea un viitor sustenabil din punct de vedere cultural și economic. Investițiile în educația pentru patrimoniu sunt esențiale pentru asigurarea unui viitor în care patrimoniul cultural să fie apreciat și protejat de toți membrii societății. A pune în valoare patrimoniul cultural înseamnă a-l integra activ în viața cotidiană a comunității, prin activități educaționale, culturale și turistice, care să contribuie la conservarea acestuia, dar și la crearea unui flux economic sustenabil.

Agenda UNESCO 2030 cuprinde șaptesprezece obiective de dezvoltare durabilă (ODD), cunoscute și sub denumirea de obiective globale, prin intermediul cărora s-au trasat direcții de acțiune în vederea eradicării sărăciei extreme, combaterii inegalităților și a injustiției și protejării planetei, până în anul 2030. În contextul dezvoltării durabile, protejarea patrimoniului cultural național devine esențială în vederea asigurării transmiterii moștenirii culturale generațiilor viitoare.

Cuvinte-cheie: patrimoniului cultural, dezvoltare durabilă, identitatea culturală, comunitate, spațiul cultural românesc.

Valorificarea elementelor de cultură națională în învățământul primar

Dr., conf. univ. Polina LUNGU,

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

<https://orcid.org/0000-0001-8581-2523>

Sintagma *cultură națională* cuprinde în sine mai multe elemente indispensabile unui popor. Printre acestea pot fi enumerate următoarele: limba maternă, simbolurile de stat, tradițiile și obiceiurile, folclorul, literatura, arta, istoria și patrimoniul cultural, arhitectura, religia, spiritualitatea, gastronomia tradițională.

Pentru a construi o societate în care să existe cultura națională, este necesar să valorificăm elementele acesteia încă din perioada în care copilul interacționează cu instituțiile de învățământ. De fapt, în instituțiile de învățământ se continuă acest proces început în familie.

Potrivit subiectului nostru de cercetare, ne vom îndrepta atenția asupra faptului cum se valorifică elementele de cultură națională la nivelul învățământului primar. Pentru a răspunde acestui deziderat, vom analiza manualele școlare și vom stabili cum sunt integrate elementele de cultură națională în procesul instructiv-educativ. În acest sens, ne vom raporta la disciplina școlară educația plastică.

Având în vedere elementele culturii naționale, în urma analizei manualelor școlare de educație plastică, identificăm modele de vase din argilă confecționate de meșterii populari. Explicarea tehnicii și etapelor modelării din argilă, prelucrarea artistică a acesteia, varietatea obiectelor de uz casnic obținute prin modelarea acestui material maleabil, spre exemplu, vase, urcioare, farfurii etc., conving elevii de valoarea ocupațiilor de secole ale poporului nostru. Mai mult decât atât, descoperă prin studiere obiecte modelate care au existat în alte epoci istorice și semnificația acestora. În aceeași ordine de idei, rămân impresionați de procesul de obținere al ceramicii și ornamentarea acesteia cu diverse motive decorative sub forma unui ansamblu de simboluri.

Continuăm cu sculptura prin intermediul căreia sunt reprezentate personalități remarcabile ale istoriei neamului, literaturii și culturii noastre naționale, spre exemplu, monumentul lui Ștefan cel Mare, bustul lui Vasile Alecsandri și a lui Mihai Eminescu de pe Alea Clasicilor din Chișinău. Elevii se conving că sculptorii, îmbinând talentul cu materialele utilizate pentru sculptură, cum ar fi, argila, piatra, metalul, lemnul și mânuind instrumentele de lucru necesare sculpturii, oferă adevărate opere de artă prin care este redată cultura națională.

Merită să menționăm aici pictura „Casa mare” a renumitului pictor Mihail Petric care este una emblematică, o reprezentare simbolică a tradiției rurale. Datorită acestei lucrări plastice, elevii înțeleg că prin artă poate fi păstrată identitatea culturală. De asemenea, ciclul tematic „Meleag natal” al pictoriței Eleonora Romanescu dezvoltă elevilor atașament și sensibilitate pentru spiritualitatea basarabeană.

Artizanatul, care reprezintă liantul dintre trecut și prezent, constituie o expresie artistică tradițională. Olăritul, țesutul covoarelor, broderia sunt elemente nelipsite în cultura noastră națională și rămân a fi o expresie vie a existenței poporului român. În context, elevii percep noțiunea de *meșter popular*, *meșteșuguri populare*, ceea ce semnifică parte a culturii naționale.

Prin urmare, conținuturile propuse spre studiere la disciplina școlară educația plastică în învățământul primar contribuie la valorificarea elementelor de cultură națională.

În extenso, subiectul merită a fi abordat și din perspectiva altor discipline școlare studiate la nivelul învățământului primar, cum ar fi, educația tehnologică, educația moral-spirituală, istoria românilor și universală.

Cuvinte-cheie: cultură națională, educația plastică, învățământ primar, manual școlar.

O broderie liturgică din Moldova medievală la Muntele Athos

Alexandru MAGOLA,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0009-0000-0978-134X>

Având în vedere cercetările axate pe apariția și evoluția artei sacre în spațiul dintre Prut și Nistru, trebuie remarcat faptul că în ultimii ani, podoabele și veșmintele liturgice au suscitat în mod deosebit interesul experților în materie de Istoria și studiul artelor. Prioritar se acordă o atenție specială veșmintelor liturgice, broderiei și covoarelor, păstrate în biserici sau realizate în atelierile mănăstirești. Măiestriei unor piese de broderie bisericească din secolul al XVII-lea în Țara Moldovei, i s-a acordat o atenție sporită, fiind o artă textilă, în care pictura se face cu acul. În plus, istoricii de artă precum Vasile Florea și Ion Țurcan, consideră această perioadă ca fiind punctul culminant al broderiei românești. De aici începe treptat să derive și un nou „stil” de broderie: cea a epitrahilului, care este o fâșie de catifea pe care sunt brodate motive biblice. În timpul vizitelor de cercetare și documentare pe care le-am efectuat la Muntele Athos, au fost identificate mai

multe obiecte românești de patrimoniu, care prezintă un interes deosebit pentru istoria și cultura națională, iar printre acestea a fost și un epitrahil, provenit din Moldova medievală, care în prezent se păstrează la mănăstirea athonită Vatopedu.

În această comunicare va fi prezentat acest obiect liturgic de excepție din această mănăstire grecească, care a fost brodat cu fir de aur de către fiica domnitorului Moldovei, domnița Ruxandra Lupu-Hmelnitski și dăruit în anul 1669 mitropolitului Grigorie al Laodiceei, care pe atunci era egumen al Mănăstirii Golia din Iași.

Epitrahilul de la Mănăstirea Vatopedu, nu este doar un obiect liturgic și de artă medievală românească, dar și o piesă importantă cu o mare valoare istorică și patrimonială, fiind printre puținele obiecte care s-au păstrat de la domnița Ruxandra, fiica strălucitului domnitor Vasile Lupu al Moldovei. Această relicvă și alte obiecte de artă românești, aflate în mănăstirile și schiturile Muntelui Athos, constituie un tezaur inestimabil și o importantă sursă de documentare pentru istoria și cultura națională.

Cuvinte-cheie: Broderie românească, epitrahil, Mănăstirea Vatopedu, Muntele Athos, Țara Moldovei, Vasile Lupu, Ruxandra Lupu, mitropolitul Grigorie al Laodiceei.

Casă-corp-Cosmos – omologări antropocosmice ale casei de locuit

Dr. Vitalie MALCOCI,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0001-5528-4723>

Din momentul în care omul religios se concepe ca un „microcosm”, existența sa proprie intră într-o strânsă corelație cu universul, devenind „cosmică” și căpătând o structură transumană. Evident că și spațiul, considerat ca o reprezentare redusă a Universului, se lasă organizat împrejurul corpului uman, întinzându-se în toate părțile, pornind de la o axă centrală instituită în cazul nostru prin figura omenească. Astfel, apar diferite moduri de orientare a spațiului în jurul unui „centru” (vatră, sat, oraș, cetate), implicat a locuinței cu toate conotațiile și simbolismul său cosmologic.

Deoarece viața era trăită concomitent ca o existență umană și în același timp ca viață transumană, orice acțiune căpăta o valoare nouă, o încărcătură sacrală ridicată la nivelul simbolismului cosmic. În trecut nu numai omul constituia o semnificație religioasă simbolică, ci și toate experiențele sale fiziologice care

au fost asimilate cu diferite zone și fenomene cosmice sau micro-macrocosmice. Toate aceste acte și manifestări au fost desacralizate și lipsite de semnificație spirituală. Omologările antropocosmice ne interesează, mai ales, în măsura în care ele sunt raportate la locuință ca microcosm.

Situarea omului în „centrul lumii” constituie și situarea locuinței sale în același loc, or, construcția casei presupune crearea rituală a „centrului”. Astfel, casa, ca și corpul uman, constituie un microcosmos, de unde se impune de la sine omologarea casă-corp-Cosmos. Deoarece conform credințelor religioase din trecut cosmosul a fost creat din trupul unui uriaș primordial, cosmosul fiind asimilat corpului uman și, respectiv, casei de locuit, atunci pe deplin este întemeiată omologarea antropocosmică enunțată.

Transcendența în ascensiune, atât pentru corp, cât și pentru casă sau Cosmos, și-a găsit reflectare în mai multe culturi și religii ale lumii. Putem aduce multe exemple ale depășirii umane, esențial este însă că ruptură de nivel ontologic, de trecere de la un mod de existență la altul înseamnă accesul la un mod supranatural de a fi. Indiferent de locul sau teritoriul locuit (corp uman, casă, templu etc.), toate reprezintă niște Cosmosuri. La fel cum se locuiește într-un corp, așa se locuiește într-o casă sau Cosmos. Fiecare dintre acestea păstrează o „deschizătură”, prin intermediul căreia se comunică cu un alt nivel superior celui terestru.

Aceste experiențe sunt inaccesibile oamenilor contemporani, areligioși. Desacralizarea universului, casei de locuit, corpului uman au impus omul modern să-și piardă multiplele valori cosmologice. În consecință, omul și viața sa au fost lipsite de orice semnificație religioasă și spirituală.

Cuvinte-cheie: omologare antropocosmică, locuință, credință religioasă, cosmos.

Colecția de broderii, despre identitate și rafinament românesc

Alina MATEI,
Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România

Printre piesele ce fac parte din valoroasele bunuri culturale deținute de Muzeul ASTRA se remarcă colecția de broderii, bijuterie filigranată a patrimoniului muzeal material. Având un număr de aproape 10 mii de piese, colecția de broderii stârnește admirația oricărui ochi, indiferent că este unul avizat, ce urmărește motive, puncte de coasere și semnificații, sau unul necunoscător care se bucură de ce i se înfățișează. Uimind prin strălucire și rafinament fiecare piesă

redă chintesența modelelor folosite pentru ornamentarea obiectelor de port și nu numai.

Fiind una din cele mai bogate din țară, colecția este realizată în mare parte din piese cusute separat, pe pânză, și determinante în ceea ce privește localitatea, tehnica, ornamentica și proveniența pieselor. Majoritatea broderiilor provin din Ardeal (Zona Sibiului, respectiv Mărginimea Sibiului, 1.917 modele; Țara Oltului, 2.949 modele; Țara Bârsei, 583 modele etc.) și Banat. Dintre acestea 270 de modele au fost colecționate de Dimitrie Comșa și publicate în albumul *Din ornamentica română*, Sibiu, 1904.

Misiunea primordială a colecției de broderii este aceea de a păstra memoria poporului român, de a cuprinde elemente de identitate ale acestuia, de a surprinde emoția și spiritul femeii române, transpusă în modelele frumos brodate pe ii, cămăși sau alte obiecte de decor.

Scopul existenței colecției de broderie este acela de a fi mărturie a rațiunii poporului român. Faptul că această colecție cuprinde un număr mare și divers de piese, de modele de broderie folosite pentru a înfrumuseța portul popular din România cât modele de broderie folosite de-a lungul vremii pentru ornamentarea obiectelor textile de decor, ne îndreptățește să cercetăm, să comparăm și să păstrăm cu sfințenie valoroasa moștenire, să o promovăm și să o facem cunoscută publicului larg.

Misiunea mea, a muzeografului responsabil de colecție, este aceea de a cerceta, proteja, pune în valoare colecția în sine și de a o comunica corect, simplu și frumos.

Cuvinte cheie: broderie, colecție, izvoade, misiune, identitate, tradițional.

„Hora costumelor”, spectacolul total al portului popular de la Pietrari

Corina MIHĂIESCU,
Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”,
Academia Română, București, România

Ajunsă la cea de-a 53-a ediție, Sărbătoarea portului popular *Hora Costume-lor* celebrează la cel mai înalt nivel tradițiile, *ia/cămașa tradițională*, precum și ansamblul vestimentar tradițional.

Anul acesta manifestarea a adus împreună comunități din 18 localități pentru a prezenta frumusețea costumelor, unitatea în varietatea ipostazelor vâlcene.

Importanța acestui eveniment se evidențiază pe câteva paliere patrimoniale pe care și le asumă, respectiv: păstrarea identității culturale prin costumele populare care sunt expresia moștenirii locale, *Hora costumelor* oferind cadrul perfect în care acestea sunt apreciate și promovate, transmiterea tradițiilor – prin Parada portului, concursuri și spectacole folclorice pe care tinerii sunt încurajați să le practice și să le ducă mai departe, recunoașterea internațională, *Hora Costumelor* contribuind astfel la programul de acțiuni pentru susținerea și promovarea elementului universal *Arta cămășii cu altiță* – element de identitate culturală în România și Republica Moldova, înscris în Lista Reprezentativă UNESCO.

Manifestare marcantă a identității vâlcene, demnă de a face parte din Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial prin reprezentări, dar și reprezentativitate, pe care comunitățile o recunosc ca atare, *Hora costumelor* este un eveniment festiv care pune an de an în valoare bogăția și diversitatea costumului vâlcean rezultat din unitatea caracteristică fiecărei subzone sau arii etnografice ale întregului ținut vâlcean.

Programul manifestării cuprinde câteva etape devenite, de-a lungul timpului, mărci specifice ale acestui deosebit de important eveniment: parada portului vâlcean, primirea purtătorilor de costume în Biserica parohială „Cuvioasa Parascheva”, deschiderea oficială, „hora” concursul creatoarelor populare de costum și de țesături de interior, spectacolul artistic oferit de formațiile artistice invitate, concertul Orchestrei „Rapsodia Vâlceană” și al interpreților vocali și instrumentiști.

Cuvinte-cheie: *Hora Costumelor*, cămașa cu altiță, identitate culturală, Lista Reprezentativă UNESCO, patrimoniului cultural imaterial.

Vestimentația țărănească din microregiunea Negru Vodă - Mangalia: români, tătari, germani. Tipologie, croi, cromatică, impactul industrializării și a urbanizării

Dr. Iulian MITRAN,
Universitatea Internațională Danubius, or. Galați, România
<https://orcid.org/0000-0002-2394-4018>

Ne-am confruntat cu dificultăți foarte mari în ceea ce privește determinarea unui tipar de vestimentație tipic pentru zona sudică și sud-estică a județului Constanța. Aceste dificultăți sunt o urmare a faptului că această zonă a fost în mare parte ignorată de către cercetători, atât când vine vorba despre patrimoniul

material, unde include vestimentația și arhitectura, cât și când vine vorba despre cel imaterial, respectiv folclorul. Studiile care s-au efectuat de-a lungul timpului au luat în vizor zona dunăreană a Dobrogei, în cazul județului Constanța vorbim despre acele sate din zona sud-vestică a județului cu acces la Dunăre, cât și câteva sate din zona interioară. În afară de această zonă, atenția cercetătorilor a mai fost direcționată către zona nordică, județul Tulcea, fiind vizate satele de lângă Dunăre și cele din zona lagunară Razelm-Sinoe.

Sunt foarte puține mențiuni legate de comunitățile din microregiunea Negru Vodă-Mangalia, nu avem date sau materiale documentare venite din partea instituțiilor muzeale din regiune sau de la nivel național. Studii foarte valoros legate de folclorul comunităților tătarăști din zona sudică și sud-estică a județului Constanța a fost semnat de Ghizela Sulițeanu, munca de teren fiind făcută între 1953-1962.

Prin urmare, pentru a determina tipologiile vestimentare pentru satele din microregiunea Negru Vodă - Mangalia, am apelat la următoarele surse pentru documentare: fotografii din arhivele personale ale locuitori, fotografii făcute de călătorii străini sau personalul militar în timpul Primului Război Mondial, descrieri orale oferite de către locuitori, cărți de specialitate care analizează tipologiile de vestimentații rurale și urbane din secolele XIX și XX. O dificultate majoră a fost colectarea de fotografii dintr-un număr cât mai mare de sate. Dispunem de un număr foarte mare de fotografii din satele Darabani (Dauluchioi), Grăniceru (Canliciucur) și Vâlcelele (Valali), dar avem sate din care nu am reușit să colectăm materiale fotografice. Putem face o serie de afirmații cu caracter general legate de specificul vestimentar și metodele folosite pentru determinarea acestuia:

- a) vestimentația țăranilor a suferit transformări semnificative încă de la începutul secolului al XX-lea sub influența portului orășenesc (haină nemțească);
- b) Chiar dacă vorbim de începutul secolului XX, sau anii 1940-1950, putem observa un mix de elemente vestimentare de origine țărănească și orășenească. La începutul secolului XX, anii 1920, putem vorbi despre o înlocuire treptată a hainelor țărănești de către cele de factură urbană inspirate de moda germană. Sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950 putem vorbi despre o perioadă de tranziție între stilurile vestimentare tipice pentru interbelic și cele influențate de vestimentația sovietică. Chiar dacă tranziția către haina orășenească a început prin anii 1920, în deceniile interbelice mai existau țărani care încă își purtau vestimentația țărănească, mai ales dacă vorbim despre bătrânii satelor. Și în rândul

- lor se putea observa vestimentații care erau compuse dintr-un mix de elemente țărănești (haine făcute în casă) și orășenești (cumparate sau făcute la croitori specializați).
- c) la începutul secolului XX putem observa ansambluri vestimentare compuse din haine realizate în gospodărie și altele cumpărate sau realizate la croitori specializați.
 - d) am găsit foarte puține exemple de ținute care să fie „pur țărănești” în perioada antebelică și interbelică.
 - e) perioada postbelică (Republica Populară Română, Republica Socialistă România) este caracterizată de popularizarea hainelor de factură sovietică în sate.
 - f) fotografiile realizate la începutul anilor ‘50 ne arată o fuziune dintre elementele vestimentare țărănești (pantaloni din postav țărănesc, opinci, obiele, pieptare și cojoace din piele de oaie etc) și cele de proveniență sovietică;
 - g) fotografiile analizate pot fi periodizate astfel: 1) perioada antebelică, 2) Primul Război Mondial (ocupația bulgaro-germană), 3) perioada interbelică, 4) perioada postbelică (Republica Populară Română, Republica Socialistă România);
 - h) au fost folosite pentru analiză și materiale video (filme, reportaje) realizate în perioada postbelică.

În ceea ce privește portul tătarilor, sursele sunt de asemenea destul de limitate. Nu s-a reușit colectarea unor fotografii care să dateze din perioada antebelică și interbelică, majoritatea fondului fotografic descoperit este format din fotografii din perioada post (anii ‘50, ‘60, ‘70). Din sursele academice putem menționa Bilder aus der Dobrudscha 1916 – 1918 și colecția etnografică Eugene Pittard găzduită de Muzeul de Etnografie din Geneva (Elveția). Pentru populația germană nu ne putem baza pe colectarea de fotografii din arhive personale având în vedere că populația germană a fost forțată să plece din Dobrogea în 1940, pentru populația germane se va folosi fotografiile disponibile în Anuarul Germanilor Dobrogeni, arhivele proiectelor genealogice pentru comunitatea de Germani din Rusia de la Universitatea din Dakota de Nord (SUA), cât și pozele din arhivele Bisericii Baptiste Emanuel din Mangalia.

Cuvinte-cheie: patrimoniu tangibil, cercetare etnografică, ansamblu vestimentar, podoabe tradiționale, materiale fotografice.

Valorizarea portului popular românesc în economia creativă. O analiză a potențialului intern și internațional

Dr. George NICULESCU,
USPEE „Constantin Stere”, Chișinău
<https://orcid.org/0000-0001-9745-038X>

În contextul globalizării și al accentului tot mai mare pus pe industriile culturale și creative, portul popular poate fi revalorificat ca produs cultural cu potențial economic. Articolul analizează dimensiunea internă și internațională a valorificării acestuia, propunând direcții strategice pentru integrarea sa în circuitul economic contemporan, în special prin turism cultural, design vestimentar și industriile de brand identitar.

Portul popular românesc, cu o istorie milenară și o diversitate regională remarcabilă, constituie un simbol național cu valoare artistică, istorică și economică. Scopul prezentului articol este de a examina modalitățile concrete prin care costumul tradițional poate deveni un vector de dezvoltare economică și culturală.

Valorizarea internă a portului popular

- a. Turismul cultural și rural. Evenimentele precum „Ziua Universală a Iei” sau festivalurile tradiționale atrag anual zeci de mii de turiști.
- b. Artizanatul și economia locală. Cooperativele meșteșugărești și atelierele familiale au început să revină în prim-plan prin digitalizare și participarea la târguri naționale și internaționale. Exemple precum „IA Sibiu” sau „Casa cu Zestre” arată cum reinterpretările portului popular pot deveni branduri sustenabile și comerciale.
- c. Educația culturală și formarea de competențe. În ultimii ani, școli vocaționale și universități de artă au introdus cursuri dedicate designului inspirat din portul popular, contribuind la formarea unei noi generații de creatori culturali.

Potențialul internațional al portului popular:

a. Prezența în industria modei

Designeri de renume precum Yves Saint Laurent, Carolina Herrera sau Isabel Marant au integrat elemente ale portului românesc în colecțiile lor, semnalând potențialul de internaționalizare a acestuia. Brandurile românești au început să acceseze piețe externe prin magazine online, colaborări cu diaspora și participări la expoziții internaționale.

b. Diplomatia culturală

IA a devenit un simbol de diplomație culturală, fiind purtată de personalități internaționale în contexte oficiale. Acest lucru contribuie la brandingul de țară și deschide calea pentru exportul de produse tradiționale ca vectori de imagine națională.

c. Produse creative complementare

Portul popular inspiră și alte industrii creative: cinematografie, jocuri video, ilustrație, fotografie artistică. Astfel, se creează un ecosistem cultural care atrage investiții și dezvoltă noi piețe.

Portul popular românesc, prin valoarea sa culturală și estetică, poate fi transformat într-un vector de dezvoltare economică sustenabilă în cadrul economiei creative. Valorificarea acestuia presupune o viziune integratoare, multidisciplinară, care să includă educație, turism, modă și antreprenoriat cultural. Atât pe plan intern, cât și pe piața internațională, portul popular poate deveni o resursă strategică în consolidarea brandului cultural românesc.

Cuvinte cheie: port popular, valorizare, patrimoniu imaterial, industrie creativă.

Voluntariat și patrimoniu imaterial. Contribuția rețelelor civice la vizibilitatea portului tradițional

Drd. Daniela-Elena OPREA,
Institutul de Cercetare a Calității Vieții,
Academia Română, București, România
<https://orcid.org/0009-0008-2792-922X>

Patrimoniul cultural imaterial reprezintă un factor esențial în menținerea diversității culturale și promovarea dialogului intercultural în contextul globalizării accelerate (UNESCO, 2003). În acest cadru, portul tradițional constituie un element definitoriu al identității culturale, încorporând cunoștințe, tehnici și practici tradiționale transmise din generație în generație. Însă, în ultimele decenii, acest element patrimonial se confruntă cu multiple provocări generate de transformările socio-economice, urbanizare, migrație și alternanța generațiilor.

În fața acestor provocări, s-a observat o creștere semnificativă a inițiativelor civice bazate pe voluntariat care își propun să documenteze, să conserve și să revitalizeze portul tradițional. Aceste inițiative variază de la grupuri informale de pasionați până la organizații non-guvernamentale bine structurate, toate având

în comun angajamentul față de patrimoniul cultural și utilizarea creativă a resurselor umane și materiale limitate.

Deși literatura de specialitate a abordat pe larg rolul instituțiilor culturale oficiale în gestionarea patrimoniului vestimentar tradițional, contribuția inițiativelor voluntare rămâne insuficient explorată, în ciuda impactului lor tot mai vizibil. În acest context, prezentul articol își propune să umple acest gol prin investigarea rolului și impactului rețelelor civice asupra vizibilității, transmiterii și revitalizării portului tradițional în România contemporană.

Acest rezumat analizează rolul inițiativelor de voluntariat în procesul de salvagardare și promovare a portului tradițional ca element definitoriu al patrimoniului cultural imaterial. Cercetarea investighează modalitățile prin care rețelele civice informal constituite sau organizate instituțional contribuie la creșterea vizibilității și transmiterea inter-generațională a cunoștințelor legate de portul tradițional. Utilizând o metodologie mixtă, care îmbină studii de caz din diverse regiuni ale României cu interviuri semi-structurate și analiză de conținut digital, studiul evidențiază impactul acțiunilor voluntare asupra conservării, reinterpretării și revitalizării acestui element patrimonial. Rezultatele cercetării relevă faptul că organizațiile voluntare dezvoltă strategii inovatoare de documentare, promovare și transmitere a cunoștințelor legate de portul tradițional, reușind să medieze între practicile tradiționale și contextele contemporane, facilitând astfel dialogul inter-generațional și asigurând continuitatea și relevanța acestui patrimoniu în societatea actuală.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural imaterial, port tradițional, voluntariat, rețele civice, revitalizare.

Obiceiuri nuptiale românești de la est de Prut, desfășurate până la plecarea miresei la casa mirelui

Drd. Raisa OSADCI,
Institutul Patrimoniului Cultural
<https://orcid.org/0000-0002-3741-5328>

Obiceiurile nuptiale românești, deși unitare sub aspect conceptual, diferă, întrucâtva, de la o zonă la alta, în ceea ce privește structura și consecutivitatea desfășurării ceremonialului. Cele mai evidente diferențe în derularea nunții propriu-zise se atestă pe segmentul ce are loc până la momentul trecerii miresei în casa mirelui. Cu toate acestea, evenimentele tradiționale principale, specifice

ceremonialului nupțial, sunt identificate în majoritatea zonelor etnografice, deși în succesivitate diferită și, uneori, având ca executanți ai anumitor funcții de rol actanți, ce fac parte din categorii de vârstă, gen sau rudenie diferite. De exemplu, în Zona de nord a Republicii Moldova, în mod tradițional, coronița și vâlul de mireasă sunt oferite de mire, iar mireasa este gătită de femeile din neamul ei și de druște până la sosirea mirelui cu alaiul său și al nunului mare, pe când în Zona de sud, aceeași recuzită este pregătită de nașă și tot nașa este cea care împodobește mireasa, după ce alaiurile mirelui și nunului sunt primite la casa miresei.

În cercetarea etnologică, este acceptat faptul că ansamblul obiceiurilor nupțiale (prenupțiale, nupțiale propriu-zise și postnupțiale) reprezintă suportul conceptual și ritual tradițional al trecerii mirelui și miresei de la categoria de vârstă a tinerilor la cea a adulților, iar pentru mireasă – și al trecerii de la casa/familia părinților săi la casa/familia mirelui. În contextul respectiv, nunta propriu-zisă este considerată etapa liminară/de prag a acestui amplu ceremonial de trecere. În aceeași ordine de idei, conform viziunii tradiționale, chintesenta segmentului de nuntă de până la plecarea miresei din casa părintească este exprimată prin ritualul iertăciunii. Ritualul iertăciunii, atestat până recent, cu unele diferențe, în cadrul nunții tradiționale din majoritatea zonelor populate de români, actualmente este pe cale să dispară. Această realitate demonstrează că mulți dintre cei implicați nu conștientizează că formarea unei familii reprezintă o nouă etapă a căii de viață, chiar dacă fenomenul acestei schimbări profunde și ireversibile a căpătat caracteristici mai puțin traumatizante decât în trecut. Omiterea unor segmente esențiale generează, parțial, perceperea nunții doar ca o petrecere.

În mediul tradițional, secvența de nuntă de până la plecarea miresei din casa/familia părinților este dominată de ritualuri de separare/preliminare, prin care mireasa se detașează de familia și vatra casei, în care a crescut, precum și de ceata fetelor mari, din care a făcut parte, de flăcăii care au contribuit la socializarea ei, scoțând-o la horă/ joc etc. Mirele, de asemenea, este protagonistul unor ritualuri de separare/preliminare, dar mai puțin complexe. Ritualurile de agregare/ postliminare nu sunt total absente în etapa nupțială respectivă: mireasa este dată în mâna mirelui, mai apoi, după ce nașa îi rupe colacul/turta deasupra capului, ea dansează în horă alături de mire, împreună cu nunii mari și oamenii cu funcții de rol importante din neamul mirelui, din partea miresei rămânând doar vornicelul ei principal.

Cuvinte-cheie: nuntă, ritualuri de separare, ritualuri de agregare, casa miresei, iertăciune.

Implicarea administrației publice locale în organizarea de evenimente pentru păstrarea și revitalizarea tradițiilor și obiceiurilor

Drd. Claudia Rodica POPA,
USPEE „Constantin Stere”, Chișinău,
<https://orcid.org/0009-0007-4414-9797>

Articolul investighează în mod complex rolul administrației publice locale în organizarea evenimentelor culturale și tradiționale, evidențiind aceste activități ca instrumente esențiale în păstrarea și revitalizarea identității locale. Dincolo de simple manifestări folclorice sau festivități de sezon, aceste evenimente devin expresii ale memoriei colective și mecanisme de consolidare a sentimentului de apartenență la comunitate. Administrațiile locale joacă un rol central în inițierea, finanțarea și gestionarea acestor activități, acționând ca vectori de transmitere a valorilor culturale intergeneraționale.

Tradițiile și obiceiurile locale constituie repere fundamentale ale identității culturale, sociale și istorice ale unei comunități.

În această ecuație, administrația publică locală devine un vector important al conservării și revitalizării patrimoniului cultural imaterial. Prin politici publice orientate spre protejarea tradițiilor, autoritățile locale pot contribui semnificativ la întărirea sentimentului de apartenență, la promovarea specificului local și la dezvoltarea turismului cultural. De fapt, administrația locală are responsabilitatea de a stimula participarea comunității la actul de conservare a valorilor identitare, într-un cadru coerent și susținut/

Organizarea de evenimente culturale, cum ar fi târgurile tradiționale, festivalurile etnografice sau atelierile meșteșugărești, devine o formă eficientă de valorizare a tradițiilor. Aceste manifestări sunt adesea susținute de administrația publică locală prin alocări bugetare, facilități logistice și implicarea în rețele de parteneriat cu ONG-uri culturale, școli, biserici sau întreprinzători locali. Parteneriatele comunitare sunt esențiale în managementul cultural local, deoarece permit transferul de cunoștințe, resurse și legitimitate între actori instituționali și informal.

Totodată, strategiile culturale locale, dacă sunt bine articulate și adaptate specificului zonal, pot reprezenta instrumente eficiente de dezvoltare durabilă. Ele pot integra obiective educaționale, economice și sociale, prin promovarea patrimoniului ca resursă pentru inovare și incluziune. Tradițiile nu trebuie conservate doar în muzee, ci trebuie valorificate în mod creativ și integrativ, în viața comunității.

Din perspectivă managerială, articolul analizează provocările cu care se confruntă administrațiile locale – de la lipsa de resurse umane și financiare până

la dificultățile de adaptare la noile tendințe de comunicare și digitalizare a patrimoniului.

Articolul argumentează că implicarea administrației publice locale în promovarea evenimentelor culturale și tradiționale reprezintă nu doar o datorie instituțională, ci și o oportunitate strategică pentru dezvoltarea durabilă a comunităților, prin valorificarea identității locale ca resursă de coeziune, educație și dezvoltare economică.

Cuvinte-cheie: evenimente, tradiții, obiceiuri, revitalizare, administrație publică.

Evoluția și trăsăturile contemporane ale vestimentației cotidiene a femeilor de etnie romă

Dr. Svetlana PROCOP,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0002-6928-4828>

Imaginea femeii rome în conștiința colectivă este adesea redusă la un stereotip: fuste largi și colorate, o floare în păr și numeroase bijuterii. Totuși, realitatea este mult mai complexă. După plecarea din India, grupurile rome s-au răspândit în întreaga lume, asimilând elemente ale culturilor din regiunile în care s-au stabilit. Această influență se reflectă inclusiv în vestimentație.

Din perspectivă istorică, doar o mică parte dintre romi își permitea haine rafinate, în timp ce majoritatea se îmbrăca în haine uzate sau achiziționate la prețuri modeste din piețe. Conform reprezentărilor vizuale din secolele al XII-lea–al XVII-lea, femeile rome purtau cămăși lungi și mantale închise la culoare. Aspectul decolorat și uzat al hainelor era determinat de sărăcie și de imposibilitatea reînnoirii frecvente a garderobei. În plus, din cauza persecuțiilor și discriminării, romii preferau o vestimentație modestă, care să nu atragă atenția.

Situația începe să se schimbe în secolul al XIX-lea, când, în comunitățile de căldărari din România și Ungaria, apar primele elemente ale costumului tradițional perceput astăzi ca specific romilor. Acesta reprezenta o sinteză între influențele occidentale și orientale și este păstrat în prezent, mai ales, în contexte teatrale și muzeale.

În secolele XX–XXI, odată cu tranziția către un stil de viață sedentar, vestimentația femeilor rome s-a apropiat aparent de cea a populației majoritare. Cu toate acestea, o analiză atentă relevă existența unor preferințe distincte, determinate cultural. Acestea au devenit tot mai vizibile odată cu apariția femeilor

rome în rețelele sociale, atât în calitate de influencere, cât și de antreprenoare în domeniul comerțului online.

În moda contemporană a femeilor rome pot fi distinse două tipuri principale de rochii:

1. **Rochii cu simbolistică etnică și de brand** – lungi, de regulă negre sau în nuanțe intense (verde închis, albastru, roșu), confecționate din catifea sau din materiale similare. Sunt decorate cu ornamente inspirate din estetica orientală sau bizantină, precum și cu logo-uri ale unor case de modă de lux, precum Versace, Louis Vuitton, Chanel, Hermes. Aceste elemente capătă o valoare simbolică, exprimând statutul, aspirațiile și identitatea culturală.
2. **Rochii pentru uz cotidian** – realizate din mătase sau din materiale sintetice, în culori vii (albastru, roz, verde, roșu), adesea cu imprimeuri spectaculoase: flori mari, motive animalistice (leopard), pene (de păun). Inițial destinate evenimentelor speciale, aceste rochii au fost ulterior integrate în vestimentația de zi cu zi.

Așadar, moda femeilor rome reflectă o intersecție complexă între tradiție, mobilitate socială și tendințele globale. Stilul vestimentar rom exprimă nu doar o estetică particulară, ci și apartenența la o comunitate, fiind un instrument de afirmare identitară într-un context în care discriminarea persistă. Prin intermediul vestimentației, femeile rome comunică gust, statut și, totodată, o legătură profundă cu codurile simbolice ale propriei culturi.

Cuvinte-cheie: identitate, tradiție, vestimentație, cultură romă, simbolism.

Despre comensualism și încadrarea lui în problematica etnologică

Drd. Elena REȘETNIC,

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

<https://orcid.org/0000-0002-0272-5342>

Comensualismul, înțeles ca act de a lua masa împreună, reprezintă o practică culturală de interes major pentru etnologie, analizată din multiple perspective. Acest fenomen constituie un domeniu științific generos, care oferă deschideri atât intra-, cât și interdisciplinare. Împărțirea hranei și alocarea resurselor presupun existența unei forme de organizare socială. De-a lungul timpului, alimentația a fost influențată, în grade variabile, de factori precum mediul natural și clima, structura socio-economică, dar mai ales de nivelul de dezvoltare culturală.

Toate civilizațiile au elaborat norme și ritualuri legate de comensualitate, etichetă la masă, distribuirea și împărțirea hranei. Consumul alimentelor nu este doar un act biologic, ci și unul profund simbolic, încărcat de semnificații rituale și reglementat prin prescripții și interdicții, în conformitate cu modelele culturale ale fiecărei comunități.

Studiul de față își propune să evidențieze specificul comensualității practicate în spațiul Pruto-Nistrean, în cadrul societății tradiționale. Sunt repertoriote tipurile de comensiuni din viața cotidiană și festivă, în scopul identificării elementelor definitorii ale acestora. Plecând de la premisa că masa comună se află în centrul vieții de familie și al comunității, urmărim să elucidăm modul în care comensualitatea influențează relațiile și interacțiunile în cadrul unui grup social.

Fiind o expresie a participării, a conștientizării apartenenței și a dorinței de comunicare, comensualitatea reflectă esența modului de viață al omului tradițional. Din acest motiv, considerăm necesară studierea ei din multiple perspective, în vederea conturării dimensiunilor sale culturale.

Cuvinte-cheie: comensualism, societate tradițională, comunitate, comunicare, alimentație, ritualuri.

Cămașa cu alțiță – expresie a lumii arhaice

Diana ROȘCA, masterandă

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

<https://orcid.org/0009-0006-9732-4803>

Cămașa cu alțiță este una dintre cele mai expresive forme de artă vestimentară și simbolică ale culturii românești. Aceasta reprezintă unul dintre cele mai valoroase elemente de patrimoniu cultural imaterial din spațiul românesc, fiind inclusă în patrimoniul UNESCO. Este o piesă vestimentară distinctivă prin construcția sa arhitecturală, prin bogăția ornamentelor și prin diversitatea tehnicilor de cusătură. Este important să înțelegem că această cămașă, dincolo de valoarea sa estetică, reprezintă o valoare simbolică considerabilă. Aceasta funcționează ca un veritabil act de identitate vizuală, diferențiind zonele etnografice, vârstele, starea civilă sau chiar statutul social al purtătoarei. În cultura populară românească, cămașa era purtată în momente-cheie ale vieții – naștere, nuntă, moarte – și devenea astfel un element protector, sacru, legat de trecerea prin diferite etape existențiale.

Croiul cămășii cu alțiță are un caracter arhaic, fiind compus din bucăți dreptunghiulare de pânză, de dimensiuni variate, asamblate într-o structură funcțională

și simbolică. Ornamentele sunt amplasate conform unei viziuni arhaice asupra lumii, reflectând o gândire simbolică în care fiecare zonă a cămășii poartă o semnificație precisă: cerul, pământul, apele vieții. Motivele ornamentale care îmbogățesc cămașa cu alțiță îndeplinesc o funcție simbolică profundă, depășind sfera estetică. Rombul este asociat fertilității și principiului feminin. Crucea, deși integrată în imaginarul creștin, are rădăcini precreștine și este legată de soare și de axa lumii. Pomul vieții exprimă ideea de continuitate, regenerare și legătura între lumi, în timp ce spirala simbolizează ciclicitatea, transformarea și devenirea. Pasărea apare ca element de trecere, simbolizând sufletul și rolul său de mesager între lumi. Apa, valul și zig-zagul sunt expresii ale vieții, ale curgerii neîntrerupte și ale purificării, ilustrând o concepție ancestrală în care haina devine purtătoare de sensuri cosmice și existențiale. În prezent, funcția apotropaică a cămășii cu alțiță riscă să fie estompată sau chiar pierdută, deoarece tot mai multe cămăși contemporane sunt create predominant din considerente estetice, fără o cunoaștere reală sau o respectare conștientă a valorii simbolice și rituale pe care aceasta o poartă. Cămașile astfel create pot părea frumoase, dar sunt adesea lipsite de sensul profund care dau veșmântului valoare spirituală și identitară. De aceea, este esențial să păstrăm și să promovăm înțelesul arhaic al cămășii cu alțiță, revalorificând forma sa tradițională de croi, funcția ritualică, sistemul de semne și gândire simbolică ce a stat la baza acesteia. Cămașa cu alțiță este o matrice culturală, o hartă simbolică a cosmosului și a sufletului uman. Prin cercetare, reinterpretare și mai ales prin continuarea practicii, putem asigura supraviețuirea acestui veșmânt simbolic și renașterea lui în conștiința colectivă ca formă de expresie culturală și spirituală.

Cuvinte-cheie: cămașa cu alțiță, simbol, patrimoniu, ritual, identitate.

Patrimoniul cultural imaterial și utilizarea sa în scopuri socio-politice

Dr. hab. Dumitru-Cătălin ROGOJANU,
Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
<https://orcid.org/0000-0003-1446-6701>

În contextul transformărilor negative pe care globalizarea le-a provocat prin pierderea unor elemente ce țin de cultura, tradițiile și obiceiurile locale și naționale se impune o cercetare cât mai riguroasă a ceea ce reprezintă patrimoniul cultural imaterial în noua etapă a postglobalizării și a rolului pe care acesta îl are în păstrarea și întărirea identității naționale, a dezvoltării unei coeziuni sociale și comunitare românești.

Cultura tradițională constituie un prilej de conștientizare profundă a ceea ce reprezentăm noi ca națiune într-un sistem internațional statal care își urmărește propriile interese culturale și politice, dar se erijează totodată în *bussola* după care ne putem ghida spre o direcție clar asumată la nivel de politică internă și externă. Conservarea, protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural imaterial poate reprezenta o bună posibilitate de a ne afirma și a ne face cunoscuți peste hotare, diplomația culturală fiind una dintre pârgurile pe care le putem utiliza.

Fără o cultură tradițională bine păstrată și promovată, fără politici culturale serioase și pragmatice care să aducă nu doar prestigiu, ci și beneficii financiare, România tinde să se uniformizeze în funcție de interesele occidentale, de cele mai multe ori aducându-se prejudicii în plan cultural.

Moștenirea culturală imaterială poate determina apropierea oamenilor prin intermediul diferitelor forme de patrimonializare, poate uni societatea românească tot mai divizată social și politic. Prin intermediul diverselor comunități tradiționale românești, a satului și a folclorului nostru se intensifică sentimentul apartenenței la un stat puternic, care știe încă să-și mențină sentimentul de mândrie națională într-o societate tot mai „alterată” din punct de vedere cultural.

După cum spunea Nicolae Iorga: „Cunoscând istoria, eroii, tradiția, ne facem mai sociabili, mai altruști, mai iubitori de om și viață”, dar în egală măsură ne facem mai responsabili și mai conștienți de valorile naționale pe care le avem.

Cuvinte-cheie: patrimoniul cultural imaterial, comunitate, societate, politică, diplomație culturală, identitate locală și națională.

Educația religioasă ca factor de coeziune culturală în comunitățile bulgare din Basarabia în secolul al XIX-lea

Drd. Maria SMIRNOVA,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0001-9095-9140>

Educația religioasă a jucat un rol central în procesul de conservare a identității culturale a coloniștilor bulgari din Basarabia țaristă. Din momentul înființării primelor școli în jurul anului 1840, acestea au fost subordonate Comitetului titular privind coloniștii străini din sudul Rusiei și aveau un caracter confesional, fiind organizate în legătură directă cu bisericile ortodoxe din colonii.

Un document important pentru învățământul religios din coloniile bulgărești ale Basarabiei a fost „Instrucțiunea pentru școlile rurale din colonii”, adoptată în anul 1842. Acest act normativ a constituit prima reglementare oficială care stabilea organizarea, conținutul și funcționarea școlilor din comunitățile de coloniști. Instrucțiunea a consfințit un model educațional dual, în care procesul de alfabetizare era în mod inseparabil asociat cu formarea moral-religioasă a elevilor. Conform documentului, scopul școlii nu era doar transmiterea unor cunoștințe elementare – cum ar fi citirea, scrierea și aritmetica, ci și întărirea sentimentului de devoțiune religioasă, de supunere față de autoritate și de fidelitate față de Împăratul Rus. Educația era concepută ca un mijloc de integrare socială și politică a coloniștilor în cadrul Imperiului Rus, fără a ignora dimensiunea spirituală ortodoxă, profund înrădăcinată în viața comunităților bulgărești. În acest sens, predarea Legii lui Dumnezeu era materia centrală în programa școlară, iar ziua școlară începea și se încheia cu rugăciuni. Instrucțiunea stipula în mod expres că icoana Mântuitorului trebuia să fie prezentă în fiecare clasă, semn al caracterului confesional al educației. Totodată, era subliniată responsabilitatea părinților de a-și trimite copiii la școală și obligația comunității de a susține financiar funcționarea instituției și salariul învățătorului – adesea un preot sau o persoană cu educație religioasă. Se puneau accent pe trăsăturile morale ale cadrelor didactice – sobrietate, credință, comportament ireproșabil – care trebuiau să fie modele de conduită pentru elevi. Acest document nu doar reglementa strict activitatea școlară, ci reflecta și o viziune pedagogică imperială: modelarea conștiinței tinerilor prin religie, loialitate și disciplină, într-un cadru care întărea, simultan, coeziunea comunitară și integrarea în structurile statului. Astfel, „Instrucțiunea din 1842” a stat la baza unei rețele de școli rurale cu caracter confesional, care au contribuit decisiv la formarea identitară și spirituală a coloniștilor bulgari din Basarabia.

Reforma învățământului primar din 1864 și ulterior includerea coloniilor în sistemul general al Ministerului Învățământului Public au condus la standardizarea învățământului, dar nu au anulat importanța bisericii în formarea identitară.

Astfel, educația religioasă a contribuit semnificativ la coeziunea comunitară, perpetuarea tradițiilor și dezvoltarea unei elite autohtone implicate în păstrarea memoriei colective și afirmarea identității culturale.

Cuvinte-cheie: coloniști bulgari, educație religioasă, identitate culturală, Biserica Ortodoxă, Basarabia.

Procesul trecerii de la porțile de lemn la cele de metal în spațiul zonei Codrilor Orheiului

Dr. Sergiu SUVAC,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0001-8662-7450>

Poarta reprezintă primul însemn al pătrunderii în ograda gospodăriei, în spațiul privat destinat activităților familiale, și totodată o marcă a statutului social în cadrul colectivității sătești. Ea devine un simbol cu o puternică încărcătură spirituală și culturală, prezent în numeroase culturi, religii și arii etnografice. În esență, poarta este un loc de trecere – o graniță între două lumi, două stări sau două etape ale existenței. Astfel, nu este doar un obiect fizic, ci o metaforă a transformării, a alegerii și a începutului unui nou drum.

Porțile și gardurile din diverse spații etnografice sunt construite din materiale specifice fiecărei zone – lemn, metal, piatră – și sunt împodobite cu ornamente ce reflectă semnificații cotidiene, culturale, artistice, naturale și cosmice. Aceste elemente arhitectonice sunt realizate de persoane specializate – constructori sau meșteri populari – care le integrează armonios în ansamblul estetic al casei și gospodăriei.

În satele din zona Codrilor Orheiului, porțile erau confecționate, încă din epoci anterioare, din lemn. Acestea erau realizate din scânduri drepte, așezate vertical sau orizontal, uneori cu spații între ele, care permiteau pătrunderea luminii. Lemnul era lăsat în culoarea sa naturală, păstrând textura și nodurile vizibile. Scândurile erau fixate cu două sau trei bare orizontale, întărite, la nevoie, cu o bară oblică în partea superioară și inferioară, formând un cadru stabil în formă de „Z”. Feroneria era simplă – balamale mari din fier forjat, de culoare neagră sau ruginită. Într-un colț al porții se afla, adesea, un zăvor sau un lacăt metalic.

Odată cu apariția gospodăriilor colective (colhozuri, sovhozuri), în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în unele sate au fost înființate ateliere de prelucrare a metalului, destinate reparațiilor tehnicii agricole. În aceste ateliere, meșeriașii au început să proiecteze și să confecționeze porți metalice. Acestea aveau un aspect modest, dar erau funcționale și adaptate nevoilor cotidiene ale unei familii rurale.

În general, poarta era concepută mai degrabă pentru utilitate decât pentru estetică. Totuși, unele detalii, precum vârfurile ușor rotunjite sau ascuțite ale barelor, aveau atât rol practic, cât și decorativ. Sistemele de închidere erau simple – un zăvor metalic sau un lacăt agățat de o ureche sudată. Poarta era vopsită, în

majoritatea cazurilor, în culori închise – verde, negru sau gri – pentru a proteja metalul de rugină și a rezista la intemperii.

Gardul din jurul porții era, de regulă, din lemn vechi, uneori acoperit de viță-de-vie sau de alte plante cățărătoare, întregind imaginea unei gospodării tradiționale bine delimitate, dar în armonie cu natura.

Cuvinte-cheie: poartă de lemn, Codrii Orheiului, îngrăditură, gospodărie, poartă de metal.

Ia și Portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale

Camelia ȘTEFAN, curator IA,
Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu, România

Colecția de cămăși femeiești săsești a Muzeului ASTRA cuprinde 128 de piese valoroase, dintre care 80 sunt cămăși cu poale, iar 48 sunt cămăși scurte. Majoritatea provin din principalele zone etnografice săsești – Sibiu, Brașov și Bistrița – și au fost achiziționate în special în prima jumătate a secolului al XX-lea. Cele mai vechi exemplare datează din secolul al XIX-lea.

Cămașa femeiască săsească din zona Sibiului reprezintă un element esențial al portului tradițional al comunității săsești. Aceasta reflectă influențele culturii germane împletite cu adaptările locale, remarcându-se prin simplitate, eleganță și funcționalitate. Confectionată din pânză de bumbac, cânepă sau in, cămașa are o croială dreaptă, lejeră și este, de regulă, albă.

Ornamentația este discretă, compusă din broderii geometrice în culori închise, dispuse pe mâneci, guler și piept. Era purtată cu fustă, șorț și pieptar, mai ales cu ocazia sărbătorilor sau a participării la slujbele religioase. Prin piesele sale, Muzeul ASTRA evidențiază diversitatea tipologică, cromatică și decorativă a cămășii săsești, oferind o imagine bogată asupra materialelor folosite, a tehnicilor de croi și a motivelor brodate, ca expresie a identității culturale și a rafinamentului estetic săsesc.

Cuvinte cheie: Ia, Portul popular, cămașa femeiască săsească, ornamentație, Muzeul ASTRA, Sibiu.

Ia românească – veșmânt cu suflet. Impactul emoțional al purtării ei

Dr. Doina TĂTARU,

Centrul de Economia Serviciilor Industriale, Academia Română,

<https://orcid.org/0009-0003-1089-7130>

Ia românească, simbol identitar și expresie a creativității populare, a devenit în ultimele decenii nu doar o marcă a tradiției, ci și un obiect cu o puternică încărcătură emoțională. Articolul analizează impactul afectiv resimțit de purtătorii ei, dincolo de dimensiunea estetică și culturală, evidențiind valențele emoționale, apartenența, mândria identitară și forma de rezistență culturală într-un context globalizat. Studiul se bazează pe literatura de specialitate, interviuri calitative și observații empirice.

Ia românească, piesă esențială din costumele populare feminine, este mai mult decât un articol vestimentar. Este o formă de memorie colectivă, o amprentă culturală transmisă între generații. „Ia românească este o mărturie vie a tradițiilor, dar și un cod de comunicare a identității comunitare” (Popoiu P.).

Purtarea ei generează o puternică emoție pozitivă, adesea asociată cu sentimentul de mândrie, legătura cu strămoșii, și regăsirea propriei identități. Studiile de psihologie culturală (Diener, Suh) arată că obiectele tradiționale pot influența percepția de sine și contribuie la echilibrul emoțional al individului prin reactivarea memoriei afective colective.

În cadrul unui studiu calitativ realizat pe un eșantion de 125 de persoane (femei între 25-60 ani), 88% au declarat că purtarea ei le oferă un sentiment de liniște, stabilitate și bucurie interioară. Una dintre respondente afirma: „Când îmbrac ia, simt că port cu mine întreaga mea familie, toată copilăria și satul în care am crescut.”

În epoca contemporană, ia s-a metamorfozat într-un simbol identitar cu valențe multiple – este purtată la evenimente culturale, în contexte formale și informale, inclusiv ca modă urbană reinterpretată.

Emoția purtării ei este amplificată și de ritualizarea momentului – alegerea unei ii autentice, vechimea piesei, cusătura manuală, motivele simbolice. Toate acestea induc o stare de reflecție și reverență față de trecut.

Conform teoriilor antropologice contemporane, obiectele culturale pot fi purtătoare de semnificații cu rol de vindecare simbolică. Ia, ca obiect patrimonial, are o componentă cathartică, de reconectare cu rădăcinile.

Mai multe organizații, cum ar fi „La Blouse Roumaine” sau „IA Sibiu”, au

inițiat proiecte în care au documentat impactul psihologic și social pozitiv al purtării iei în comunitățile de români din diaspora. Purtătorii descriu experiențe de întoarcere la sine și sentimentul de a nu fi „niciodată singuri” atunci când poartă ia.

Ia românească este un veșmânt cu suflet. Dincolo de broderii și estetică, ea este un depozitar de emoții, o formă de conectare intergenerațională, o expresie a rezilienței identitare. Impactul emoțional al purtării iei este profund, iar rolul său trebuie valorizat nu doar în plan cultural, ci și ca instrument de coeziune, terapie socială și dezvoltare a conștiinței naționale.

Cuvinte-cheie: Ia românească, simbol identitar, purtători, comunități, impact emoțional.

Motivul casei în cultura tradițională (pe baza filmelor inspirate din opera lui Ion Creangă)

Dr. Violeta TIPA,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0001-9930-8520>

Motivul casei este unul dintre cele fundamentale în cultura tradițională. În tradiția autohtonă, casa se configurează ca simbol al tradiției și al identității naționale. Ea devine centrul lumii, conturând imaginea unui univers personal, în care individul se simte în siguranță și trăiește în intimitatea proprie.

Casa este echivalată cu căminul părintesc, cu focul din vatră, cu „sânul matern” și cu relațiile profunde dintre membrii familiei. Este un spațiu de legătură între generații, un loc al transmiterii codului spiritual și identitar, unde se desfășoară cele mai importante evenimente ale vieții omului.

Nu întâmplător, în folclorul popular casei i se acordă un loc aparte. În basme și povești, acțiunea debutează adesea în casă sau în castel, în sânul familiei, acolo unde se naște eroul. Din casa părintească pornește acesta în „lumea mare”, într-o călătorie inițiată, pentru ca în final să revină acasă într-o nouă formulă spirituală, transformat.

Pentru a ilustra aceste idei legate de motivul casei, vom analiza câteva filme inspirate din opera clasicului literaturii române Ion Creangă. În acest context, semnificativă este imaginea casei părintești din *Amintiri din copilărie* (1965, regia Elisabeta Bostan); a casei caprei din pădure în filmul *Mama* (1977, regia Elisabeta Bostan) sau în reinterpretarea modernă *Capra cu trei iezi* (2022, re-

gia Victor Canache); a castelului împăratului din filmul *De-aș fi... Harap Alb* (1965, regia Ion Popescu-Gopo); a casei bătrânilor singuratici care își alină bătrânețile cu un pui de extraterestru în *Povestea dragostei* (1977, regia Ion Popescu-Gopo); precum și a căsuței moșului și a babei din *Rămășagul* (1985, regia Ion Popescu-Gopo).

Vom urmări imaginea casei în aceste producții cinematografice nu doar ca simbol al leagănului părintesc și al „paradisului pierdut” spre care tânjim mereu să ne întoarcem, ci și din perspectiva casei ca mediu organizat, înzestrat cu elemente specifice locuinței tradiționale: hornul, leagănul, laița, plita, soba, cuptorul etc. – toate acestea contribuind la conturarea universului autentic românesc și moldovenesc.

Cuvinte-cheie: casă, tradiție, film, folclor, poveste.

Etnologia teologică și tradițiile populare românești

Dr. Ion TIȚA-NICOLESCU,
Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești,
or. Ștefănești, jud. Argeș, România
<https://orcid.org/0009-0004-3135-4511>

Etnologia teologică, ca disciplină, este un concept de cercetare propus, printre alții, și de către James George Frazer prin care etnologia poate fi înțeleasă cu ajutorul teologiei și invers. Biserica din primele secole și-a suprapus sărbătorile peste cele precreștine tocmai pentru a fi mai ușor înțelese și acceptate. În perioada următoare Primului Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325, Biserica reușește să atragă în rândurile sale persoane culte și influente, iar acest lucru face să promoveze o nouă concepție politică și o nouă realitate socială, așa cum era cariera bisericească. În acest context putem afirma că multe din obiceiurile precreștine s-au perpetuat în sânul Bisericii prin intermediul Sfintei Tradiții, lipindu-se pe ceea ce noi numim astfel dogma creștină. Tradițiile populare românești și dogma creștină reprezintă o temă etnologică care ne poate duce până la izvorul etnic al unui obicei și poate, nu doar creiona societatea românească de acum un secol și jumate sau mai mult, dar ne poate ajuta să înțelegem lumea spirituală a satului românesc în care datinile străvechi se îngemănează cu credința curată în Dumnezeu. O proporție covârșitoare a obiceiurilor și tradițiilor românești ajung până în zilele noastre „lipite” pe dogma creștină și nu prin memorie colectivă așa cum s-ar crede la prima vedere, perpetuate și adaptate la creștinism de către

Sfânta Tradiție a Bisericii. Folclorul este prezent la toate nivelurile canonice, de la programul iconografic promovat de Arta Sacră până la elementele subtile, de intonație, prezente în muzica psaltică.

Cuvinte-cheie: datini, dogmă creștină, etnologie, Sfânta Tradiție, obiceiuri.

Portul și podoabele în comunitățile creștine medievale din Moldova în lumina descoperirilor arheologice din necropola de la Lozova (secolele XIV-XV)

Dr. Ion URSU,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0003-2318-1337>

dr. Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU,

Institutul Patrimoniului Cultural

<https://orcid.org/0000-0002-6725-7578>

Cercetările arheologice efectuate în situl medieval de la Lozova – „La Hotar cu Vornicenii” (r. Strășeni) au dus la dezvăluirea a numeroase aspecte ale istoriei comunității creștine din perioada de dominație a Hoardei de Aur și a începuturilor statului medieval moldovenesc. Necropola așezării medievale de la Lozova, datată în secolul al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, a fost descoperită în 2007 și cercetată pe parcursul a cinci campanii arheologice (2010-2011, 2014-2015, 2024), fiind recuperate informații istorice importante pentru o mai bună înțelegere a evoluției demografice și a credințelor religioase și, totodată, pentru reconstituirea particularităților vieții cotidiene, în special a portului locuitorilor din această comunitate. Inventarul funerar recuperat din cele 123 de morminte de înhumăție studiate până în prezent în cadrul cimitirului medieval de la Lozova- „La Hotar cu Vornicenii” cuprinde câteva categorii de obiecte de port și podoabă confecționate din argint, bronz, sticlă, os, piatră și foarte rar din aur, oferind o anumită perspectivă asupra culturii materiale și a portului locuitorilor din diferite stări sociale. Cele mai spectaculoase materiale arheologice descoperite formează categoria pieselor de podoabă precum cercei, inele, mărgel, pandantive și verigi de tâmplă, menite să înfrumusețeze atât femeii, cât și bărbații. O altă serie de descoperiri arheologice cuprinde obiecte de port, cum ar fi nasturi globulari, aplici, cataramă și resturi de țesături. Analogii pentru vestigiile recuperate în timpul cercetării arheologice a necropolei de la Lozova- „La Hotar cu Vornicenii” au fost identificate atât în siturile medievale de pe teritoriul

Moldovei istorice, cât și în cele din arealul Hoardei de Aur, fapt care ne determină să admitem anumite realități istorice existente în așezările din valea râului Bucovăț, cum ar fi conviețuirea dintre populația autohtonă și migratoare, aflate sub administrația Hoardei de Aur, și perpetuarea unor preferințe legate de înfrumusețarea corpului și practicile vestimentare în timpul perioadei de constituire a statului medieval moldovenesc în zona Țării de Jos.

Cuvinte-cheie: arheologie, necropolă, port, piese de podoabă, medieval.

Studierea culturii tradiționale în programele universitare de formare inițială și continuă din Republica Moldova

Dr. Valentina URSU,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău
<https://orcid.org/0000-0002-5711-8726>

Studiul culturii tradiționale a popoarelor constituie un domeniu cu o îndelungată tradiție de cercetare, recunoscut în spațiul european încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind astăzi promovat și în Republica Moldova, în concordanță cu tendințele internaționale.

În contextul anilor '90 ai secolului XX, odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova, a devenit stringentă formarea specialiștilor în domeniul cercetării, conservării, protejării și valorificării patrimoniului cultural tradițional. Absența instituțiilor de învățământ superior de profil în fosta RSS Moldovenească, precum și formarea predominantă a etnologilor și culturologilor în centrele universitare și academice ale fostei URSS, au determinat un deficit considerabil de cadre calificate în acest domeniu strategic.

În prezent, în Republica Moldova funcționează mai multe instituții de învățământ superior în cadrul cărora sunt dezvoltate programe de studii la nivel de licență, masterat și formare continuă, în care cultura tradițională este inclusă ca obiect de cercetare și valorizare, atât în activitatea studenților, cât și a cadrelor didactice.

La Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, cultura tradițională este studiată în cadrul programelor de licență în Arte decorative aplicate (Tapiserie), prin discipline precum *Relații și influențe culturale în Europa Centrală și de Est*, *Sociologia culturii*, *Civilizație europeană*, *Istoria artelor decorative*, dar și în cadrul specializării *Arte decorative aplicate* (ceramică artistică, metal artistic). La ciclul de masterat, aspecte diverse ale culturii populare sunt aprofundate în cadrul programelor *Patrimoniu cultural și manifestări artistice* și *Design vesti-*

mentar.

La Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, în cadrul programelor de licență, sunt integrate componente curriculare relevante în domeniul culturii tradiționale în specializările: *Istorie și Geografie, Istorie și Limba engleză, Limba română, Arte Plastice, Design, Educație tehnologică, Dans popular*. La nivel de masterat funcționează cu succes programele: *Management în arte, Managementul și didactica artei dansului, Modelarea artistică a costumului, Prelucrarea artistică a materialelor, Patrimoniu istoric și turism cultural*. Totodată, în cadrul programelor de formare continuă (*Istorie, Educație pentru societate, Educație tehnologică*), se analizează aspecte esențiale ale culturii materiale și imateriale, patrimoniul etnografic, funcționarea muzeelor și rolul personalităților marcante în conservarea și promovarea culturii tradiționale în spațiul local și național.

La Facultatea Design a Universității Tehnice a Moldovei, în cadrul programului *Arte decorative aplicate*, studenții sunt familiarizați cu discipline precum *Arta textilelor populare, Semiotica motivelor populare, Covoristica*, iar în cadrul programului *Tehnologia și designul confecțiilor textile*, sunt abordate particularități ale modului de viață tradițional în cadrul disciplinelor *Istoria costumului și Proiectarea artistică a îmbrăcămintei*.

Curriculumul universitar al acestor programe include teme care reflectă specificul culturii tradiționale românești, dar și dimensiuni ale altor comunități etnice, contribuind astfel la configurarea unei identități culturale comune – naționale, europene și globale.

Cuvinte-cheie: cultură tradițională, învățământ superior, programe de licență, masterat, formare continuă, patrimoniu imaterial, curriculum universitar.

Pănura de halube și țesăturile ornamentale din lână pe Valea Cosăului, Maramureș

Dr. Măriuca VERDEȘ-NEMEȘ,

Școala Rădăcinilor Străbune/ Asociația Rădăcinilor Străbune,
Călinești, Maramureș, România

Alături de cânepă, înlocuită treptat de bumbac, lâna a constituit materia primă de bază în meșteșugurile casnice. În Maramureș, atât hainele de iarnă, cât și țesăturile groase de interior sunt realizate aproape în exclusivitate din lână. Creșterea oilor, pentru lână, carne, lapte, a reprezentat o bază economică prioritară pentru țăranii din zona Maramureșului și chiar la nivelul întregii țări.

Fără a putea proba cu documente, ci doar cu termeni din fondul lexical, deducem vechimea de crescători de animale a strămoșilor noștri în Zona Cosăului din Țara Maramureșului. Alături de acești termeni, toponimia zonei oferă indicii valoroase privitoare la această ocupație. Însă, o probă legată de creșterea oilor în zonă este oferită de săpăturile arheologice de la Călinești-Rogoaze, care au scos la suprafață rămășițele unei așezări datând din sec. II-IV, material ceramic și material osteologic provenit de la ovicaprine, precum și fusoiale din lut, ca dovadă a prelucrării lânăii.

Prelucrarea tradițională a lânăii se face și azi în cadrul industriei casnice de tip familial.

Lâna, ca materie primă pentru meșteșugurile casnice, odată tunsă, are o traiectorie mai scurtă decât cea a cânepii până la faza de a putea fi folosită ca fir în teară (războiul de țesut). Spre deosebire de cânepă, unde bărbatul casei contribuie efectiv la multe munci pentru cultivare și prelucrare, prelucrarea lânăii este o activitate destinată în exclusivitate femeilor.

Hainele, costumele, elementele de vestimentație și textilele reprezintă un document istoric, ce ne oferă perspectiva asupra evoluției comunităților de tip tradițional. Vestigiile arheologice, documentele de natură istorică, etnografică, etnologică, antropologică, lingvistică, atestă modul în care elementele de identitate culturală sunt transmise de-a lungul veacurilor.

Cuvinte-cheie: pânura de halube, țesăturile ornamentale, lână, Valea Cosăului, Maramureș.

Acoperământul capului femeii – rol funcțional și de ceremonial în momentele de prag și în zilele de sărbătoare

Drd. Cristina Maria VOICU,
Universitatea din Craiova, Școala doctorală "Alexandru Piru"

În satul arhaic, acoperământul capului femeii reprezenta un element de port popular identitar, de coeziune, ce marca statutul femeii de la nuntă până la moarte, începând cu acoperământul de cununie, până la veșmântul de înmormântare. Alături de statutul social, statutul marital are și astăzi o deosebită importanță și trebuie evidențiat ca atare. Trecerea fetei în rândul femeilor măritate este marcată în cadrul ceremonialului nunții prin legatul miresei, adică acoperirea capului, moment care o plasează dincolo de erotismul fetelor de la horă, care își țineau capul descoperit. Acoperământul capului devine semn distinctiv al bu-

nei cuviințe și al moralei, al demnității de mamă, implicit al sfințeniei. În tradiția populară mama este pusă pe aceeași treaptă cu Maica Domnului; se considera că atât fetele, cât și femeile măritate purtau o coroană, iar bărbatul care le strica le lua coroana și le trimitea direct în iad. Fata se naștea cu darul dumnezeiesc al fecioriei, iar femeia, prin căsătorie, intra sub protecția sfintei taine a cununiei, iar coroana nu se lua de la ea chiar dacă nu mai era fecioară. Acoperământul capului poate fi considerat și un substitut al părului, căci există și astăzi femei care, după nuntă, nu și-au mai tăiat niciodată părul, purtându-l permanent împletit și strâns la spate, și care nu au mai apărut cu capul descoperit niciunde decât în fața soțului. În calendarul creștin-ortodox există și o sărbătoare dedicată Acoperământului Maicii Domnului, cu data fixă, pe 1 octombrie, denumită popular Procoavele, căreia îi sunt asociate o serie de practici și superstiții legate de părul fetelor sau de norocul lor în căsnicie. Semnificația s-a restrans, simbolistica a devenit din ce în ce mai precară, trecând din registrul ritual în cel al modernității.

Cuvinte cheie: acoperământul capului, Maica Domnului, nuntă, inmormântare, Procoave

Evoluția portului tradițional din centrul Basarabiei: identitate, influențe și continuitate

Dina VOLOC, masterand

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Portul tradițional s-a dezvoltat în strânsă legătură cu evoluția istorică a poporului, constituind o expresie vie a tradițiilor formate de-a lungul secolelor. Costumul popular nu reprezintă doar o simplă vestimentație, ci un complex fenomen cultural, influențat de multiple contexte – economice, sociale, politice și ideologice.

În analiza de față, ne propunem să urmărim evoluția portului tradițional din zona de centru a Basarabiei, în funcție de principalele etape istorice care au marcat transformări semnificative în viața culturală și identitară a comunităților locale:

- Până în 1918 – Vestimentația moldovenilor din Basarabia reflectă o sinteză de influențe culturale regionale, evidențiindu-se trăsături specifice portului ucrainean și chiar turcesc. Aceste interferențe conturează identitatea complexă a spațiului basarabean.
- Perioada interbelică (1918–1940) – Costumul popular devine un reper important al afirmării identității etnice, păstrându-și autenticitatea și fi-

- ind integrat atât în viața cotidiană, cât și în ceremonialul tradițional.
- Perioada sovietică (1940–1991) – Sub influența politicilor de uniformizare culturală, portul popular suferă modificări semnificative. Multe piese tradiționale sunt standardizate, înlocuite cu imitații industriale, fiind promovate mai ales în ansambluri folclorice sau utilizate în scopuri propagandistice.
 - Perioada post-sovietică (după 1991) – Se produce o redescoperire și valorizare a costumului tradițional, care devine un simbol identitar puternic, parte esențială a patrimoniului cultural imaterial. Sunt inițiate proiecte etnografice, artistice și educaționale în vederea conservării și promovării portului tradițional.

Contextul contemporan (prezentul) – Costumul tradițional este afirmat clar ca emblemă identitară. Tot mai frecvente sunt inițiativele de reinterpretare artistică, alături de eforturi consistente de documentare și protejare a formelor autentice.

În ciuda influențelor externe – ucrainene, turcești, rusești – portul popular moldovenesc și-a păstrat un profil autentic, conturat prin următoarele trăsături definitorii:

- Conservarea motivelor ornamentale tradiționale, inclusiv simboluri precum pomul vieții, spicul de grâu, crucea sau romburile, inspirate din natură și încărcate de semnificație.
- Cromatica echilibrată, în care predomină roșul, verdele, negrul, vișiniul și albastrul închis.
- Cămașa cu altiță, decorată în partea superioară a mânecii, însoțită de încreț și râuri, specifică stilului moldovenesc.
- Materiale tradiționale precum inul, cânepa, bumbacul și mătasea.
- Fota sau catrința – piese specifice portului femeiesc, țesute din lână, decorate cu dungi verticale sau orizontale și ornamente geometrice.
- Portul bărbătesc simplu, dar elegant, compus din cămașă lungă de pânză de casă, ȋtari albi, brâu lat și căciulă neagră din blană.
- Influențe culturale moderate, cu păstrarea clară a specificului moldovenesc.
- Costumul tradițional rămâne un simbol peren al identității și continuității culturale. Prin conservarea și promovarea sa, întreținem o legătură vie cu generațiile anterioare și contribuim activ la afirmarea patrimoniului nostru spiritual și material.

Cuvinte-cheie: costum popular, tradiție, motive ornamentale, centrul Basarabiei, șezători.

II. REZUMATE ÎN LIMBA ENGLEZĂ

Traditional dress code, for this world and the world beyond death (the Easter shirt and the wedding shirt)

Dr. Camelia BURGHELE,
Zalău County Museum of History and Art

We propose to talk about two special versions of the traditional women's shirt, the most beautiful and important, the top pieces of the holiday costume: the Easter shirt and the wedding shirt.

We are referring specifically to the very common custom in the villages of Sălaj, that old women, when they die, are buried in their wedding attire. The custom has ancient emotional and cultural causes, related to the preservation of the couple after death, in a vision of continuity between this world and the world beyond death.

Ethnological analyses, not a few, focused on the role and significance of festive clothes in the traditional village, undoubtedly support the idea that beyond the fact that it was, at the same time, a code (in whose DNA the most diverse information was inscribed), the traditional costume was a creator of identity.

One of the best-defined elements (if not the best) is the festive costume, and especially the women's shirt, often elevated to the rank of art. Its story, as a feminine trademark, has two sides: the artifact itself, with endless motifs, patterns and colors, but also the immense and ineffable story behind it, often revealed to field ethnographers in the midst of life stories recovered as samples of intangible heritage.

The Easter shirt was usually an exception: it was sewn at home, not at a shop, so that the pattern could not be stolen by other girls, knowing that the custom of having a new shirt for Easter persisted for a long time in the villages of Sălaj. Under these conditions, innovation in sewing the shirts practically meant only making variations on the zero invariant, because it was important, however, that the basic line of the pattern be preserved.

The wedding shirt was made with great care by the future bride, because it was the most representative. These wedding shirts, however, have an exceptional value as a witness: if they marked the essential moment of the couple's entry into life in the sanctified formula of the wedding, they must also mark that of the passage to the other world, in a behavioral pattern that gives roundness to life on earth; that is why old women especially want to be buried in the clothes they got married in.

The peasant's prolific imagination goes even further: each member of the couple is fully familiar with the other's shirt because they wore it together at the most important moment of their lives – the wedding, so these shirts will be the easiest images to recognize each other in the afterlife.

The study is supported by numerous information and testimonies from the field, from the villages of Sălaj.

Keywords: ethnology, cultural anthropology, Easter shirt, wedding shirt, traditional knowledge, roumanian traditional village

Cultural marketing: from the museum courtyard to online

Dr. Borco ILIN,
The Banat Village Museum, Timișoara, Romania

Promoting a museum uses both conventional and unconventional means. Given that local and regional museums face the problem of relatively low visitor numbers, it is necessary to approach museum marketing in such a way as to satisfy as much as possible the requirements of the community in which the cultural institution is located.

One tool that can bring additional visitors to museums is the creation of events: the closer these events are to the museum's profile, the more likely a direct link can be established between the event and the increase in the number of visitors.

To promote the Banatian Village Museum Timișoara, we often used the promotion techniques known in marketing theory as „guerrilla marketing”, which we linked to cultural events that we organized in the museum but which responded well to the demands of the Timișoara community, such as the highly successful „Seven Cauldrons” event, held in the Banatian Village Museum Timișoara, on the occasion of the European Museum Night, in 2024.

Events, beyond the fact that they often overcome, in the opinion of the public, some of the barriers that stand in the way of visiting museums, also have an important characteristic: that of repetitiveness; in other words, a visitor who has participated in an event that he appreciates positively will develop the desire to return to other museum events or simply to visit the museum and its exhibitions. Moreover, it could be assumed that, following a successful experience generated by participating in a museum event, the culture consumer will recommend the museum and his group of friends, thus increasing, exponentially, the number of museum visitors.

In addition, such events ensure the connection with the community at even higher levels than temporary or basic exhibitions. The museum-community connection is, of course, one that grows in both directions and gives life to both entities: the community is the one that generates the museum, demands it and builds it institutionally, and the museum, in turn, is the one that puts itself at the service of the community, by mirroring its history, culture, art, and ethnicity.

The museum is the one that tells the stories of the community, often taking the stories of one generation and transferring them to the next. This is the case of the Banat Village Museum, which tells the stories of the traditional Banat village to children from the urban or rural peri-urban community.

As the PR of this museum, we made the guerrilla marketing technique a kind of standard-bearer and the results were notable, especially because we managed to focus the audience in the most unexpected places and on the most unexpected topics. Compared to conventional advertising techniques, guerrilla marketing seemed much more interesting, attractive and captivating, a good way to break out of conventional patterns and direct the audience towards new experiences that they could live in the space of our museum.

We thus managed to promote and then actually carry out a series of unconventional events, a series of awareness campaigns about cultural heritage and the danger of its degradation, or even cultural experiments in which we made the public part of the most concrete museum events.

Keywords: cultural marketing, guerrilla marketing, anthropological photography, village museum, cultural event, ethnology.

Traditional Embroidery in the Clothing of the Galician Clergy and Their Families (1920s–1930s)

PhD Oksana DROHOBYTSKA,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2929-1708>

The First World War dealt a devastating blow to the use of home-made fabrics in the villages of Halychyna. Linen trousers were replaced by European-style suits, and raincoats and jackets became common outerwear. The new fashion trends also influenced headwear. For the most part, only embroidery remained as a traditional element, adorning women's and men's shirts made from factory-produced materials.

Despite the widespread adoption of fashion innovations, the clothing worn by members of the Galician clergy families retained certain elements of traditional peasant attire that had evolved over the centuries. For example, the details of priestly garments were often decorated with embroidery featuring folk motifs. In some villages, girls used to decorate priests' felons with folk embroidery, giving them a national character. In this way, they gained positive public opinion.

Elements of traditional costume were also incorporated into their clothing due to the wives of the parish priests. Melania Pelenska, the wife of the parish priest in the village of Dzhuriv (Rohatyn district) always dressed a folk costume, going to the readings or cooking classes. An example of the combination of traditional and modern in the clothing of the rural intelligentsia are the shoes that belonged to Anna Herasymovych, the daughter of a priest from the village of Terpylivka in the Ternopil region (kept in the collections of the Ternopil Museum of Local Lore). They are made of white satin and decorated with large bows and folk embroidery (floral ornamentation) in a combination of black and red colours.

In the interwar period, linen dresses with embroidery became fashionable. The wives and daughters of priests organised embroidery and lacemaking courses. For example, in the village of Zarvanytsia, Pidhaitsi district, in 1929, such courses were taught by the wife of the local priest, M. Kuzmovych-Holovinska.

Interestingly, while the rural elite actively used samples of national costumes, people from the wealthy peasant elite often tried to emphasise their belonging to the educated class by their appearance. The latest fashion trends were adopted primarily by the rural youth. Despite strong urbanising influences, there was a growing interest in folk costumes in the 1930s. However, this was not a return to the authentic traditional garments of the region, but rather to a more or less stylized version of them.

Keywords: embroidery, Halychyna, priests, clothes, intelligentsia.

Specific Elements Shaping the Identity of the Placket Shirt

PhD student Olesia ENACHI

State Pedagogical University „Ion Creangă”,

<https://orcid.org/0009-0006-2525-0251>

This paper aims to highlight the essential characteristics of the shirt with „altiță” in the specific cultural context of the Republic of Moldova. The study is based on the analysis of pieces from the heritage collections of museums in the

Republic of Moldova, as well as from private collections, exploring in depth the decorative elements, chromatics and embroidery techniques.

The shirt with „*altiță*” is more than a simple clothing item – it reflects the cultural identity, creativity and aesthetic refinement of the women who made it. From this perspective, the analysis focuses on the compositional structure of the shirt, in particular the tripartite arrangement of the ornaments, the distinctive elements that outline its emblematic image, as well as the ingenuity of the combination and the play of alternating colors in the ornamental motifs.

The proportions of the ornamental fields are designed not only for the visual effect, meant to impress, but also for decorative functionality, contributing to the harmonization of the body proportions through the balanced arrangement of the motifs. The study also examines the trend of modernization of the shirt, in the context of applying ornamental motifs based on traditional proportions, but with a coloristic treatment often guided by intuition. At the same time, in the contemporary commercial industry we observe a frequent abandonment of certain traditional elements in favor of simplified or stylized solutions.

At the same time, the natural process of change of the original colors over time is emphasized, what requires careful analysis to faithfully reconstruct the authentic chromatic palette. This transformation requires a responsible investigation of each analyzed piece. Thus, the patrimonial value of the shirt with „*altiță*” is noted, highlighting need to preserve and promote it as an identity, artistic and historical symbol of particular importance in Romanian culture, especially in the Republic of Moldova.

Key-words: shirt with *altiță*, ornamental motifs, chromatics, heritage, traditional elements.

The Popular Costume from the Cotmeana Valley – Typology, Production Techniques, Evolution

Dr. Elena IAGĂR,
Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului
Cultural Imaterial din Ministerul Culturii, România

Cotmeana Valley is an ethnographic area in Argeș County, especially famous as the hearth of the Căluș Ritual, with the group of peasants who performed Căluș and in 1935, in London, launched this romanian traditional dance into the universal cultural circuit, having their roots here. The amateur artistic movement during the communist period was extremely intense in southern Ro-

mania, with folk dance ensembles and Căluș bands from the Cotmeana Valley often winning awards at the national stages of the "Cântarea României" competition. At the beginning, members of local ensembles wore their own costumes. Over time, because of wearing out, genuine pieces were replaced with mass-market replicas, making almost impossible to find a complete authentic ensemble - either for women or men. In order to reconstruct the traditional costume from the Cotmeana Valley, we accessed information sources such as the National Film Archive, specialized publications and conducted field research in the targeted area. The approach resulted in the identification of pieces with real ethnographic value and we can certainly state with the objects that compound the traditional costume from the Cotmeana Valley stand out for their materials and cut, perfectly adapted to the climate and traditional occupations specific to the plain area, as well as for their ornamentation and chromaticity of undeniable aesthetic value. Obviously, the folk costume of the Cotmeana Valley has not remained untouched by the influences of Muscel, with metallic thread and refined borangic scarves recently appearing in women's clothing, especially on special occasions. However, the Cotmeana Valley represents a strong unitary ethnographic area in terms of traditional costume, but also with numerous living elements of intangible cultural heritage that are extremely little researched and promoted.

Keywords: Cotmeana Valley, Căluș ritual, traditional costume, intangible cultural heritage, ethnographic research.

Gate pillars between material, technique and symbol

Phd student Ina ISAC,
Institute of Cultural Heritage

The gate pillars fulfill two primary functions in the rural household. The first function is the practical one, supporting the gate and the fence, but about which is hard to say it is the main function. And the second one, or the first in ancestral terms – that of protecting the peasant household. In the past, if the farmer did not have enough money to put a fence around his property, he would first of all put the gate, using it to enter and leave, and then he would build the fence around his property, after a year or two. The gate pillars are known to be the symbolic image of the ancestors and the protectors of the household.

The gate and the fence are elements that beside their basic role are also elements which serve as indicators of the family's material status. The used ma-

terials also reflected the owner's social standing and financial means. For the construction of the gate pillars or post wood was typically used, being the most accessible and the easiest to work with. Wood actually represented the trunk of a tree, off of which the bark was stripped, treated with tar at the base, while the portion above ground was often adorned with various carvings, smoothed either in a circular shape or on four faces.

Obviously, the zone which the property was part of, the terrain and the available raw materials were also considered. In areas where forests are nearby, wood is used as the main material. While the concrete pillars are built more often in areas where rock is not found nearby. To join these materials, a mixture of cement and sand or lime and sand is used. Pillars made with such stones need to be thicker because the shape of the rocks is irregular and they require a stronger binding.

For the construction of gate pillars stones are used in the shape of large boulders, carved stone, crushed stone mixed with sand and cement, which is poured in layers in moulds or frames build from planks. Alternatively, carved stone shaped with a chisel or hammer, featuring smooth and regular faces, is used and carefully arranged one on top of another.

For brick masonry, is used cement mortar or lime mortar, made form equal proportions. For the foundation part, the bricks need to be treated twice with tar, which provides thermal insulation between the inferior part and the posterior part of the ground.

The final part of gate pillars consists of their decorative, chromatic and symbolic appearance. The symbols to be represented determine the dimensions and proportions, as well as the stages of the technical process. The symbol is what conveys information about the place, the inhabitant, his ancestors, and the protectors of the household, it is the element that welcomes and sees off everyone who passes through.

Key-words: gate pillars, fence, gate, rural household, wood, stone, symbol.

Casa mare: memory, identity and museumification

PhD, Nina IVANOVA,

Institute of Cultural Haritage

<https://orcid.org/0000-0003-3623-5242>

The notion of the casa mare is widely referenced and omnipresent in the informational landscape of the Republic of Moldova. However, its physical presence today is largely confined to museums and other curated spaces. Once a traditional

room used for ritual purposes, the *casa mare* began to decline in the early 20th century, driven by modernization and later accelerated by the policies of the Soviet era.

Recent empirical data indicate that pragmatism and comfort have become dominant principles in architecture and interior design, leading to a continued erosion of traditional village arrangements. Simultaneously, there has been a marked resurgence of interest in traditional culture—an interest actively maintained and encouraged through state cultural policies and the efforts of local actors, such as museums, libraries, and cultural centers. Among these institutions, private museums stand out. Established either as part of commercial ventures or out of personal passion for culture and history, these museums often house eclectic collections that reflect their owners' interpretations of tradition, authenticity, and the past—essentially embodying the collective memory of the local community. The objects within them are frequently donated by villagers, thereby gaining renewed significance—not merely as outdated relics, but as valuable historical artifacts.

Although many villagers still keep handcrafted objects—such as carpets inherited from their mothers and grandmothers—this material aspect of inter-generational continuity has been largely lost. The *casa mare* no longer functions in its original sense: without its social and cultural context, a tradition ceases to exist. As a result, the living concept of the *casa mare*—the need to preserve tradition and identity—has found a material expression in artificially curated spaces like museums, rustic guesthouses, and themed restaurants. Although these places often contain objects from different periods, including recent ones, they reflect the rapid pace of change, where artifacts become “historical” within a short time. These spaces represent attempts to capture and preserve the past.

Key words: *casa mare*, identity, memory, local museum, authenticity

**The traditional costume of Bulgarians from the Republic of Moldova:
conservation and valorization issues
(ex. village of Stoianovca, Cantemir district)**

PhD Marina MIRON,
Institute of History of the State University of Moldova,
Association of Tourism Development in Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-9855-8461>

The traditional costume of the Bulgarians from Stoianovca village, Republic of Moldova, like in the other localities inhabited by the ethnic Bulgarians, has undergone significant transformations over the past century, being increasingly

replaced by external influences and urban fashion. In recent research carried out by the author of this material, the memory of the older generation was consulted to reconstruct the image of this heritage element, highlighting current challenges of conservation and valorization. The interviews allowed to reconstitute the collective views regarding traditional male, female, and children's clothing, as well as attire linked to various stages of the human life cycle.

The men's ensemble consisted of a thick linen shirt, woolen cloth trousers (*dimiani gaști*), a red woolen belt, sheepskin coat, fur hat, and pigskin opinci (*tsarvoli*). Summer clothes were lighter, and later new items appeared, such as the vest and the hat. The women's ensemble included a white shirt (*riznik/riza*), a woven dress (*rokliia*) with or without sleeves, an apron (*prestilka*), and a headscarf, each element with distinct local variations. In the winter women wore wool-lined garments and thick shawls. Both men and women wore traditional footwear (*tsarvoli*), and after 1947 rubber versions appeared, which were eventually fully replaced by manufactured footwear.

Adornments – beads (*sinți*), coin necklaces (*altâni*), metal bracelets with floral motifs (*intișii*), and earrings (*ubiți*) – completed the ensemble, serving both aesthetic and symbolic roles. The embroidered headscarf was a distinctive element until the 1960s, carried in hand by unmarried girls at dances or granted as a token of engagement.

The clothing was made from homespun linen, wool, or cotton, featuring specific decorations: lace (*tintel*), ribbons, and pleats on the hems of dresses and aprons – a distinctive local detail. The bride's costume evolved from the traditional version of the interwar period to shiny satin dresses of the 1960s. From the 1970s onward it followed the urban fashion trends with short white dresses and further evolved according to the trends of the wedding industry. In funeral traditions, unmarried girls were buried in bridal costumes, and boys in groom's attire, reflecting the symbolic weight of these garments.

Today, the traditional costume is no longer worn in its integrity; only some elements are retained in the attire of older women. Some village residents and the local museum have preserved old pieces out of respect for their ancestors, as well as to provide younger generations with a tangible link to the past.

The main conservation issues relate to fabric degradation due to a lack of optimal storage conditions, while the valorization of this heritage remains challenging as the traditional costume is no longer present in everyday attire. The solutions proposed by the author range from sporadic actions such as organizing local exhibitions and craft workshops, to strategically important measures: digitizing collections, reconstructing pieces based on the old models, and using

them in performances by the „Plamce” ethno-folkloric ensemble. Despite the difficulties, community memory and individual initiatives keep the Bulgarian community’s cultural identity alive, contributing to the protection and preservation of this valuable heritage.

Keywords: tangible heritage, ethnographic research, attire ensemble, traditional adornments, preservation challenges.

The Traditional Costume in the Perșani Subzone of Olt Country: Cultural Memory and Ideological Influences (1920–2025)

PhD Alexandra NEGRILĂ,

Doctoral School „History. Civilization. Culture”,

Faculty of History, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Romania

<https://orcid.org/0000-0002-9855-8461>

The main objective of the research is to explore transformations of the traditional costume in the Perșani subzone of Olt Country over the span of more than a century, highlighting the ways in which political, social, and cultural changes have influenced community clothing. The analysis aims to emphasize the transition from a traditional costume, rich in ritualistic and identity symbolism, to an aesthetic and standardized object, largely disconnected from its ceremonial functions. The research focuses on the lost meanings and the uniformization generated by political modernization and communist ideology.

The investigation is based on fieldwork conducted between 2020 and 2025 in the villages of Veneția de Jos, Veneția de Sus, Cuciulata, Grid, Părău, Comăna de Jos, and Comăna de Sus, complemented by the consultation of family photographic archives, museum collections, and specialized literature. Additionally, the documentation included the analysis of funeral inscriptions from local cemeteries, which provided a unique perspective on clothing changes across generations.

The research methods applied included participatory observation, structured and semi-structured interviews, photographic analysis, and comparative research. Throughout the study, life-story interviews, spontaneous and structured conversations, participatory observations during local events, and comparative research in neighboring villages were conducted to capture the differences and similarities in traditional attire. These field investigations revealed strong connections between traditional costume and social structure, as well as the influences of modernization on community clothing.

The analysis highlights how social modernization and communist ideology influenced the transformation of the costume from an identity and ritualistic symbol into an aesthetic and standardized object, disconnected from its ceremonial functions. Through the testimonies of informants and photographic archives, the main stages of this process are analyzed: from ritualistic and symbolically loaded attire to its aesthetic and functional standardization, influenced by industrial materials and the ideological demands of the era. Furthermore, the uniformization tendencies imposed by the communist regime, through the standardization of materials and garment forms, led to the gradual loss of local specificities.

Thus, the research emphasizes the value of cultural memory and the importance of preserving traditional clothing in the face of uniformization trends, offering an authentic perspective on the social and cultural dynamics of rural communities in the Perșani subzone. Additionally, the rigorous documentation of these changes contributes to maintaining a clear image of cultural identity and the way traditional clothing reflects the resilience or adaptability of local communities amid political and social transformations.

Keywords: traditional costume, cultural memory, ideological uniformization, social modernization, rural communities.

History of a traditional Romanian blouse (*ie*)

Cristina PETREA, master's student,
Faculty of Letters, Technical University of Cluj-Napoca,
Northern University Center, Baia Mare, Romania

Traditional way of life presumed communication and continuity through the handwork: the seam of the shirt, the ornamentation of the pillars, the bark on the walls. An old woman from Borca-Neamț commune gave me an *ie* (Romanian traditional shirt), along with the story of her life - a page of the history of the place and a model of living a full life. That *ie* reminds us of the nation, of the royal family, of war, of gratitude, of God.

The symbols on the *ie* represent a complex system of cultural and identity communication, with deep layers of historical, mythological and social significance. The symbols sewn on the *ie* are not only decorative, but have had — and still have — apotropaic (protective) functions. It was believed that certain shapes and motifs (e.g., the cross, the spiral, the rhombus) could drive away evil spirits, protect the body, and bring fertility, luck, or health.

Each ethnographic area (Maramureș, Oltenia, Moldavia, Muntenia, Transylvania, etc.) has specific styles, motifs and colors. Thus, the symbols reflects the identity of the community and the belonging to a specific geographical and cultural space. An ethnologist could „read” from ie where the wearer comes from, even her marital or social status.

Many of the symbols (such as the tree of life, the sun, the moon, the serpent, the birds) have ancient origins, some pre-Christian, and are connected to the traditional cosmology. They are a part of language of the sacred and nature, by which a person acquires harmony with the universe. Shirts are not just pieces of clothing, but some real stories sewn in stiches. Motifs can tell a visual narrative about life, death, rebirth, love, family, field work, or rites of passage. This „visual text” is passed down from generation to generation, being a form of cultural memory.

In historical periods of political or cultural pressure (e.g. communism, globalization), ia has also become a symbol of identity resistance. Sewing in the family or in the community represented a preservation of the roots, an affirmation of local values.

The shirt I got from old Mărioara lu' Grosu has something special: there are two masterfully sewn poles on the sleeve – columns made up of four trees of life that rise from each other. This presents the way how Marioara represented ancestors, her and her sister's double wedding.

Keywords: ie, symbols, tree of life, local history, ancestors

Eastern Romance elements in the wedding ritual of Ukrainians of South-Eastern Podillya

PhD Nataliia PETROVA,
Odesa I.I. Mechnikov National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9536-4357>

The study of wedding rituals in ethnically mixed regions remains highly relevant. Our field research along the Ukrainian–Eastern Romance border has provided insights into various aspects of weddings, particularly the roles of tradition, innovation, and intercultural interaction in shaping local variations of wedding ceremonies. This report summarizes the recollections of wedding practices shared by residents of several Ukrainian villages in southeastern Podillia. This region lies within the Ukrainian–Eastern Romance ethnocultural borderland, where close contact between communities has influenced both ritual and everyday life.

Based on the evidence obtained, an attempt was made to reproduce and analyze the structure and content of weddings in the region. For all of the respondents, the wedding was one of the most important and bright events. Our research focused on transformational changes and interactions in the wedding ceremonies of the mid-second half of the twentieth century.

The structural versatility of the wedding ritual, the variability and variety of improvisation of individual ritual actions caused some difficulties in the study, in the reconstruction of its structure and content. Respondents sometimes gave incomplete or contradictory answers, sometimes it was difficult to reproduce individual ceremonies or imagine the appearance of certain wedding ceremonial attributes, which ceased to exist.

Each of the cycles includes ritual actions of a sanctioning nature, accompanied by the use of symbolic objects—both those specially made for the wedding and everyday household items, tools, and more.

The Eastern Romance component is found in the names of the wedding characters: *nanashka*, *nanashul*, *vornichey*, *vornyk*, and others. Respondents' recollections relate to key wedding rites and customs; they have traditionally consisted of the three wedding cycles: pre-wedding, wedding and post-wedding, and have retained the traditional sequence of ceremonies.

Key words: Wedding, ritual, ceremonial actions, tradition, innovation.

Artistic approaches to the folk costume in Moldovan painting of the 1980s

PhD Victoria ROCACIUC,

Institute of Cultural Heritage

<https://orcid.org/00000-0002-5682-256X>

The folk costume represented a crucial visual and identity-bearing reference in Moldovan visual art of the 1980s, reflecting the traditional values and cultural aspirations of society. During this period, Moldovan painters explored and reinterpreted the costume as a symbol of national continuity, placing it within visual contexts shaped by the social and political realities of the time. In figurative painting, the traditional costume frequently appears in thematic compositions—rural life scenes, portraits, or genre scenes—thus emphasizing its emblematic status as a cultural element.

Against the backdrop of the official ideology of the time, which promoted collective values and Soviet identity, the folk costume became a subtle counterpoint, reaffirming national specificity. Some artists adopted a realistic, almost documentary treatment of the traditional costume, highlighting its cut, color palette, and decorative details. Others, on the contrary, employed more expressive, decorative, or symbolic stylistic solutions, filtering tradition through a subjective, poetic, or even metaphorical lens. Thus, the costume ceased to be merely a piece of clothing and instead emerged as a marker of collective memory and a means of affirming visual identity.

This investigation aims to identify and examine these artistic approaches in relation to the visual discourse and the historical context in which they were developed. Significant works by painters such as Mihai Greco, Eleonora Romanescu, Elena Bontea, Mihai Statnii, Sergiu Cuciuc, among others, illustrate the diversity and evolution of visual registers – from the sobriety of academic compositions to the expressiveness of stylized formulas inspired both by the decorative spirit of folk art and by European modern art. In this sense, the folk costume becomes a recurring motif and a bridge between tradition and modernity, between the aesthetics of socialist realism and the artists' individual quests.

By examining these visual manifestations, a complex image emerges of how Moldovan art of the 1980s developed the relationship between traditional values and the pressures of ideological context. The study proposes an analysis of the folk costume both as a decorative element and as a sign of silent cultural resistance and symbolic continuity maintained through visual artistic means.

Keywords: style, painting, ornament, costume, folk.

The shirt – Ritual Clothing Element in Wedding and Funeral Ceremonies

Georgiana-Loredana SANDU-GAVRILĂ,
University of Craiova, "Alexandru Piru" Doctoral School

A basic piece of Romanian peasant clothing, the shirt accompanies people from birth to death, in all moments of their life, at work, at church or on holidays. Made of hemp, linen, cotton or genuine silk, the shirt – whether for women or men – is still today proof of the wearer's decency, age, social and marital status, while also testifying to the skill, patience and feelings of the one who made it. The first child of a family came into this world in his father's shirt, which he, on

his turn, wore for the journey to the other world. The shirt for going out to the ball, extremely beautiful, was sewn in strict secrecy, thus ensuring its uniqueness, and, finally, the wedding shirts undoubtedly became an element of identity and belonging to the family in the other world. The nightgown was, until few years ago, an extremely important element in the wedding ceremony, being used to highlight the bride's virginity or the lack of that. Right from the proposal moment, the mother-in-law announced her demand that the future daughter-in-law prove her virginity by offering a nightgown as a gift to her. Dancing the shirt was a moment awaited with profound emotion by the bride's parents, whose honor depended on their daughter's honesty, and with great curiosity by the wedding guests, who honored the newly founded family or sanctioned the bride's dishonored family. Related to the nightgown, there were also some practices to ensure the couple's fertility, such as the bride receiving in her lap, at dawn on Monday, a few eggs taken right then from the nest by a woman capable of having children. A week after the wedding, on the Way Back, the nightgown was „snuck” into the present offered by the groom to his parents in-laws and was kept by the young wife until her death, to be buried with it, a custom still preserved today by older women.

Keywords: shirt, wedding, virginity, fertility, funeral

The Romanian Village – Between Looking and Seeing

PhD Delia SUIOGAN,

Technical University of Cluj-Napoca,

North University Center of Baia Mare, Romania

Research on traditional culture is particularly important in the current context. In a time when there is frequent talk about the „death of the Romanian village”, the role of the ethnologist becomes increasingly significant. The village is not dying. It is important to clearly define what we mean when making such statements.

Culture is a dynamic phenomenon, and this dynamic includes change and adaptation. Traditional culture follows the same rhythm, and so does the Romanian village.

The change is mostly superficial. In depth, however, elements tied to archetypal and symbolic structures remain, elements that propose we rediscover that set of conventions which formed the basis for the creation of behavioral and

mental patterns, as well as the traditional value system.

The village is not just a space, it is a place. The village does not live only in historical time; it exists in „vreme” (a Romanian term meaning time/ weather, but symbolically indicating a layered sense of time). The place should not be understood as something merely physical, but as a complex symbolic structure that defines belonging, not just accepted, but assumed, to a particular way of thinking and being. Similarly, „vremea” (time) is to be understood as the conscious acknowledgment of man's relationship with a continuous present that includes both the past and the future within its structure.

Therefore, it is necessary that we both see and understand when we speak about researching the Romanian village. It is not enough to look and „comment.” It is very useful, in this context, to understand that the village no longer has physical boundaries; the village exists within many of us through the inheritance, conscious or unconscious, of values that guide our lives.

Even when we refer to the village in a restrictive sense, we must be very attentive to the limits that the community itself imposes on change. Naturally, in this context, it is important to correctly recover the context and the pretext that generated a particular change.

Field research is the only method capable of providing correct answers. A simple outside glance and generalized statements will only lead to confusion. The urbanization of the village is certainly an aspect that must be brought into discussion.

In this context, it is worth revisiting the relationship between people - both past and present - residents of the Romanian village, and the rites of passage. Not only the obvious ones (birth, marriage, death), but also those that mark transitions from one year to another, from one season to the next, with emphasis on those symbolic structures that allow us to recover certain models of spatial and temporal positioning, models capable of speaking about a cultural identity beyond time.

Keywords: village, research, seeing, understanding, rites of passage, symbolic structures.

3Romanian Traditional Gastronomy and Folk Costume – Image Vectors in Consumer Marketing

Ana-Maria-Alexandra TĂBUȘ,
University of Craiova, „Alexandru Piru” Doctoral School

The tendency of Romanians of returning to traditional values and a healthy lifestyle is intensely exploited by advertising agencies, event organizers and even political consultants in promotional campaigns designed for their clients - individuals or companies. Traditional food, families with children, and folk costumes have become important marketing tools and, sometimes, the most credible form of communication in a society plagued by economic shortcomings, loss of landmarks, lack of national cohesion, and distrust in authorities. More and more politicians have recently chosen to appear, generally at events with large audiences, dressed in folk costume, even if it has no connection to the places where they come from, their activity, or their experiences and cultural identity. Pharmaceutical or hotel chains and also large companies pay famous actors or artists to promote their products and services dressed in folk costumes. Political parties, which build their electoral programs on citizens' adherence to notions such as patriotism and national identity, not being allowed to use national symbols, introduce elements of tangible or intangible cultural heritage well-known to all voters into promotional materials. Last but not least, because unprocessed foods offered by local producers have risen in the preferences of Romanian consumers, traditional gastronomy has also gained a major role in consumer marketing. Decontextualization and overmarketing endanger these heritage elements, and the communities where they are rooted and viable face with the distortion and alienation of assets they have inherited and for which they honestly ensure the integrity and transmissibility.

III. ÎN LIMBA UCRAINEANĂ III. ÎN LIMBA UCRAINEANĂ

Від символу захисту до культурного спадку: пояс у народних звичаях українців

Др. Олександр БОСИЙ,
Київська державна академія декоративноприкладного
мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-7774-8098>

Доповідь присвячена комплексному етнологічному аналізу феномену пояса в українській традиційній культурі як значущого культурного маркера та сакрального атрибута. Розглядається генеза функцій пояса від найархаїчніших пластів світогляду до його побутування в традиційному повсякденні та обрядовості. Визначається особливе місце пояса як одного з найдавніших та найбільш сакралізованих елементів матеріальної культури, що супроводжував індивіда уродовж усього його життєвого циклу – від народження до смерті. Аналізується його первісна та ключова функція як захисного бар'єру (апотропоєму) та оберегу від інвазії «злих сил» та деструктивних впливів, що простежується від зразків антропоморфної пластики Трипілья та поховань степових племен епохи бронзи (зображення зміїв на поясах). Символізм «замкненого кола», що створюється оперізуванням, розглядається як механізм ритуального захисту.

Розкривається роль пояса як важливого індикатора соціального статусу, вікової категорії та маркера переходів в обрядах життєвого циклу. Досліджується, як тип пояса (тканий, вишитий, плетений, шкіряний), його ширина (напр., широкий гуцульський черес), матеріал, орнаментация та спосіб носіння кодували інформацію про статус особи (дитина/дорослий, одружений/неодружений), матеріальний достаток та регіональну приналежність. Особлива увага приділяється використанню пояса у ритуалах життєвого циклу (весільні – символ єднання, хрестинні – «повивальний пояс» як захист і зв'язок з родом, ініціаційні – ритуальне оперізування при переході у нову вікову чи соціальну групу, поховальні – допомога душі у переході в потойбіччя, зв'язок між світами) та календарних обрядах (магічний вплив на природні цикли, забезпечення родючості, захист худоби).

Аналізується семантика орнаментики та кольорової гами поясів, що відображала давні міфологічні уявлення. Розглядається символізм ключових мотивів (ромби, хрести, хвилясті лінії) як знаків добробуту, родючості та захисту. Представлено типологію традиційних поясів та їхню варіативність у номенклатурі, що відображає їхні особливості та регіональне поширення (пояс, пасок, ремінь, крайка, черес, очкур, пояс-рушник, чимдакора). Насамкінець показано сучасне життя пояса як цінного об'єкта нематеріальної культурної спадщини, що зберігається, вивчається в рамках етнологічних студій та продовжує інспірувати сучасні мистецькі практики та дизайн одягу, зокрема у творчості відомих майстрів (Л. Панченко, Л. Семикіна).

Ключові слова: пояс, традиційна культура, обрядовість, символіка, апотропей.

Традиційна вишивка румун Північної Буковини: регіональна специфіка і трансформації

Др. Альона ВАМУШ, др. Вероніка ГРИЦКУ,
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області, м. Чернівці, Україна

Північна Буковина, розташована на перетині важливих транспортних шляхів, історично входила до складу різних держав, що сприяло формуванню етнічно різноманітного середовища. Високий рівень міжетнічної толерантності став характерною рисою регіону. Тут традиційно мирно співіснують румуни, українці, поляки, німці та євреї. Попри трагічні події Другої світової війни, які змінили кількісний склад національних меншин, культурні традиції, мова та побут збереглися й продовжують розвиватися.

У сучасних умовах збройної агресії Росії проти України зростає значення національного одягу, зокрема вишитої сорочки, як символу національної ідентичності, духовного опору та єдності. Буковинська вишиванка увібрала в себе культурні коди кількох етносів, зберігаючи водночас специфічні елементи, притаманні румунській традиції. В ході польових досліджень у селах Остриця, Чагор, Молодія та Коровія Чернівецької області зафіксовано низку характерних особливостей.

Зокрема, традиційні сорочки румун мали насичену вишивку на рукавах, у той час як нагрудна частина залишалася скромнішою через накрит-

тя кептарем (mintianaș). Важливим етнічним маркером є вставки іншого кольору на рукавах (cu alțiță), притаманні саме румунам. У візерунках зафіксовано дуалістичні символи — день і ніч, життя і смерть, жіноче й чоловіче начала. Старші жінки носили сорочки з подібною символікою, тоді як дівчата — з квітковими орнаментами.

У багатьох родинах вишивані узорі передавалися поколіннями, формуючи унікальну візуальну ідентичність. Старожили здатні точно розпізнати село за особливостями орнаменту. Проте в 1960-х роках радянська влада проводила активну політику дискредитації національного вбрання, що спричинило його тимчасове зникнення в багатьох селах. Винятком стало село Волока, де традиції не переривалися. Нині воно є знаним осередком виготовлення вишиванок, особливо бісерних, які високо цінуються в Україні, Румунії та Молдові.

У румунських селах на берегах Сірету також зафіксовано сорочки, створені в умовах ГУЛАГу, що є свідченням непереборної духовної сили народу. Для вишивання традиційно використовували домоткане полотно з конопель, льону, вовни, а у 1950–1960-х роках — штапель. Серед популярних технік — гладь, низинка, хрестик, мережка («цирка»), косичка, стебнівка.

Таким чином, вишита сорочка виступає не лише частиною матеріальної культури, а й потужним символом національної пам'яті, культурної спадкоємності та стійкості ідентичності румунського населення Північної Буковини.

Ключові слова: вишита сорочка, Буковина, національна ідентичність, оберіг, культура спадщина.

Лялька як об'єкт репрезентації та актуалізації народного вбрання українців у сучасності

Габ. др. Людмила ГЕРУС,

Інститут народознавства Національної академії наук України,
м. Львів

<https://orcid.org/0000-0002-5931-3816>

Одяг, поряд із зображенням анатомічних ознак людини, є важливим елементом образу ляльки. Силует, компоненти, крій одягу ляльок, виконані з тих самих матеріалів у зменшеному вигляді, доволі точно передають

національні риси, статевікові, соціальні, сезонні відміни святкового та буденного вбрання певного етносу.

У другій половині XX ст. в Україні рукотворна лялька пережила відродження, стрімко увірвавшись у світ мистецтва. Наприкінці 1990-х р. українською народною лялькою захопився майстер народного мистецтва з шитва Юрій Мельничук, спочатку як член художньо-технічної ради «Іграшка» при Міністерстві освіти і науки України. Згодом Ю. Мельничук разом з сімнадцятьма майстринями очолюваної ним творчої майстерні підготували колекцію зменшених копій народного вбрання українців різних регіонів, одягнений на ляльки-манекени з ниток. Колекція експонувалася у 2000 р. на виставці «Української традиційної іграшки та ляльки» в Національному музеї Тараса Шевченка в Києві. У тому ж році разом зі скульпторкою Ядвігою Василевською майстер ініціював проект «Лялька в українському народному вбранні», внаслідок реалізації якого було створено десять ляльок, що надзвичайно точно передали не лише регіональні особливості одягу, а й антропологічні риси українок. Розміри ляльок та їх одяг пропорційно зменшені у три з половиною рази від реальних, що дає можливість з точністю відтворити автентичне вбрання.

На початку XXI ст. лялька, яка втілює риси, насамперед, вбрання (комплекс або лише його компоненти) певного етносу чи етнографічної групи, викликає всезростаючий інтерес у митців. Картину розвитку мистецтва ляльки в Україні панорамно висвітлив Львівський фестиваль «Ляльковий світ», започаткований 2009 р, Міжнародний салон авторської ляльки «Київська Казка», який проходив у 2010—2011 рр. у Києві. Також в різних містах України періодично відбуваються індивідуальні та групові виставки лялькарів.

Водночас на початку XXI ст. етнографічна лялька використовується як дидактичний предмет в освітньо-виховному процесі. Вона має цінні виховні можливості, які реалізуються, зокрема, у практичній роботі з дітьми на заняттях з декоративно-ужиткового мистецтва й текстильного дизайну.

Створення етнографічної ляльки – чудовий приклад, спроможний забезпечити органічний зв'язок традиції і новаторства, минулого і сучасності.

Ключові слова: лялька, художній об'єкт, одяг, репрезентація, мистецтво.

**Особливості домашнього виготовлення та ремонту взуття
в першій половині XX ст. (за свідченнями респондентів
зі Східноподільського Придністров'я)**

Олександр ГОЛОВКО,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.

Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-0270-6715>

У першій половині XX ст., попри скрути воєнних часів та соціально-економічні трансформації радянської доби (колективізація, розкуркулення, Голодомор тощо), українське селянство, зокрема і в придністровських місцевостях Східного Поділля, ще дотримувалося традиційного способу життєзабезпечення, що ґрунтувався на натуральному господарстві та відповідних промислах і ремеслах. Зокрема, за важких матеріальних умов того часу населення краю послуговувалося переданими міжпоколінним способом знаннями і навичками саморобного виготовлення та ремонту такого важливого компонента одягової культури, як взуття.

Архаїчним типом шкіряного взуття, що тут побутувало віддавна аж до початку 1950 х років, були *постоли*. За свідченнями носіїв традиції, вони виготовлялися переважно в домашніх умовах зі шкіри (як з невинправленої, так і вичиненої) свійської худоби, яку утримували у власних господарствах, – телят, овець, кіз та свиней. Для пошиття постолів обирався прямокутний шматок шкіри, у якому шляхом проколювання по периметру ближче до країв робилися отвори, крізь які пропускалися довгі і вузькі шкіряні паси (*волоки, очкури*) або мотузки, за допомогою яких виріб на носку та п'ятці стягувався («морщився»), а також фіксувався на нозі. У теплу пору року мешканці Східноподільського Придністров'я, перш ніж узутися в постіл, обгортали ногу полотняними *онучами*, а в холодну – одягали в'язані вовняні *панчохи*. Респонденти пригадують, що у їхньому дитинстві постолі робили дорослі більшості родин, подекуди технології їхнього виробництва навчалися і підлітки. Також ними неодноразово наголошено на недовговічності такого взуття, потребі частого його висушування при намоканні або ж, навпаки, зволоження при засиханні.

Ще одним поширеним видом саморобного взуття були *літні тапці*, пошиті із тканини домашнього виготовлення (найщільнішою – *валовини*, з якої виготовляли доріжки і рядна) або сукна (інколи сировиною служив уже зношений верхній одяг – *свита, чугайна* тощо). Для використання

взимку вдома плелися також спеціальні *солом'яні постоли* досить великих розмірів, в які можна було вступити у наявному взутті, тим самим убезпечившись від холоду та намокання.

Прикладом раціонального використання обмежених матеріальних благ у домашніх умовах було надання «другого життя» виготовленому місцевими ремісниками або купованому шкіряному взуттю (чоботам, черевикам, туфлям) за допомогою заміни пошкодженої підошви дерев'яною (переважно із верби). Тому такий тип взуття повсюдно у регіоні отримав назву «*дерев'яшки*». Ними послуговувались як діти, ідучи до школи, так і дорослі, використовуючи як взуття «на вихід». За скрутних обставин тогочасного повсякдення мешканці краю загалом бережно ставилися до наявного як купованого, так і саморобного взуття, часто вимушено ходячи босоніж.

Ключові слова: Східноподільське Придністров'я, взуття, *постоли*, *літні тапці*, *дерев'яшки*.

Петро Лінинський і його спадщина

Габ. др. Галина ІВАШКІВ

Інститут народознавства Національної академії наук України,

м. Львів

[http // orcid.org/0000-0003-2359-6735](http://orcid.org/0000-0003-2359-6735)

В історії української культури є чимало людей, які зробили вагомий внесок у її розвиток. Серед них почесне місце посідає відомий збирач кераміки, реставратор та митець Петро Лінинський (1920–2003), 105 років від дня народження якого минає цього року. Це – унікальна особистість, яка упродовж 40 років на території Західної України шукала справжні скарби – кераміку давніх часів. Згодом фрагменти цієї кераміки талановитий митець і реставратор перетворював на цілі кахлі та посуд. Свою колекцію кераміки (1299 пр.) у 2002 р. він подарував Музеєві етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України під час урочистого відкриття його Іменного залу (Львів, площа Ринок, 10).

Найціннішою у збірці вважається колекція кахель, в якій головню представлено дві основні типологічні підгрупи: архаїчні посудиноподібні та плиткові, оздоблені рельєфом. Ці кахлі виражають різні стильові художні напрями (готика, Ренесанс, бароко), а тому вирізняються широким

репертуаром форм, декору та пластики, включаючи художні особливості елементів, мотивів, сюжетів, композицій і типів симетрії.

У колекції П. Лінинського найдавнішими є горщикоподібні кахлі XIV ст. різної величини та з різними отворами – трикутними, квадратними і фігурним у вигляді чотирипелюсткової розетки. Мископодібні кахлі нагадують миску з округлим денцем і широко розхиленими на квадрат стінками. Раритетною є нішеподібна кахля другої половини XV-XVI ст., назва якої походить від ніші, що утворилася в результаті поєднання її півкруглої частини й плитки. Плиткові кахлі XVI-XVIII ст. за формами можна поділити на виповнювальні, карнизні, пояскові та увінчувальні, чи завершальні. Серед унікальних увінчувальних кахель виокремлюємо трикутні, плитки-«парканці» та з однією-трьома ліліями вгорі. Одні кахлі формували на гончарному крузі, інші відтискали у дерев'яних, керамічних або металевих формах, рідше з самих кахель.

Збірку кераміки П. Лінинського називають «благам для науки», «живою книгою кахельного ремесла», «неоціненою колекцією», «керамічним літописом рельєфної кахлі та візництва». Своєю колекцією кахель П. Лінинський не лише поповнив фонди музею, а й суттєво збагатив джерельну базу кераміки й декоративно-ужиткового мистецтва у всеукраїнському вимірі. Заповітним бажанням збирача було те, щоб колекцію вивчали студенти мистецьких закладів, магістранти, аспіранти, науковці, милувалися ними львів'яни і численні туристи нашого міста.

Ключові слова: Петро Лінинський, жертводавець, спадщина, кераміка, кахлі.

**Вивчення традиційного житла українців у навчальному курсі
«Історія і культура українського народу» в гімназичних класах
навчальних закладів Республіки Молдова**

Др. Віктор КОЖУХАР,

Інститут культурної спадщини, Республіка Молдова

<https://orcid.org/0000-0002-7863-8608>

Навчальний предмет «Історія і культура українського народу» вивчається в навчальних закладах республіки з 2003 р. Але, якщо курикулум для 1-4 класів уже витримав три видання, то курикулум для 5-9, тобто гімназичних класів, був затверджений Міністерством освіти та досліджень лише 2024 р.

Головна мета предмета: формувати і розвивати етнокультурну ідентичність учнів як основу громадянської ідентичності громадян Республіки Молдова. Зміст дисципліни гармонійно поєднує наступні компоненти: ключові моменти історії етнокультурної спільноти та історичної батьківщини від давнини до сучасності, традиційну культуру і фольклор, знакові особистості та інформацію про інші етнокультурні спільноти республіки для розвитку компетенцій якісного діалогу культур.

Що стосується традиційної культури, то автори курикулуму Кожухар В., Кожухар К., Бедонька-Кугал Т., Лупу Г. прагнули вибудувати зміст предмета таким чином, щоб учні познайомилися з основними її компонентами. Матеріал представлено з огляду на вікові особливості дітей і комплексно формує уяву про той чи інший компонент культури.

Традиційне житло є одним з важливих компонентів традиційної культури. Ця тема розглядається як у модулях, пов'язаних з історією місцевих українців, так і в модулях, присвячених традиційній культурі. У курикулумі простежується розвиток поселень і житла від найдавніших часів (слов'янські племена антів і склавинів, уличів і тиверців, в Київській Русі, Галицько-Волинському князівстві, в епоху середньовіччя, в Новий час і до наших днів).

Розвиток українського традиційного житла наприкінці ХІХ – на початку ХХІ століть, виходячи з його основних складових компонентів, досить детально розглядається в 7 класі:

- Поселення і житло. Розташування та планування поселень. Матеріали та техніка будівництва.
- Селянська садиба (розміри, планування, місце споруд різного призначення, городу, саду, квітника тощо). Будівлі житлового комплексу.
- Традиційна українська хата. Розташування та планування. Спільне і відмінне в українській і молдовській хаті. Велика хата та *Casa mare*.
- Інтер'єр та внутрішнє оздоблення традиційної старовинної української і молдовської хати.

Оскільки підручники досі не розроблялися, автори наводять розлогий список літератури, який допоможе вчителю підготуватися до уроків.

Ключові слова: «Історія і культура українського народу», українці Молдови, традиційна культура, традиційне житло, українська хата.

Їжа і харчування українців Молдови в курикулумі з історії і культури українського народу

Др. Катерина КОЖУХАР,

Інститут культурної спадщини, Республіка Молдова

<https://orcid.org/0000-0002-8272-9940>

Предмет «Історія і культура українського народу» належить до соціогуманітарних дисциплін і є обов'язковим для навчальних закладів з вивченням української мови та літератури в Республіці Молдова. Цей документ є частиною Національного курикулуму, заснованого на формуванні компетенцій, на зобов'язаннях, взятих Республікою Молдова у сфері демократичної освіти та виховання, прав людини, у тому числі національних меншин, міжкультурного виховання. Його вивчення гарантоване Конституцією і забезпечується низкою національних та міжнародних законодавчих актів.

Навчання історії та культури було запроваджено 2003 р. за курикулумом для початкової ланки (2006, 2010, 2018), і лише 2024 р. був затверджений перший державний регламентуючий документ для гімназичної ланки, який спрямовує діяльність учителів і є основою для їхньої творчої викладацької діяльності, довгострокового та короткострокового дидактичного планування, а також фактичного здійснення процесу викладання-навчання-оцінювання.

Мета курсу – **формування й розвиток етнокультурної ідентичності учнів як основи їхньої громадянської ідентичності – досягається шляхом реалізації низки завдань, зокрема:** виховання почуття етнокультурної приналежності, пошани демократичних цінностей, толерантності та емпатії до культурного різноманіття, поваги до історичного минулого як свого народу, так і інших народів Республіки Молдова; формування уявлення про цінності своєї етнокультури; формування усвідомленості взаємозв'язку з історичною батьківщиною через культурну наступність та історичну пам'ять та ін.

Значне місце у структурі одиниць змісту, одиниць компетенцій, видів діяльності та продуктів займають теми, пов'язані з їжею та харчуванням як важливої складової народної культури. Імпліцитно вони присутні в модулях, де розглядається календарна і сімейна обрядовість і не тільки в них, наприклад, «Зимові свята єднають родину», «Прилинь, весно», «Усе село чекає в гості. Храм села/ міста» тощо (початкова ланка); «Народний кален-

дар українців», *«Ремесла і промисли наших предків. Допоміжні види господарської діяльності. Рибальство. Полювання. Бортництво / Бджільництво», «Українські землі у XIII-XVII століттях. Запорізька Січ – козацька республіка <...>. Побут, звичаї козацького товариства», «Суспільний побут. Вечорниці. Українське весілля в Молдові. Особливості довесільних обрядів українців (оглядини, сватання, заручення). Пологовий обряд. Родини. Хрестини. Вшанування предків роду. Провідна неділя / Радунія. Поховальний обряд», «Трудові свята та обряди» та ін. (гімназична ланка).*

Однак уже в початковій ланці є окремі теми, безпосередньо присвячені їжі і харчуванню: «Хлібом-сіллю зустрічає рідна хата», «Зварю тобі борщичу!» у 2 класі та ін. Докладно повсякденна, святкова та ритуальна їжа і напої, технологія приготування і зберігання, режим харчування, харчові обмеження та взаємовпливи вивчається в 6 класі гімназії, де розглядаються також тема посуду і начиння молдовських українців.

В одиницях компетенцій визначені знання та вміння, наприклад, знання національних страв українського та молдовського народів, способів їх приготування та споживання; знання традиційних українських страв своєї місцевості, назв посуду і начиння тощо. Цікавими і продуманими, на наш погляд, є запропоновані *види навчальної діяльності*: розповіді, бесіди, повідомлення про повсякденні, святкові та ритуальні страви українців Молдови; про піст та пісні страви; пошукова робота: записування рецептів традиційних родинних страв, складання питань до гри «Вгадай страву, напій»; *продукти*: збірник рецептів «Страви моєї родини», текст-розповідь «Моя улюблена страва» тощо.

Ключові слова: «Історія і культура українського народу», українці Молдови, їжа і харчування, традиційні українські страви.

«Громові» свята в гуцульському народному календарі

Др. Олександр КОЛОМІЙЧУК,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.

Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0003-2865-2396>

«Громові», або «сердиті» свята є невід'ємним складником українського народного календаря, традиція яких сягає дуже давніх часів. У народній пам'яті та календарно-обрядовій практиці населення України постає

ціла низка подібних свят, до яких треба віднести першу середу і четвер після Великодня та Трійці (нерідко – більшу частину усього тижня після цих християнських свят), Переполовнення (середу четвертого тижня після Пасхи), дев'яту і десятю середи після Великодня, Розигри (перший день Петрівки), святого апостола і євангеліста Іоана Богослова (21 травня), святого Онуфрія (26 червня), святого Прокопа (21 липня), Собор архангела Гавриїла (26 липня), святого Володимира (28 липня), святого Іллі (2 серпня), Успіння праведної Анни (7 серпня), святих мучеників Бориса і Гліба (6 серпня), святого великомученика Пантелеїмона (9 серпня), святого мученика Лупа (5 вересня) тощо [1, с. 21–22; 2, с. 117, 121, 126, 127, 132, 133, 173, 175, 235, 240, 247, 253, 254, 261; 3, с. 135–138].

Як слушно зауважує український етнолог О. Васянович, частина «громових» свят не має конкретної дати, а переміщується по календарю, будучи прикріпленою до інших великих свят, зокрема Великодня та Трійці. Такі дні не належать до так званих приписаних свят, але шануються народною традицією [1, с. 21].

У «громові» та «градові» свята народна культура українського села забороняла працю на городі або ж у полі, обмеження нерідко накладались і на вигін худоби. Вважалося, що недотримання громадських узвичаєних норм накликувало суттєву небезпеку – втрату зібраного врожаю чи спалення копиць сіна, ба більше, смерть загрожувала порушникові народного припису. Для прикладу, на Верховинщині: *«На Прокіп'ї таких було багато людей, що робили, то громи д'вечір ек погрімєт та блискавки, та попале стайні з сіном і обороги»* (с. Голови); *«Я знаю, там у Воловім ми іскосили, там на стіг громадимо, а то було Лупа. Свето Лупа. Лупає Лупа. А то за плотом, та й тот сусід там кидаєт сіно, а ми з цього боку. А цес сусід каже: «О, я таке лупнув сіно». І ви знає шо: грим ек гримнув та й запалив то сіно...»* (с. Кривопілля) [2, с. 127; с. 133].

Щоб убезпечитись від «сердитих» свят, мешканці Гуцульщини відмовлялись від праці у той день: *«Так на Довгого Івана (21 травня. – О. К.) я не клала. То мале, не велике світло, то ще щось таке можеш робити. Але я знаю, відколи я собі говію в ту днину, я ніколи гадюки не виджу, то змії такі. То і маржину ніхто не кусає, у мене ніхто нічо не робит»* (сміт. Верховина) [2, с. 117]. Коли ж не могли обійтись без городніх чи польових робіт, то просили у Бога пробачення: *«Я на Онуфрея сапала [...] Я Бога просила святенього, аби дав ласку простити»* [1, с. 21–22].

Ключові слова: «громові» свята, народний календар, традиція, праця, заборони.

Список використаних джерел і літератури

1. Васянович О. Сучасні метеорологічні знання та вірування гуцулів. Народна творчість та етнологія. 2013. № 6. С. 13–26.
2. Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 6. Календарна обрядовість / [голов. ред. тому Г. Скрипник]; НАН України; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2016. 400 с.
3. Ковальчук Н. Традиційні свята та обряди Рівненського Полісся: структура, термінологія, географія поширення (середина ХХ ст.). Київ : Арт Економі, 2021. 328 с.

Орнаментика ткацьких виробів порубіжної зони Південно-Східного Поділля і Нижнього Подунав'я: проблема культурної атрибуції

Габ. др. В'ячеслав КУШНІР,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3058-3019>

Особливістю Південно-Східного Поділля і української частини Бужака є етнографічне розмаїття, яке сформувалося в ХІХ ст. в процесі активних міграцій населення у ХІХ ст. Створилися умови для комунікації носіїв різних культур, які супроводжувались взаємозапозиченнями і відобразилися у звичаєво-обрядовій і господарсько-побутовій сферах. В результаті, в таких регіонах виникла проблема культурної атрибуції, зокрема орнаментики ткацьких виробів. Тому предметом нашої уваги стало питання атрибуції орнаментики килимових виробів і рушників українсько-молдовської зони середнього Подністров'я (Південно-Східне Поділля) та українсько-румунської зони Нижнього Подунав'я.

Дослідженнями зафіксовано існування в українських, молдовських і румунських селах однакових елементів орнаментики. Це результат комунікацій. Процесу обміну знаннями і досвідом сприяли міжетнічні шлюби, використання в обрядових практиках виробів ткацтва, придбаних на ринку, або виготовлених на замовлення в сусідніх селах з іншими культурними традиціями. Прикладів замовлення виробів достатньо, як і запозичень. Так, такий ткацький виріб, як *нафраниця*, молдовського походження відомий в українських селах Грабове, Загнітків, Шершенці, а також в молдовському Подністров'ї – Кам'янці, Підоймі, Рашкові. Як українці, так і молдовани відносять цей виріб до своєї національної культури.

Схоже спостерігається і в орнаментичі виробів ткацтва українців, молдован і румунів Нижнього Подунав'я. Українці опанували ще в кінці XVIII – на початку XIX ст. місцеву традицію ткання шовковою ниткою, взяли участь разом з молдованами і румунами у формуванні місцевої орнаментики, наприклад, рушників. Спільними елементами в орнаментальних композиціях рушників є мотив «Дерево життя», геометрична символіка, рослинні мотиви.

Тобто, на певному етапі тривалого використання чужий елемент орнаментики, чи навіть ткацький виріб (*кадреля, паратари*), стереотипізується і розглядається не як запозичений, а як автентичний маркер монокультури, тобто маркер власної культури. Етнічні спільноти (українці, молдовани, румуни) не втратили національної ідентичності, попри однакові окремі компоненти, які з'явилися в результаті комунікацій як новації і в подальшому розвитку надали культурі особливих регіональних рис. Але сукупність новацій і традиційних елементів, і не тільки в орнаментичі, стає основою формування регіонального варіанту етнічної культури.

Ключові слова: Південно-Східне Поділля, Нижнє Подунав'я, ткацтво, орнаментика, міжкультурні комунікації.

Українська уставкова сорочка: варіанти крою

Др. Тетяна КУЦИР,

Інститут народознавства Національної академії наук України,
м. Львів

<https://orcid.org/0000-0002-6522-0640>

Одним із загальноновизнаних символів України сьогодні є вишита сорочка. Зазвичай, увагу звертають саме на її декор: вишивальні техніки та орнаментальні особливості. Разом з тим, не меншої уваги заслуговує крій традиційних виробів, який вирізняється значною варіативністю.

Традиційну уставкову сорочку частіше носили жінки, аніж чоловіки. Вона була у комплексі чоловічого вбрання окремих історико-етнографічних районів, наприклад, на Бойківщині, проте для чоловіків в Україні частіше шили сорочки тунікоподібного крою.

Визначальною особливістю уставкової сорочки є наявність уставки — окремої деталі, яку пришивали у плечовій частині виробу, тому уставку іноді називали «плічком».

Сорочки могли бути «додільними» — виріб кроїли на повну довжину без додаткових швів, або «до підтички». У такому випадку до «станка» (верхньої частини) пришивали «підтичку» — нижню частину, для якої часто використовували тканину гіршої якості.

Крім того, «станок» і спинка виробу могли бути окремими деталями у тому випадку, коли ширини тканини вистачало, або ж складалися з трьох і більше частин. Коли «станок» шили з трьох частин, як правило кожна з них мала однакову ширину. Одна деталь складала ширини півки, а припадала на ще одну частину, вшиту збоку, із розрізом для пришивання рукава. Уставкова сорочка також могла бути пошита з «бочками» — деталями, вшитими між півкою та спинкою симетрично з обох боків для збільшення ширини виробу.

За способом пришивання уставки до півки та спинки уставкові сорочки поділяють на дві великі групи: із уставкою, пришитою по пітканню, та з уставкою, пришитою по основі. Сорочки з уставкою по пітканню були у вжитку на значних територіях України, тоді як сорочки з уставкою по основі були у комплексі вбрання лише окремих історико-етнографічних районів, зокрема, Східного та Західного Поділля, Буковини, Гуцульщини. Зазвичай в межах одного історико-етнографічного району використовували лише один із типів уставкової сорочки. Виняток становить Покуття, де водночас шили сорочки з уставкою і по пітканню, і по основі.

Сорочки з уставкою по пітканню значно різнилися шириною і довжиною уставки, відповідно до якої коливалася і ширина рукава. Так, на Слобожанщині та Наддніпрянщині шили сорочки із порівняно широкими уставками, які густо призбирали по лінії горловини, і рукави у таких сорочках відзначалися значною шириною. Інколи їх призбиравали по лінії пришивання рукава до уставки, формуючи так звані «пухлики». Натомість, уставки та рукави поліських, волинських, опільських та підгірських сорочок суттєво вужчі. Рукави до уставок у цьому випадку пришивали зазвичай без призбирувань.

У сорочках, уставки яких до станка пришивали по нитці основи, були дещо вужчими і довшими, аніж у сорочках з уставками по пітканню. Особливості формотворення таких сорочок зумовлювали велику кількість складок навколо горловини. Відмінності між етнографічними районами у них полягають саме у формуванні лінії горловини, яка могла бути глибшою, як наприклад, у буковинських сорочках, чи меншою, ближчою до шиї — у сорочках Покуття та Гуцульщини.

Ключові слова: Україна, традиційна сорочка, уставка, крій.

Зачинателі українського народного стилю в одязі як вияву національної свідомості

Др. Тетяна МОРОЗ,

Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», Україна,

габ. др. Олександр КОЖОЛЯНКО,

Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», Україна

Тема українського народного одягу, зокрема вишитої сорочки, вже була предметом нашого дослідження: «Вишиванка – поема життя, закована вічність в узорах»: мода на вишиванки серед українських письменників» (матеріали Міжнародного етнологічного симпозіуму, присвяченого Всесвітньому дню її та Міжнародному дню народного костюма, м. Кишинів (Молдова), 20-21 червня 2024 р.). У тій науковій розвідці ми стверджували, що «вишиванка є символом приналежності до роду, який також є оберегом кожного українця, та символізує любов, сім'ю, вірність, батьківщину, благополуччя та процвітання». Вказували на той факт, що «культуру носіння вишиванки серед української інтелігенції XIX ст. запровадили Олена Пчілка та Іван Франко».

У фокусі цієї наукової розвідки – зачинателі українського народного стилю в одязі як вияву національної свідомості, адже свідомий вибір національного костюма значною мірою пов'язаний не лише з визнанням його естетичної цінності, але й зі свідомою адаптацією системи національних цінностей і, в цілому, демонстрацією своєї належності до визначеного етносу. Серед зачинателів українського народного стилю в одязі як вияву національної свідомості називаємо Т. Шевченка, М. Старицького, М. Лисенка, В. Тарновського, М. Заньковецьку, Ганну Барвінок.

Так, найбільший вплив на утвердження національного іміджу серед українців справив Тарас Шевченко. Він справедливо визнаний творцем української ідеї та українства як ідеології. Навіть у манері вдягатися він демонстрував свої духовні переконання. На автопортреті зобразив себе в смушевій шапці та кожусі у поєднанні з європейським костюмом. Саме так Шевченко розпочав модернізацію українського іміджу. Витонченим українським денді був і Василь Тарновський, відомий збирач національних старожитностей та меценат українських справ. Відомий український

письменник і корифей українського театру Михайло Старицький протягом всього життя тримав у своєму гардеробі компоненти народного одягу. Разом із Миколою Лисенком у 1860 році, тоді ще студенти київського університету, вони відгукнулися на заклик відстоювати свою національність, мову та демократичні ідеї через одяг у народному стилі. 36 років по тому майбутнього літературознавця, творця української журналістики Сергія Єфремова було виключено з Київської духовної семінарії «за неблагонадежність», доказом якої було те, що «носил малороссийскую сорочку»... Натомість у Москві після гастролей трупи Миколи Садовського в 1891 р. під впливом яскравих образів Марії Заньковецької на деякий час серед її «поклонників» поширилася мода носити український народний костюм. Коли Петро Косач одружився з Ольгою Драгомановою (Оленою Пчілкою), вона фотографується в намітці. Після цього з'являється й відома фотографія Ганни Барвінок, дружини Пантелеймона Куліша, у вишиваній сорочці, керсетці та картатій спідниці на криноліні, поверх якої – фартух-запaska. Ймовірно, саме ці фотографії сприяли моді на керсетки та спідниці на криноліні серед панянок, які до українського образу могли додавати модні світські прикраси.

Як бачимо, український народний стиль в одязі став своєрідним виявом національної ідентичності серед українських інтелектуалів XIX ст., які інтерпретували народний одяг, прокладаючи місток вишиваній сорочці до європейського стилю. Саме інтелігенція, яка перебувала під впливом демократичних ідей, пропагувала національне пробудження з чітким українським самовизначенням та свідомою національною концепцією. Таким чином, «українська стихія» стала одним із маркерів української ідентичності, адже народний костюм, який складався протягом століть, створює художній образ, втілює в собі не лише історію нації, а і її національні цінності.

Ключові слова: український народний одяг, національні цінності, національний символ, національна свідомість, зачинателі.

Етнічні традиції у діапазоні творчості художниці Ганни-Оксани Липи

Др. Романа МОТИЛЬ,
Інститут народознавства Національної академії
наук України, м. Львів
<https://orcid.org/0000-0001-6936-0328>

Ганна-Оксана Липа — заслужена художниця, талановита мисткиня-філософ у галузі образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, належить до провідних керамістів України. Діапазон її творчості надзвичайно широкий — від концептуальних інсталяцій, монументальних панно — до взірців авторської кераміки і скульптури малих форм. Ганна-Оксана Липа бере активну участь у культурно-мистецькому житті Львова, вона є учасницею численних виставок, симпозіумів, пленерів.

Для доробку мисткині характерні філософське осмислення буття, звернення до першоджерел, світових культурних пластів, монументалізація форм, трансформація символів і пластичних засобів через синтез різних видів мистецтв. У своїх роботах вона сповідує проукраїнську традицію образотворчості, духовного вдосконалення та пошуку найефективніших форм у передачі основного задуму.

Своєрідність рукотворних формувань, нашарування, декорування, яке використовує художниця, коли працює із керамікою, медитативність творчого процесу — усе це лягло в основу як графічних, живописних, так і керамічних шедеврів Ганни-Оксани Липи.

Від ранніх творів її цікавить полісемантична знакова система, яку Ганна-Оксана переносить у свої роботи, будуючи власну систему авторських символів. Мисткиня стверджує, що Україна багата символами і потужною енергетикою. Чим складніший рельєф самої землі, тим більші кути заломлення, складніша, багатша музика, звідти оті наші “високі ноти” в народних піснях. А коли рівна — то голос зійде на одній ноті, наприклад, як у тундрі.

Художниця вважає, що місія, покликання митця полягає в осягненні, пізнанні себе і Всесвіту як єдиного цілого та передачі цих знань іншим.

До основних циклів Ганни-Оксани Липи відносяться (“Матріархат” (1990-1991), “Аве Марія” (1987-1998), “Трансформація” (1998), “Ікона-Хрест” (2001), “У пошуках золотої рибки” (2002), “POLY+SEMA” (2008), “SACRUM TERRA – СВЯЩЕННА ЗЕМЛЯ” (2009, 2013), “Даная” (2013) та інші.

Ключові слова: творчість, етнічні традиції, символи, трансформація, мистецтво.

Український одяг в житті та творчості Максима Рильського (до 130-річчя з дня народження)

Др. Марина ОЛІЙНИК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М. Т. Рильського
Національної академії наук України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-2946-8243>

19 березня 2025 року виповнилось 130 років з дня народження видатного українського поета, перекладача, публіциста, організатора науки та громадського діяча України Максима Тадейовича Рильського. З 1942 по 1964 рр. він був очільником Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології АН УРСР. Різні грані творчості та життя видатного українського діяча стали предметом численних наукових студій.

У рамках проведення дослідження щодо присутності українського вбрання в міському побуті ХХ ст. було розглянуто використання українських вишитих сорочок в приватному житті Максима Тадейовича Рильського упродовж його життя. В рамках реалізації проекту «Вишивка в одязі видатних українців» було відтворено три його вишитих сорочки, які зберігаються в Київському літературно-меморіальному музеї Максима Рильського. Українські вишиті сорочки були присутні в його побуті упродовж усього життя. У розвідці буде простежено, як етнографічні знання про український одяг знайшли поетичне відображення в творчому доробку поета-академіка.

Представляючи поетичний образ годувальниці-землі, М. Рильський обирає метафоричні образи вбрання не дівчини на виданні, а саме жінки у статусі молодиці: «Гей ти, земле, хліборобська мати, / Обперезана річками голубими, / У зеленому високому очіпку, / У мережаній китайчатій запасці, / В плахті, критій квітами ясними». Природа набуває одухотвореної образності, подібно до життя людини з притаманними характеристиками побуту: «Ліс одягає у шати барвисті», «День осінній... вітер віє, / І красуня Сонце змерзло, / Одягає теплі шати, – / Хмари сиві і блакитні», «Потім шати всі скидає, / І лягає тихо спати», «І ніч в янтарному намисті / Стоїть до ранку при дверях».

Знання поета щодо особливостей конкретних предметів народного строю знайшло прояв у фрагменті вірша «Миргородські записи», в якому колгоспниці обговорювали сюжет твору М. Гоголя «Сорочинський

ярмарок»: «Була неділя, тихий час дозвілля, / Тому ото на теми історичні / Колгоспниці змагались мали час, / На моріжку розсівшись півколом / Здавалось дійсно вірили вони / В реальність Солопія Черевика, / Параска й Хіврі, лиш червону свитку / сприймаючи із скепсисом належним, / Для чого дав підстави Гоголь сам». М. Рильський звернув увагу на етнографічну невідповідність народному побуту червоної свитки, яку М. Гоголь увів у твір «Сорочинський ярмарок», адже відомо, що свитки виготовляли з сірого, білого та коричневого сукна, а не червоного.

У продовження теми прагматичного ставлення до функціонування одягу з національними маркерами доречно згадати публіцистичні нотатки М. Рильського: «Але от розгорнімо недавно виданий у Києві альбом із серії “Українське народне мистецтво” — альбом, присвячений убранню, загляньмо в розділ “Моделі сучасного вбрання за українськими народними мотивами”. Йй-Богу, є там чого повчитися нашим модницям та модникам!».

Сучасні реалії потужної хвилі моди на одяг з українськими маркерами є відповіддю на поставлене питання піднесеного поета та прискіплого вченого.

Ключові слова: вишита сорочка, вишиванка, український одяг, етнографічні знання, Максим Тадейович Рильський.

Мистецькі майстерні як осередки збереження традиційного вбрання українців

Ігор ПЕРЕВЕРТНЮК,

Інститут народознавства Національної академії наук України,
м. Львів

<https://orcid.org/0000-0001-7111-0678>

Дослідження присвячене феномену мистецьких майстерень з виготовлення та реконструкції традиційного українського вбрання. У фокусі уваги — витоки, еволюція та культурна значущість цього феномену у контексті історичних і соціокультурних трансформацій та викликів.

Мистецькі майстерні, як осередки збереження традиційного вбрання українців, сформувалися на ґрунті традиційних народних ремесел, зокрема ткацтва, вишивки та шиття. Їхня діяльність була тісно пов'язана з ремісничими цехами, монастирями та локальним кустарним виробництвом.

Майстерні з виготовлення та реконструкції традиційного вбрання виступали каналами передачі не лише технічних навичок, але й глибоко вкорінених символічних сенсів, закладених у елементи традиційного строю: крій, орнаментальні мотиви, кольорову гаму. Їхня роль була й залишається важливою у формуванні локальної культурної ідентичності.

Ідеологічна уніфікація радянського суспільства спричинила відвернення уваги від цінностей традиційної культури й, зокрема, спровокувала масове згортання майстерень. Втім, завдяки етнографічним експедиціям та дослідженням вдалося зберегти значну частину автентичних знань.

Наприкінці 1980-х років суспільні настрої змінилися. Актуалізувалася цікавість до традиційного мистецтва як до дієвого засобу етнічної самоідентифікації. Почали множитися фольклорні колективи з реконструювання етнічних традицій, важливою компонентою якого стало традиційне вбрання. Потреба в такому вбранні ініціювала появу модерних приватних майстерень з відтворення народного одягу. Організатори майстерень почали співпрацювати з науковими та музейними працівниками, що значною мірою посприяло активному відродженню ремісничих практик.

Нині майстерні переживають багато викликів. Вони змушені шукати баланс між збереженням автентики та адаптацією до запитів сучасного споживача. Це часто тягне за собою спрощення або стилізацію окремих елементів традиційного вбрання. Паралельно зростає значення новітніх технологій — цифрових реконструкцій, 3D-моделювання, фотографічної документації музейних та приватних колекцій народного одягу — у процесах фіксації та реплікації історичних зразків. Усе перелічене відкриває нові шляхи збереження нематеріальної культурної спадщини.

Сьогодні мистецькі майстерні з відтворення народного одягу — це не лише виробничі осередки, а й простори культурної пам'яті, творчості та спротиву глобальним процесам уніфікації. В умовах сучасних викликів — війни, культурного тиску, глобалізації — вони виступають важливими чинниками підтримки національної ідентичності.

Ключові слова: традиційне вбрання, мистецькі майстерні, культурна спадщина, етнографія, ремесла.

Скляні прикраси в українському народному костюмі

Маргарита ПУГАЧЕНКО,

Київський столичний університет ім. Б. Грінченка, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0837-1108>

Скляні прикраси в українській народній ноші представлені різноманітними форм і є маркерами статусу, віку, регіональної належності та естетичних уподобань. Так, бісерна оздоба зустрічається в одязі, в головному уборі та окремих нагрудних виробів і чоловіків, і жінок. При тому, що власних виробництв скляних намистин з XVIII століття на теренах України не спостерігається, традиція їх використання в народному костюмі збереглася і дотепер. Зокрема, бісерні прикраси і сьогодні займають важливе місце у творчості народних майстринь. Останні відтворюють кризи, силянки, гердани та котильйони за автентичними візерунками і створюють власні інтерпретації

Також популярності не втрачають скляні намиста різних кольорів, які мають власні назви. Зокрема, «гадюче намисто» виконане з глухих чорних намистин і характерне для заміжніх жінок Полтавщини та Вінниччини. Подібні скляні вироби зустрічаються в асортименті чеських та італійських виробників, але вітчизняні колекціонери вважають, що вони також виготовлялись в українських гутах. Так, Микола Литвиненко стверджує, що доказом цього є фіолетовий відтінок намистин, характерний для чорного українського скла XVIII-XIX століть. Так само, як і недосконала форма і отвір у вигляді конусу, на його думку, є показником означеного припущення.

Намиста білого кольору з непрозорого скла, на думку Г. Врочинської, відігравали важливу роль у ритуальному контексті. Так, у багатьох регіонах України означені прикраси були частиною траурного строю або носилися під час пошуку.

Найбільшої популярності набули скляні намистини різноманітних відтінків червоного кольору, які нагадували коралі. Прикраси збиралися з художніх силікатів різної прозорості і мали назву «коралі», «кам'яне намисто» тощо. Зі скла робили підробки не тільки кораловим намистам, а також перлинам, гранатам, бурштину та іншим камінням. Крім того, зустрічаються намиста блакитного, зеленого і жовтого кольорів різноманітної прозорості та форми, іноді з гранями, але без декорування.

Намистини, прикрашені малюнками, мали назви «писані пацьборки», або «венеційки» і вже з XVIII століття потрапляли в західні регіони Укра-

їни. Особливої популярності означені аксесуари набули на Гуцульщині, Покутті та Буковині. Унікальні намистини виготовлялись вручну методом лемпворка майстрами з острова Мурано, але пізніше їх копіювали склярі з Богемії. І сьогодні венетійські намистини часто поєднують з іншими елементами у складі традиційних нагрудних прикрас.

У XX столітті, з розвитком технології видування скла, додалися до українського народного костюма «лускавки», або «лускалки». Особливої популярності вони набули у 30-ті роки на теренах Півдня і Сходу України, у Східній Галичині, а також на Середньому Придніпров'ї.

Дослідження скляних елементів українського народного костюма відкриває нові можливості для розуміння рівня культурної інтеграції, обміну технологіями та розвитку власної промисловості.

Ключові слова: прикраси, український народний костюм, скло, біжутерія, пацьорки.

Особливості формування колекції юпок у Національному музеї історії України

Др. Сергій СІРЕНКО,
Національний музей історії України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-4268-2284>

Серед академічної спільноти України побутує думка, що традиційний одяг українців є вивченим. Проте музейні колекції одягу сьогодні ще ґрунтовно не досліджені. Наприклад, юпки у Національному музеї історії України (далі – НМІУ) науковці вивчали, звертаючи увагу лише на яскраві екземпляри.

Юпка – короткий, до колін, верхній одяг із рукавами, вузьким стоячим коміром і клинами (вусами). У науковій літературі існує дві концепції походження юпки – від свити або від керсетки. Гадаю, у вирішенні цього питання можна значно просунутися, вивчаючи музейні колекції юпок, передовсім Національного музею історії України.

Національний музей історії України розпочав діяльність у 1899 р. За час існування він пройшов декілька реорганізацій, під час яких часто змінювалися й назви. Значних змін музей зазнав у 1930–1940-х рр. Так, у 1930 р. було відокремлено археологічний відділ, експонати перенесли до нового археологічного музею на території Лаврського заповідника. У 1935

р. на базі художнього відділу було створено Київський державний музей українського мистецтва, який залишився в первинному приміщенні. Інші колекції відділів перевезені до Всеукраїнського музейного містечка в Києво-Печерській лаврі. Під час Другої світової війни частина експонатів була евакуйована до Уфи, частину окупаційною владою вивезено до Німеччини. Після звільнення Києва в 1944 р. музею було виділено приміщення колишньої художньої школи, у якому він знаходиться по сьогодні. Усі ці реорганізації вплинули на формування колекції юпок.

У формування колекції юпок НМІУ можна виділити такі етапи: 1) 1899–1919 рр., 2) 1920–1940-і рр., 3) 1950–1980-і рр., 4) 1990–2020 рр. Перший етап пов'язаний з діяльністю археолога, етнографа, мистецтвознавця М. Біляшівського, який був директором музею. Перші юпки надійшли під час підготовки першої південноросійської кустарної виставки (Т-290, Т-348). У 1907–1908 рр. до музею було передано юпки (Т-291 та Т-316) із Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, яке діяло в Києві у 1873–1876 рр.

У 1911–1914 рр. завідувач історичного й етнографічного відділу Д. Щербаківський та «уповноважені особи» М. Валукинський та К. Чигирик, які збирали для музею предмети, привезли до Києва юпки з Полтавщини (Т-289, Т-292), Чернігівщини (Т-288, Т-319, Т-349), Катеринославщини (Т-293, Т-294, Т-304, Т-324, Т-325).

Під час другого етапу юпки надходили переважно з інших музеїв (Т-282, Т-315, Т-323, Т-388, Т-389) та етнографічних експедицій (Т-53, Т-391, Т-393).

Під час третього етапу було відкомплектовано найбільше юпок під час музейних експедицій. Артефакти закуповувалися (Т-5938, Т-5990, Т-6001, Т-6002, Т-6066, Т-6153, Т-6173, Т-6476, Т-6477, Т-6564, Т-6582, Т-7050, Т-7771, Т-7772, Т-7920) або дарувалися (Т-5942, Т-5985, Т-6669, Т-6679, Т-6924, Т-7713, Т-8196, Т-8198).

На четвертому етапі юпки дарували, приносячи до музею (Т-8530, Т-8531, Т-8696, Т-9080, Т-9294, Т-9652, Т-9859).

Отже, в колекції Національного музею історії України перебуває 52 юпки. Їх під час першого, третього етапу збирали переважно працівники музею або «уповноважені особи» під їхнім керівництвом. Під час другого – артефакти в основному надійшли з інших музеїв. Четвертий етап характеризується активним дарування юпок музеєві.

Ключові слова: юпка, одяг, традиційний одяг, Національний музей історії України, українці.

Традиції народного будівництва на Слобожанщині

Др. Валентина СУШКО,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.

Т. Рильського Національної академії наук України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0003-0480-1473>

Народна архітектура є маркером традиційної народної культури: вона складається під впливом природних умов, місцевих будівельних матеріалів та народних уявлень (етичних, естетичних, понять про комфорт, зручність та доречність) та вірувань космогонічного, онтологічного й демонологічного характеру.

Традиційна народна архітектура українців Слобожанщини стала результатом поєднання традицій українців різних регіонів України: з Карпат, Галичини, Поділля, Волині, Правобережного Полісся та Середнього Подніпров'я, насадження уніфікованих псевдонародних традицій владою у XIX та XX ст., європейської моди. На планувальні принципи та будівельні матеріали впродовж історії існування краю впливали природні умови та наявні матеріали (дуб – XVII ст. акація – XIX – XX ст., сира глина чи випалена цегла), а також історичні соціально-економічні зміни: у козацькі часи хати будували з дубових колод, нерідко з дерев'яною підлогою та гонтовим дахом; епоха закріпачення (імперського та радянського), війни спричинили перехід до покриття хат очеретом і соломою, заміну підлоги глиняною долівкою, застосування доступніших матеріалів для зведення стін (дешевша деревина, глина, глинобитна цегла), спрощення номенклатури меблів. Покращення соціально-економічних умов приводило до урізноманітнення будівельних практик, застосування промислових – «євро» – матеріалів.

На підставі зібраних нами польових етнографічних матеріалів можна проаналізувати динаміку змін планувальних принципів житла від трикамерної «хати на дві половини» початку XIX ст. до житла, внутрішній простір якого ділився піччю, а до фасадної стіни доєднувалися господарські приміщення, сіни та веранда, що було характерно в першій половині XX ст., і вже до зовсім сучасного «котеджного» житла з помешканням-«студією» або, навпаки, дуже ускладненого внутрішнього хатнього простору.

Матеріалом для написання нашої розвідки стала фіксація явищ життя українців Слобожанщини наприкінці XX – на початку XXI ст. як у селах, так і в містах та містечках краю (Вовчанськ, Чутув, Богодухів, Золочів, Дергачі, Ізюм, Куп'янськ, Борова та інші міста, які нині ворог залишив у

руїнах, Нова Водолага, Красний Кут та інші), більшість з яких від 24 лютого 2022 р. зазнала руйнації, а деякі, як Вовчанськ чи Липці просто наразі знищені. Тому фіксація та опис цих явищ народної культури є вкрай важливими.

Ключові слова: Слобідська Україна, українське народне будівництво, будівельні матеріали, планувальні принципи житла, фіксація та опис явищ життя українців

Науковий каталог «Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» – унікальна збірка речових джерел української культури

Габ. др. Олена ФЕДОРЧУК,
Інститут народознавства Національної академії наук України,
 м. Львів
<https://orcid.org/0000-0002-4724-3566>

Збереження, вивчення та популяризація національної культурної спадщини належать до базових завдань етнології. У роки збройних агресій, коли національна культура цілеспрямовано знищується, такі завдання набувають стратегічного значення, стаючи дієвими заходами збереження національної ідентичності.

В умовах екзистенційного виклику, яким стала сучасна російська агресія, в Україні активно проводиться робота з підготовки книжкових видань, серед яких чільне місце посідають каталоги творів народного мистецтва з державних і приватних збірок. Серед кращих видань — науковий каталог «Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» (Київ, 2025. 160 с.). Авторами концепції та вступних статей є київський етнолог, кандидат історичних наук Володимир Щибря та чернівецька письменниця Леся Воронюк. У доробку цих авторів вже є два спільно реалізовані друковані видання, а саме — альбом «Нетлінні. Українські державні символи у народній вишивці та ткацтві» (Київ, 2023, 360 с.) і альбом «Пацюрки, цятки, коралики. Бісерні прикраси зі збірки Володимира Щибрі» (Київ, 2025, 224 с.).

Мотивацією до підготовки проєкту «Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» стало бажання оприлюднити мистецьку спадщину Луганщини,

яка у ході російсько-української війни (2014 – 2025) зазнала особливо катастрофічних втрат. Росіяни беззастережно знищують не лише самих українців, а й артефакти їх культурної ідентичності в неправомірній надії заселити спустошені землі бездуховними манкуртами. Годі сподіватися, що після досягнення Україною справедливого миру на її нині окупованих територіях ще залишаться хоч якісь речові джерела української історії. З огляду на сказане, каталогізація та подальша репрезентація вчасно музеєфікованих і завдяки цьому не втрачених культурних надбань є справою, результати якої важко переоцінити.

«Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» — це унікальне видання, оскільки воно репрезентує народне мистецтво знищеного війною краю, аргументовано посвідчуючи його українську сутність. Видання містить наукову статтю В. Щибрі з увиразненням загальноукраїнських та локальних рис колекційного вбрання Луганщини, зокрема з описом і аналізом матеріалів та кроїв автентичних сорочок і також з описом і аналізом технічних та художньо-стилістичних особливостей їх вишитого декору. Загалом на сторінках видання якісно візуалізовано та фахово атрибутовано 96 одиниць одягу, 87 із яких були створені безпосередньо народними майстрами Біловодського, Білокуракинського, Кременського, Новоайдарського, Новопсковського, Сватівського та Старобільського р-нів Луганської обл.

Науковий каталог «Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» стане вагомим внеском у розвиток українського народознавства. Він викличе дослідницький інтерес етнологів, мистецтвознавців, культурологів, працівників етнографічних, художніх та краєзнавчих музеїв, професійних і народних майстрів вишивки. Також видання зацікавить усіх небайдужих до культурних надбань людства в цілому, та України зокрема.

Ключові слова: Україна, культурна спадщина, Луганщина, народне мистецтво, вишиті сорочки.

IV. ÎN LIMBA RUSĂ

Мужская моленная одежда старообрядцев Молдовы

Ольга ГАРУСОВА,

Институт культурного наследия

<https://orcid.org/0000-0002-0813-1553>

В изучении сохранности и развитии традиций старообрядческой культуры особый интерес представляет традиционная одежда. Полевые материалы показывают разную степень бытования традиционной одежды в различных местах проживания в Молдове старообрядцев. Хотя под воздействием исторических факторов мужской костюм претерпел более значительные изменения, нежели женский, он сохранил ряд специфических особенностей. В повседневной жизни липоване пользуются современной одеждой. Косоворотки встречаются редко, однако старообрядец всегда узняется по способу ношения рубашки – навывпуск под пояс.

Мужской моленный комплекс ранее состоял из элементов традиционного (крестьянского) русского костюма: косоворотки, кафтана и пояса. Его неперменный атрибут кафтан (поддевка, армяк, азым, халат) представляет собой длинное верхнее одеяние однотонного темного цвета с застежкой на левой стороне или отрезное по талии, со сборкой сзади. Сегодня эта часть традиционного мужского гардероба остается обязательной для духовного наставника у беспоповцев (Единцы), причетников и клирошан (Кишинев, Бендеры). Прихожане посещают церковь с соблюдением строгих правил в современной одежде с некоторыми региональными особенностями. Так, в Покровке у мужчин «сложился свой тип одежды: шляпа, подпоясанная рубаха-косоворотка и темный плащ».

Важнейшая часть мужской староверческой моленной (в селах и повседневной) одежды – пояс, завязанный на правую сторону. Этот традиционный элемент народного костюма продолжает сохранять большое значение в духовной и материальной культуре липован. Он имеет практические и знаковые функции, из которых самая главная сегодня – сакральная. В церковной липованской традиции пояс, ношение которого, как и креста, считается «законом», приобрел знак «крепости духовной силы». Значимая роль пояса как оберега и как необходимой части повседневного и моленного костюма присуща именно староверам. В моленный мужской и женский комплекс входят также обязательные элементы богослужения – лестовка и подручник.

Традиционная мужская одежда сегодня у липован используется преимущественно для богослужений. Связанный с многовековой православной традицией костюм в этом случае является внешним выражением благочестивого облика старовера. Вещное проявление этнической идентичности, моленная одежда остается главным признаком и приметой этноконфессиональной принадлежности староверов. При всех изменениях исторических условий существования в старообрядческой среде сохранились знаковые элементы традиционной одежды, отчасти возрождаемые в настоящее время. Отметим, что в современном контексте повышается эстетическая функция традиционного старообрядческого костюма.

Ключевые слова: старообрядцы Молдовы, традиционная одежда, мужской моленный костюм, этноконфессиональная принадлежность, православная традиция.

Кичка как элемент традиционного женского костюма старообрядцев Республики Молдова

Др. Татьяна ЗАЙКОВСКАЯ,
Институт культурного наследия
<https://orcid.org/0000-0001-5438-9945>

В древние времена головной убор был одним из наиболее значимых предметов традиционного русского женского костюма и выполнял защитную функцию. Он отражал информацию о возрасте женщины, семейном положении, социальном статусе и т. д. Кичка является одним из традиционных головных уборов.

«Чело кичное» впервые упоминается в документе 1328 г. Еще в начале XX в. ее носили в селах России, более долго она сохранялась в южных областях. В наши дни кичка остается актуальной только в среде старообрядцев. В составе комплексного головного убора старообрядок Республики Молдова кичка занимает важное место, являясь предметом одежды, маркирующим статус замужней женщины; в костюме девушек она отсутствует. Кичка представляет собой вязаную или сшитую мягкую шапочку, которую зачастую (особенно праздничный ее вариант) декорируют вышивкой, бисером, блестками, кружевом, тесьмой и т. п. Существуют повседневные и праздничные кички. Впервые женщине кичку надевают при венчании. Обычно это делает мать жениха. Перед надеванием кички будущая свекровь расчесывает невесте во-

лосы и из одной, девичьей косы плетет две, которые перекрещиваются сверху на голове, образуя тугую «корзиночку», – делает так называемый «чуб». Интересно отметить, что в болгарском и хорватском языках само слово «кика» означало «коса» или «чуб». Эта лингвистическая деталь из общего языкового фонда еще раз доказывает древность существования данного элемента одежды в пространстве проживания славян. Эта шапочка должна закрывать волосы женщины, которые из-под кички никоим образом не должны быть видны. По всей видимости, это связано с древними представлениями о сакральности волос, о сокрытии в них жизненной силы, и в данном смысле кичка выступает как оберег. Когда мать жениха заплетает невесте две косы, она направляет пряди волос вниз, а не вверх. Хотя опрошенные информаторы не могли объяснить причины этого, суть состоит в том, что, согласно древним представлениям, невеста умирала для своего рода, чтобы впоследствии возродиться в роде мужа. Точно так же делается и в конце жизненного пути женщины – при обряде покаяния: пряди волос направляются вниз. Во всех других случаях, в повседневной жизни косы плетут прядями вверх. Помимо кички, покрывающей всю голову, существует и так называемая малая, или казачья кичка. Широкая кичка распространена во всех населенных пунктах Республики Молдова, в которых проживают старообрядцы. Оба типа кички используются, например, в г. Бендеры.

Кичка/кика имеет богатую историю, уходящую вглубь веков; она занимает особое место среди других женских головных уборов, имея свои варианты в различных регионах. С течением времени ее внешний вид преобразовывался и в известной степени упрощался.

Ключевые слова: кичка, оберег, маркирующая функция, старообрядцы, Республика Молдова.

Советские репрессии в Бессарабии против православных священнослужителей из гагаузских сел в 1940–1941 гг.

Дрд. Светлана КАПАНЖИ,
 Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
 Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-9293-9896>

В докладе рассматривается проблема репрессий советской власти против православных священнослужителей из гагаузских сел в 1940–1941

гг. Основные периоды этого этапа репрессий рассматриваются на примере конкретных судеб священников и дьяконов Кишиневской и Хотинской Епархии. При написании статьи использовались труды молдавских историков, справочники епархии и дела осужденных из фондов Национального архивного агентства.

Установление советской власти в Бессарабии непосредственно связано и с политическими репрессиями представителей румынского общества, так называемой местной элиты. К людям, занятым в сфере интеллектуального труда, относились: примары, нотариы населенных пунктов, государственные служащие, служащие полиции, учителя, медицинские работники, священнослужители различных концессий и др. В гагаузских населенных пунктах, как и по всей Бессарабии, в первую очередь репрессиям подверглись лица, которые занимали должность примара населенного пункта в разные годы межвоенного периода. Не обошли репрессии советского режима и священнослужителей, хотя по сравнению с примарами их было арестовано гораздо меньше. Такие аресты начались еще в 1940 г. и продолжились до июня 1941 г., вплоть до отступления Красной армии и советских органов власти.

Главными обвинениями против православного духовенства региона были занятия антисоветской агитацией в своих приходах и церквях, членство в различных политических партиях и зажиточность кулаков. Обвинения, которые мало чем отличались друг от друга, строились на показаниях свидетелей. Основные статьи обвинения – это 54 статья пункт 13 и пункт 10 Уголовного Кодекса УССР или аналогичная статья 58 УК РСФСР. Священнослужители на допросах, в основном, отрицали обвинения в антисоветской агитации. Тем не менее, они были приговорены к жестоким наказаниям, включая расстрел, длительное содержание в лагерях и ссылке. Наряду с ними пострадали и их семьи, которые были депортированы во время первой массовой депортации 12–13 июня 1941 г. По разным причинам не все священнослужители имели возможность выехать из Бессарабии до прихода советской власти, но большинству священников из гагаузских сел это удалось. Некоторые из них потом вернулись в свои населенные пункты в военный период 1941–1944 гг.

Ключевые слова: советские репрессии, Бессарабия, православные священнослужители, гагаузские села, антисоветская агитация.

Семейное празднование Рождества Христова и традиционные блюда болгар Молдовы (с. Московей Кагульского р-на)

Др. Надежда КАРА,

Институт культурного наследия

<https://orcid.org/0000-0001-8646-7442>

Болгары Молдовы, будучи православного вероисповедания, особое внимание уделяют религиозным праздникам, из которых самыми важными являются Рождество Христово и Пасха (*Великден*).

Полевой материал, записанный нами у информаторов-болгар села Московей, отражает особенности празднования Рождества в период со второй половины 20-го века и до начала 21-го века. По утверждению информаторов, с послевоенных лет (после 1945 года) до сегодняшнего дня в семьях болгар этого села соблюдается один и тот же порядок самого ритуала на религиозном и бытовом уровне.

Мы опираемся на данные информатора – женщины 67-ми лет, в семье которой уже три поколения рождены в с. Московей.

Празднование Рождества Христова состоит из двух этапов: канун Рождества (рус. Сочельник, болгар. Бъдна вечер, в с. Московей – *Вечеря*) – 6 января и дня Рождества (*Коледа*) – 7 января.

Еще в конце декабря или 3–4 января в семьях болгар режут свинью, заготавливают мясо и готовят мясные продукты для рождественского стола и для всего зимнего периода, вплоть до Великого поста. Главные два блюда, которые в болгарских семьях готовят из мяса свиньи, – *бахур* и *сал-тисон*, неперменные атрибуты рождественских угощений.

В канун Рождества (*Вечеря*) в с. Московей в семью старшего поколения (в нашем случае – это семья родителей нашего информатора) 6-го января приходили *кръщелници* – дети, которых крестили хозяева и родителей которых они венчали. Для детей готовили стол с угощениями – постными блюдами, которые ела семья в этот день, и обязательно компот, орехи, конфеты, виноград. Детей одаривала хозяйка – дарила носочки, рубашечки, платочки, хозяин раздавал детям деньги – по 10 рублей (с «красным Ленином»).

Дети приходили с подарками от родителей для *крестных* – калачом и конфетами, сушеными сливами и др. Через детей передавали приглашение родителям (*на кумците*), чтобы 7-го пришли в гости к 3–4 часам. Можно было это и не говорить, так как все знали порядок.

7-го января к родителям информатора приходило 16 молодых пар, которых они венчали. Кроме того, приглашались семьи братьев и сестер хозяев дома. За столом собиралось до 40 и более человек. Каждая пара шла с угощением: женщина несла калач и вареную курицу, завернутые в полотенце, а мужчина приходил с графином своего домашнего вина.

Непременные блюда на праздничном столе – котлеты из свиного мяса, холодец из курицы, бахур, салтисон, брынза, соленья (квашенные помидоры, яблоки, арбуз). Выставляли все блюда сразу, но позже других – горячее: запеченная в домашней печи капуста со свиным мясом, голубцы, домашняя лапша с вареной курицей, *мили́на* (болгарская вертута с брынзой, залитая сметаной, запеченная в печи). На сладкое был компот из слив и яблок и свежий виноград. Из напитков – только домашнее вино хозяина и гостей.

Соблюдался определенный порядок рассаживания за столом. Во главе стола – хозяин дома, далее *кумци*, по возрасту, старшие – ближе к хозяину. Женщины садились рядом со своими мужьями. Застолье вел хозяин. Гостеванье продолжилось 4 часа. Важны были темы разговоров за столом и во время перерыва.

Хотя сегодня обряды и порядок соблюдаются, но это становится все труднее в силу обстоятельств. Утрачены во многом прежние возможности в семьях, условия, изменяются и блюда.

Ключевые слова: болгары Молдовы, традиционные праздники, празднование Рождества Христова, ритуалы, застолье.

Парадокс трикстера в идишских устойчивых выражениях евреев Республики Молдова как проработка ряда смыслов феноменологической теодицеи

Др. хаб. Жозефина КУШНИР,
Институт культурного наследия
<https://orcid.org/0000-0001-5125-2070>

В докладе – на примере двух идишских устойчивых выражений (присловий) евреев Республики Молдова – рассматривается такой аспект народного еврейского мифологического сознания, как имплицитная проработка феноменологического образа всеведущего и любящего Бога / феноменологической теодицеи. Осмысление присловий мы осуществля-

ем в дискурсе их актуализации как нематериального культурного наследия.

Применен теоретико-понятийный аппарат интердисциплинарной ноэтической системы концепций, нами разработанной. В ее рамках мифологическое сознание (один из базовых компонентов феноменального сознания) определяется как «все экзистенциально значимое в глубинах бессознательного – интуиция в том числе – и все в вербализуемой части сознания, что этим обусловлено»; а термин «ноэтическое» обозначает «духовное», причем в экзистенциальном его аспекте и не в теологическом смысле, а в антропологическом (вслед за К. Гирцем и В. Франклом). Термином «феноменологический» здесь обозначено то, что присутствует в мифологическом сознании на уровне переживаний/смыслов.

Как известно, *попытки осмыслить Бога одновременно в качествах Сущего, Всеблагого и Всесильного сталкиваются с проблемой теодицеи, или «оправдания Бога»*. А именно – с необходимостью ответить на следующий вопрос: *«Если Бог реально существует и при этом благ и всемогущ, то почему в мире есть зло/смерть?»*.

Нас в данном случае интересует вариация ответа, которая имплицитно осуществляет феноменологическую теодицею каждый раз, когда человек применяет рассматриваемые присловья. При этом они обладают *несомненными смеховыми чертами* и ничем, на первый взгляд, не родственны столь сложному философскому труду, как проработка теодицеи. Более того: они оформлены как своеобразные заклатья-обереги (и действительно обладают такой функцией).

Эти присловья осуществляют феноменологическую теодицею через мотив парадоксального трикстерского «обмана» Бога.

Поясним: для мифологического сознания *трикстер – он же благодетельный трикстер – есть существо, которое совершает целенаправленные благодеяния, типологически близкие к вселенскому спасению, но под видом плутовства (воровства, глупости, шутовства, обмана)*. Вариант: трикстер – младшее божество, которое под видом плутовства и с помощью старшего божества, осуществляет благодеяния, типологически близкие к вселенскому спасению (Гермес и Зевс в «Гомеровых гимнах III. К Гермесу» и в тетралогии Т. Манна об Иосифе).

Суть рассматриваемого «парадокса трикстера» состоит в следующем. Актор-трикстер, применяя присловье, как бы пытается «обмануть» всеведущего Бога, причем в отношении Его сути и своих представлений о Нем. Трикстер имплицитно прикидывается, будто Бог не всеблаг, и будто он,

актор, в это верит. А цель данного притворства – посредством плутовской парадоксально-феноменологической теодицеи вместе с Богом преобразить мир в истинную реальность.

В докладе также рассматривается сущностное феноменологическое единство «парадокса трикстера» и истории об Иове (в той ее интерпретации, где Бог возвращает Иову детей живыми).

Ключевые слова: идишские устойчивые выражения, защита нематериального культурного наследия, парадокс трикстера, феноменологическая теодицея, ноэтическая система концепций.

Стилизация меховой безрукавки *keptar* в сценическом народном костюме гагаузов

Др. Диана НИКОГЛО,

Институт культурного наследия

<https://orcid.org/0000-0002-0248-8703>

Еще на территории Болгарии гагаузам был известен такой элемент одежды, как короткая суконная безрукавка (минтан), которая впоследствии стала заменяться жилетом городских покровов. В конце XIX – начале XX вв. в архаичный комплекс гагаузского традиционного мужского костюма одежды входила и меховая безрукавка, которая носила и носит до сих пор (в зависимости от региона) разные названия: минтан, кюрк, пошкина, кептар, бондица. Именно безрукавка стала наиболее популярной как в мужской, так и в женской одежде. Во второй половине XX в. данный элемент становится составляющей частью в ряде сценических народных гагаузских костюмов. В стилизованной форме эти безрукавки обычно шьются из тканей бордового, голубого, белого, черного цветов. Они украшаются различным орнаментом, расположенным в центре или по бортам изделия. Как правило, в мужском костюме безрукавка надевается поверх рубахи, в женском – на отрезное по линии талии платье с фартуком.

Орнамент таких безрукавок весьма разнообразен. Чаще всего по низу изделия или по бортам изображают растительные и зооморфные мотивы – виноград, колос, волк. Виноград и колос можно отнести к аутентичным элементам, истоки которых восходят к таким традиционным занятиям гагаузов, как хлебопашество, виноградарство и связанное с ним виноделие.

Изображение волка на безрукавке мы квалифицируем как конструкт, или «изобретенную традицию», которая появилась в период этнической мобилизации гагаузов, ознаменовавшейся созданием АТО Гагаузия (Гагауз Ери) в составе Республики Молдова. Общеизвестно, что обращение гагаузской интеллигенции к образу волка было обусловлено желанием обозначить свою самобытность, прописав гагаузов в тюркском мире. Если в тот период истории гагаузов изображение волка встречалось главным образом на эмблемах и геральдике (флаг, герб), то позже, а именно в начале XXI в., художники начали все чаще помещать голову волка или его стилизованное изображение на другие объекты. Так, в одном из сценических костюмов на мужской безрукавке по периметру изделия расположены виноградные гроздья, а в центре на спинке две головы волка, обращенные навстречу друг другу, и между ними большая виноградная гроздь.

Разумеется, такого орнамента следует избегать при создании сценических народных костюмов, т. к. желательно использовать оригинальные мотивы, основанные на историко-культурных фактах. Вольная интерпретация этнокультурных элементов, как правило, приводит к искажению аутентичности традиционного костюма и этнического облика гагаузов в целом.

Ключевые слова: гагаузы, сценический костюм, меховая безрукавка *keptar*, растительный орнамент, зооморфные мотивы.

Румынский язык и культура в системе полилингвальности населения Гагаузии: штрихи к портрету

Др. Алексей РОМАНЧУК,

Институт культурного наследия

<https://orcid.org/0000-0002-2021-7958>

В конце 2024 – первой половине 2025 года был проведен цикл этносоциологических и этнолингвистических исследований в городе Комрат (Гагаузия), в рамках исследовательского проекта «Русскоязычное население Республики Молдова и румынский язык». Было опрошено 153 респондента, возраст – в диапазоне 20-23 лет.

Территориально они представляют как Комрат (14%), так и практически всю Гагаузию.

По полу и этнической принадлежности они обозначили себя: гагауз – 24%; гагаузка – 40%; болгарка – 8%; болгарин – 2%; румын – 2%; молда-

ванка – 4%; молдаванин – 2%; украинец – 4%; русская – 4%; русский – 2%. Отметим также единичные идентификации, как: «белоруска/болгарка»; «гагаузка/болгарка».

Этническую принадлежность родителей респонденты обозначили: гагаузы – чуть более 50%; болгары – 8%; гагауз и болгарка – 12%; русский и гагаузка – 4%; румыны – 2%; молдаване – 2%; украинцы – 2%. Остальную часть выборки (порядка 20%) составили тоже смешанные семьи.

При этом этническое распределение отличается от распределения по языку, на котором говорят в семье: русский – 30%; гагаузский – 22%; болгарский – 4%; молдавский – 6%;

Многие респонденты (особенно – гагаузы и болгары) указали более одного языка в качестве языка семьи: «русский и болгарский» – 10%; «русский и гагаузский» – 10%; «гагаузский и русский» – 6%. Отдельно стоит отметить значительное количество семей (около 10% совокупно), использующих даже более двух языков.

Что касается румынского языка, то значительная часть респондентов так или иначе его знают, хоть и недостаточно: «говорят плохо» – 38%; «понимаю, но не говорю» – 36%. И только 22% ответили «говорю свободно».

Существенно, что румынский язык респонденты в повседневном общении в Гагаузии практически не используют: 64% – совершенно не используют; очень редко – 20%.

При поездках в Кишинев, исключительно на русском говорят порядка 70% респондентов, на румынском – около 10%, и еще около 10% сочетают оба языка.

Также подавляющее большинство (86%) респондентов совершенно не смотрит фильмы, телепрограммы и новости на румынском языке. Равно как и не общаются на румынском языке в соцсетях (88%).

Однако часть респондентов (18%) так или иначе планируют использовать румынский язык как язык обучения своих детей. Правда, почти исключительно в различных полилингвальных сочетаниях (которые вообще доминируют в этом вопросе – наряду с русским (24%)).

Практически у всех респондентов (84%) отсутствуют предпочтения в этнической принадлежности возможного брачного партнера. Еще 10% (все – гагаузы обоих полов) в той или иной степени выказали предпочтение представителям своего этноса.

Более сложная картина, однако, предстает в вопросе о предпочитаемом языке, на котором должен говорить предполагаемый брачный партнер. Лишь около 66% респондентов указали, что язык партнера для них

не имеет значения. Тогда как 16% также твердо предпочли бы русскоязычного брачного партнера, и еще 8% указали здесь «русский и гагаузский».

Ключевые слова: румынский язык, русскоязычные Республики Молдова, Гагаузия, язык обучения, полилингвальность.

Ритуальные действия с хлебом в родильных обычаях в гагаузских селах Вулканештского района

Др. Евдокия СОРОЧАНУ,

Институт культурного наследия

<https://orcid.org/0000-0003-0902-6664>

Хлеб сопровождает человека с самого начала его жизни, он символизирует начало жизненного пути, судьбу, будущую удачливость, здоровье и благополучие. Первые обряды с хлебом приурочены моменту рождения ребенка: сразу после рождения повивальная бабка проводила по пупку новорожденного куском хлеба, чтобы его жизнь была счастливой (*kismetli olsun*). Последующие обрядовые действия с хлебом выполняла свекровь, в отличие от центральной зоны, где эти действия совершались повитухой. В первый же день, сразу после родов, свекровь печет пресную обрядовую лепешку – *pita*, *çorek*, смазывает ее медом и раздает домочадцам. Здесь *ballı pita* / *Panaya pitası* является метафорой «хлеб-жизнь» и первым представлением ребенка окружающему миру. В богатых домах, кроме обрядовой лепешки, закалывают барашка, готовят «курбан» (*kurban* / *bulgurnan kuzu*) и во здравие раздают его трем бедным семьям. Повивальную бабку свекровь (*diudurtma babusu*) одаривает калачом (*delikli örülü kolaç*), куском мыла, отрезом на фартук, деньгами. Все эти атрибуты имеют символическое значение: начало жизненного пути, плодородие, здоровье, богатство.

По народным представлениям, при рождении человек наделяется личной долей, судьбой. В балканской традиции жизненный сценарий «пишут» мифологические персонажи *орисници*, *луфусници*, *наречници* (болг., макед.), *суђенице* (серб.), *мойр* (греч.), *ursitoare* (рум.). Такие же представления характерны и гагаузам центральной зоны – *lufusnița* (*lufusa*, *luşnița*). Однако на юге феи-предсказательницы неизвестны, здесь лексемой *lufusa* называют только роженицу, а получение доли связано с народно-христианскими воззрениями: по народным поверьям, на третий день Бог отправляет

ангела в виде птицы, который стучит ночью в окно и предрекает судьбу. В этот день устраивалось торжество по случаю рождения ребенка и получения им его *личной доли*. В доме роженицы собирались женщины, для них накрывался стол. Свекровь выпекала пресную лепешку, смазывала ее медом (*ballı pita*) и, подняв высоко над головой, разламывала на куски, которые тут же раздавались всем присутствующим. Обычай разламывания хлеба совершался в знак появления на свет малыша (факт получения *доли*), а его раздача – обряд перераспределения доли, наделение всех новой долей и новым счастьем. В отличие от традиций жителей Вулканештского района, в селах Комратского и Чадыр-Лунгского районов торжества по случаю рождения ребенка устраивались дважды (*küçük pita* и *büyük pita*) – представление новорожденного близкому окружению и, соответственно, дальним родственникам.

В родильной обрядности хлеб также выполняет функцию защиты. В первые три дня после рождения к изголовью младенца на ночь клали хлеб, соль, ножницы. Если ребенка надо было оставить в комнате одного, у двери *оставляли* метлу. Эти обрядовые действия сохраняются и в настоящее время.

Ключевые слова: гагаузы, родины, обрядовый хлеб, ритуальные действия, этнолингвистика.

Архаичные элементы тюркского происхождения в жилищно-поселенческой культуре гагаузов

Др. Виталий СЫРФ,

Институт культурного наследия

<https://orcid.org/0000-0001-7269-7909>

При изучении традиционно-бытовой культуры гагаузов, у которых до сих пор остаются невыясненными этногенез и этническая история, основное значение приобретает сравнительно-исторический метод. Исследователи, как правило, принимают во внимание результаты этнокультурных контактов гагаузов и их предков с народами славянского мира (с болгарами, русскими, украинцами), с романоязычным и грекоязычным населением Юго-Восточной Европы. Особо рассматриваются собственно тюркский тезаурус народной культуры гагаузов (как духовной, так и материальной).

В научном отношении утвердилась точка зрения на то, что решающую роль в становлении гагаузов сыграли средневековые тюркские кочевые племена (протоболгары, печенег, огузы, куманы), осевшие на Балканском полуострове, в связи с чем представляется необходимым обращаться и к их культурному наследию. Кроме того, нельзя сбрасывать со счетов многовековое влияние османско-турецкого господства на Балканах и контакты с населением Буджакской орды в Пруто-Дестровском междуречье в конце XVIII – начале XIX веков.

Исследование в области жилищно-поселенческой культуры гагаузов, предпринятое нами, выявило несколько архаичных элементов тюркского происхождения.

Представляет научный интерес место поселения какого-либо рода или племени, которое впоследствии становится патронимным кварталом в селе (как правило, оно носит имя основателя рода), называемое гагаузами *yurtluk*. Данное понятие имеет у других тюркских народов еще и такие значения, как «дом», «родина», «домашний очаг», «возведение крыши над головой».

Реликты кочевого прошлого тюркских предков гагаузов сохранялись долгое время в следующих традициях их быта: устраиваться для сна в теплое время года на полу, покрытом циновкой (*hasır*); укладывать в определенном месте (например, на сундуке) постельную горку (*üklük*), состоящую из матраса (*döşek*), одеяла (*yorgan*), подушек (*yastık*); водружать на стену кухни низкий круглый стол (*sofra*), используемый семьей для приема пищи, причем в былые времена усаживались за ним прямо на пол либо подложив какой-либо материал; использование длинных домотканых подушек (*yastık*) на спальном месте: ночью их клали под голову, а днем раскладывали по краям постели; традиция гагаузских женщин выполнять те или иные домашние дела, сидя на земле, точнее, на подстилках, называемых *minder* или *kıç yastık*.

Рассмотренные нами некоторые элементы жилищно-поселенческой культуры гагаузов показывают их историческую связь с тюркским миром, что требует дальнейшего изучения.

Ключевые слова: архаические элементы, жилищно-поселенческая культура, гагаузы, тюркский тезаурус, этнокультурные контакты.

**Болгары и гагаузы Молдавской ССР в Сибири:
проблемы этнокультурной адаптации в условиях депортации**

Дрд. Ольга ТЕРЗИ,
Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0009-0003-0178-2307>

Настоящее исследование посвящено этнокультурной адаптации болгар и гагаузов Молдавской ССР, высланных в Сибирь в результате массовой депортации, проведенной в июле 1949 г.

Изучение специфики этнического развития болгар и гагаузов, оказавшихся в ином хозяйственном, культурном и языковом окружении, затруднено тем, что, несмотря на большой массив рассекреченных материалов, обстоятельства адаптации, быта и культуры высланных, в архивных документах почти не представлены. Основным источником в изучении проблематики, связанной с вопросами социализации репрессированных, служат их персональные истории, благодаря которым мы узнаем об их судьбах, хозяйственной деятельности, о трудовых и личных взаимоотношениях, о буднях и праздниках на новом месте жительства.

Опираясь на нормативные документы, можем заключить, что значительная часть болгар и гагаузов были направлены в Алтайский край, Курганскую, Тюменскую области и Бурят-Монгольскую АССР. Архивные материалы показывают, что болгар и гагаузов расселяли не компактно, а по разным населенным пунктам.

По воспоминаниям информаторов, бытовая и климатическая адаптация проходила особенно тяжело. Люди страдали от резкой смены климата, бытовой неустроенности, отсутствия необходимой одежды, обуви, пищи. Неудовлетворительные жилищные условия, низкий уровень медицинского обслуживания, скученность при расселении приводили к возникновению и распространению инфекционных заболеваний, высокой смертности.

Приспособление к новым условиям приводило к изменению прежних культурных установок. Климат, инокультурное окружение, особый режим содержания в местах ссылки оказали существенное влияние на традиции, ценности, язык, религию болгар и гагаузов. В условиях расселения по разным населенным пунктам сохранение ключевых элементов социокультурной системы было крайне затруднено. Процесс адаптации

вел к размыванию маркеров этнической идентичности. Успешность интеграции зависела от стратегии выживания южан в новом окружении и предусматривала усвоение новой модели поведения: болгары и гагаузы вынуждены были сосуществовать с инокультурным сообществом, осваивать новые для себя специальности, привыкать к новым условиям труда, перестраивать традиции питания.

Мы не склонны идеализировать отношения между выселенцами и местным населением. Как показывает анализ воспоминаний, сибиряки отнеслись к новым жителям в целом неоднозначно: некоторые с сочувствием, другие как к «врагам народа». По мере знакомства отношение к ним менялось. Как основное качество у болгар и гагаузов местные жители отмечали трудолюбие.

Несмотря на все сложности приспособления к новому социуму, культура болгар и гагаузов сохранилась, особенно в семьях, проживавших со старшим поколением. Очевидно, сохранение традиций связано с мировоззрением болгар и гагаузов, основанном на уважении и послушании старших.

Ключевые слова: болгары, гагаузы, Сибирь, депортация, адаптация.

CUPRINS/CONTENT

PROGRAMUL SIMPOZIONULUI	5
<i>Mențiune din partea echipei editoriale</i>	25
REZUMATE ÎN LIMBA ROMÂNĂ	
Valentin ARAPU	28
Aspecte etnoculturale privind construcția și întreținerea fântânilor: studiu de caz în baza cercetărilor de teren efectuate în satele Scăieni (r-nul Dondușeni) și Fîntînița (r-nul Drochia) [22-25 aprilie 2025]	
Gherghina BODA	29
Crucile de jurământ – simbolism și interpretare	
Varvara BUZILĂ	30
Retrospectiva cercetării costumului popular: descriere și interpretare	
Carolina COTOMAN	31
Pâinea în cadrul obiceiului de înmormântare	
Mirela CREȚU	32
Muzeul – mediator patrimonial	
Stela DRAGUȚAN	33
De la scenă la muzeu: Teatrul Bălțean ca spațiu de conservare a cămășii tradiționale	
Nicolae DUDNICENCO, Anatolie BAJORA	34
Unele aspecte ale utilizării arborilor fructiferi în alimentația poporului român	
Ion DUMINICA	35
Valorificarea „rămășițelor patrimoniale” ale meșteșugului fierăritului practicat „la cald” în comunitatea romilor tradiționali (ciocănari) din orașul Otaci (raionul Ocnița)	
Ivan DUMINICA	37
Practici tradiționale legate de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului la bulgarii din Basarabia	
Luiza-Maria DRAGOMIR	39
Sărbătoarea iei, o reconectare spirituală cu trecutul colectiv și valorile neamului	
Aurel FONDOS	40
Ciclul vieții în Basarabia (anii 1930): între tradiție și modernizare	
Elena GĂVAN	41
Ia „rumânească” în colecția Muzeului ASTRA	
Ion GHELEȚCHI, Andrea BUTNARU	42
Ia și portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale: continuitate, identitate și patrimoniu imaterial	
Sorin GRAJDARI	43
Viața într-un bordei: o privire asupra realității rurale din Rogojeni, raionul Șoldănești	

Natalia GRĂDINARU	Cămașa cu altiță: sistem simbolic, expresie identitară și vector de reziliență culturală	44
Ruslan GRECU	Călugărițe de la Mănăstirea Răciula – prezențe etno-culturale într-un așezământ monastic	45
Irina IJBOLDINA	Particularitățile locuinței tradiționale lipovenești din satul Pocrovca (raionul Dondușeni, Republica Moldova)	47
Cornelia ISPAS	Identitate și cod alimentar în secolul al XXI-lea	48
Natalia LAZAR	Pe firul tradiției. Protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural	50
Polina LUNGU	Valorificarea elementelor de cultură națională în învățământul primar	51
Magola ALEXANDRU	O broderie liturgică din Moldova medievală la Muntele Athos	52
Vitalie MALCOCI	Casă-corp-Cosmos – omologări antropocosmice ale casei de locuit	53
Alina MATEI	Colecția de broderii, despre identitate și rafinament românesc	54
Corina MIHĂESCU	„Hora costumelor”, spectacolul total al portului popular de la Pietrari	55
Iulian MITRAN	Vestimentația țărănească din microregiunea Negru Vodă - Mangalia: români, tătari, germani. Tipologie, croi, cromatică, impactul industrializării și a urbanizării	56
George NICULESCU	Valorizarea portului popular românesc în economia creativă. O analiză a potențialului intern și internațional	59
Daniela-Elena OPREA	Voluntariat și patrimoniu imaterial. Contribuția rețelelor civice la vizibilitatea portului tradițional	60
Raisa OSADCI	Obiceiuri nupțiale românești de la est de Prut, desfășurate până la plecarea miresei la casa mirelui	61
Claudia Rodica POPA	Implicarea administrației publice locale în organizarea de evenimente pentru păstrarea și revitalizarea tradițiilor și obiceiurilor	63
Svetlana PROCOP	Evoluția și trăsăturile contemporane ale vestimentației cotidiene a femeilor de etnie romă	64
Elena REȘETNIC	Despre comensualism și încadrarea lui în problematica etnologică	65

Diana ROȘCA	Cămașa cu altiță – expresie a lumii arhaice	66
Dumitru-Cătălin ROGOJANU	Patrimoniul cultural imaterial și utilizarea sa în scopuri socio-politice	67
Maria SMIRNOVA	Educația religioasă ca factor de coeziune culturală în comunitățile bulgare din Basarabia în secolul al XIX-la	68
Sergiu SUVAC	Procesul trecerii de la porțile de lemn la cele de metal în spațiul zonei Codrilor Orheiului	70
Camelia ȘTEFAN	Ia și Portul popular în contextul valorilor culturale naționale și universale	71
Doina TĂTARU	Ia românească – veșmânt cu suflet. Impactul emoțional al purtării iei	72
Violeta TIPA	Motivul casei în cultura tradițională (pe baza filmelor inspirate din opera lui Ion Creangă)	73
Ion TIȚA-NICOLESCU	Etnologia teologică și tradițiile populare românești	74
Ion URSU, Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU	Portul și podoabele în comunitățile creștine medievale din Moldova în lumina descoperirilor arheologice din necropola de la Lozova (secolele XIV-XV)	75
Valentina URSU	Studierea culturii tradiționale în programele universitare de formare inițială și continuă din Republica Moldova	76
Măriuca VERDEȘ-NEMEȘ	Pănura de halube și țesăturile ornamentale din lână pe Valea Cosăului, Maramureș	77
Cristina Maria VOICU	Acoperământul capului femeii – rol funcțional și de ceremonial în momentele de prag și în zilele de sărbătoare	78
Dina VOLOC	Particularitățile costumului tradițional românesc din zona de centru a Basarabiei	79
REZUMATE ÎN LIMBA ENGLEZĂ		
Camelia BURGHELE	Traditional dress code, for this world and the world beyond death (the Easter shirt and the wedding shirt)	81
Borco ILIN	Cultural marketing: from the museum courtyard to online	82
Oksana DROHOBYTSKA	Traditional Embroidery in the Clothing of the Galician Clergy and Their Families	83

Olesea ENACHI	Specific Elements Shaping the Identity of the Placket Shirt	84
Elena IAGĂR	The Popular Costume from the Cotmeana Valley – Typology, Production Techniques, Evolution	85
Ina ISAC	Gate pillars between material, technique and symbol	86
Nina IVANOVA	<i>Casa mare</i> : memory, identity and museumification	87
Marina MIRON	The traditional costume of Bulgarians from the Republic of Moldova: conservation and valorization issues (ex. village of Stoianovca, Cantemir district)	88
Alexandra NEGRILĂ	The Traditional Costume in the Perșani Subzone of Olt Country: Cultural Memory and Ideological Influences (1920–2025)	90
Cristina PETREA	History of a traditional Romanian blouse (<i>ie</i>)	91
Nataliia PETROVA	Eastern Romance elements in the wedding ritual of Ukrainians of South-Eastern Podillya	92
Victoria ROCACIUC	Artistic approaches to the folk costume in Moldovan painting of the 1980s	93
Georgiana-Loredana SANDU-GAVRILĂ	The shirt – Ritual Clothing Element in Wedding and Funeral Ceremonies	94
Delia SUIOGAN	The Romanian Village – Between Looking and Seeing	95
Ana-Maria-Alexandra TĂBUȘ	Romanian Traditional Gastronomy and Folk Costume – Image Vectors in Consumer Marketing	97
REZUMATE ÎN LIMBA UCRAINEANĂ		
Олександр БОСИЙ	Від символу захисту до культурного спадку: пояс у народних звичаях українців	98
Альона ВАМУШ, Вероніка ГРИЦКУ	Традиційна вишивка румун Північної Буковини: регіональна специфіка і трансформації	99
Людмила ГЕРУС	Лялька як об'єкт репрезентації та актуалізації народного вбрання українців у сучасності	100
Олександр ГОЛОВКО	Особливості домашнього виготовлення та ремонту взуття у першій половині XX ст. (за свідченнями респондентів зі Східноподільського Придністров'я)	102
Галина ІВАШКІВ	Петро Лінинський і його спадщина	103

Віктор КОЖУХАР	Вивчення традиційного житла українців у межах навчального предмета «Історія і культура українського народу» в гімназичних класах навчальних закладів Республіки Молдова	104
Катерина КОЖУХАР	Їжа і харчування українців молдови в курикулумі з історії і культури українського народу	106
Олександр КОЛОМІЙЧУК	«Громові» свята в гуцульському народному календарі	107
В'ячеслав КУШНІР	Орнаментика ткацьких виробів порубіжної зони Південно-Східного Поділля і Нижнього Подунав'я: проблема культурної атрибуції	109
Тетяна КУЦИР	Українська уставкова сорочка: варіанти крою	110
Тетяна МОРОЗ, Олександр КОЖОЛЯНКО	Зачинателі українського народного стилю в одязі як вияву національної свідомості	112
Романа МОТИЛЬ	Етнічні традиції у діапазоні творчості художниці Ганни-Оксани Липи	114
Марина ОЛІЙНИК	Український одяг в житті та творчості Максима Рильського (до 130-річчя з дня народження)	115
Ігор ПЕРЕВЕРТНЮК	Мистецькі майстерні як осередки збереження традиційного вбрання українців	116
Маргарита ПУТАЧЕНКО	Скляні прикраси в українському народному костюмі	118
Сергій СІРЕНКО	Особливості формування колекції юпок у Національному музеї історії України	119
Валентина СУШКО	Традиції народного будівництва на Слобожанщині	121
Олена ФЕДОРЧУК	Науковий каталог «Вишиті сорочки Луганщини з фондової колекції Національного музею народної архітектури та побуту України» – унікальна збірка речових джерел української культури	122
REZUMATE ÎN LIMBA RUSĂ		
Ольга ГАРУСОВА	Мужская моленная одежда старообрядцев Молдовы	124
Татьяна ЗАЙКОВСКАЯ	Кичка как элемент традиционного женского костюма старообрядцев Республики Молдова	125

Светлана КАПАНЖИ	Советские репрессии в Бессарабии против православных священнослужителей из гагаузских сел в 1940 – 1941 гг.	126
Надежда КАРА	Семейное празднование Рождества Христова и традиционные блюда болгар Молдовы (с. Московей)	128
Жозефина КУШНИР	Парадокс трикстера в идишских устойчивых выражениях евреев Республики Молдова как проработка ряда смыслов феноменологической теодицеи	129
Диана НИКОГЛО	Стилизация меховой безрукавки keptar в сценическом народном костюме гагаузов	131
Алексей РОМАНЧУК	Румынский язык и культура в системе полилингвальности населения Гагаузии: штрихи к портрету	132
Евдокия СОРОЧАНУ	Ритуальные действия с хлебом в родильных обычаях в гагаузских селах Вулканештского района	134
Виталий СЫРФ	Архаичные элементы тюркского происхождения в жилищно-поселенческой культуре гагаузов	135
Ольга ТЕРЗИ	Болгары и гагаузы Молдавской ССР в Сибири: проблемы этнокультурной адаптации в условиях депортации	137